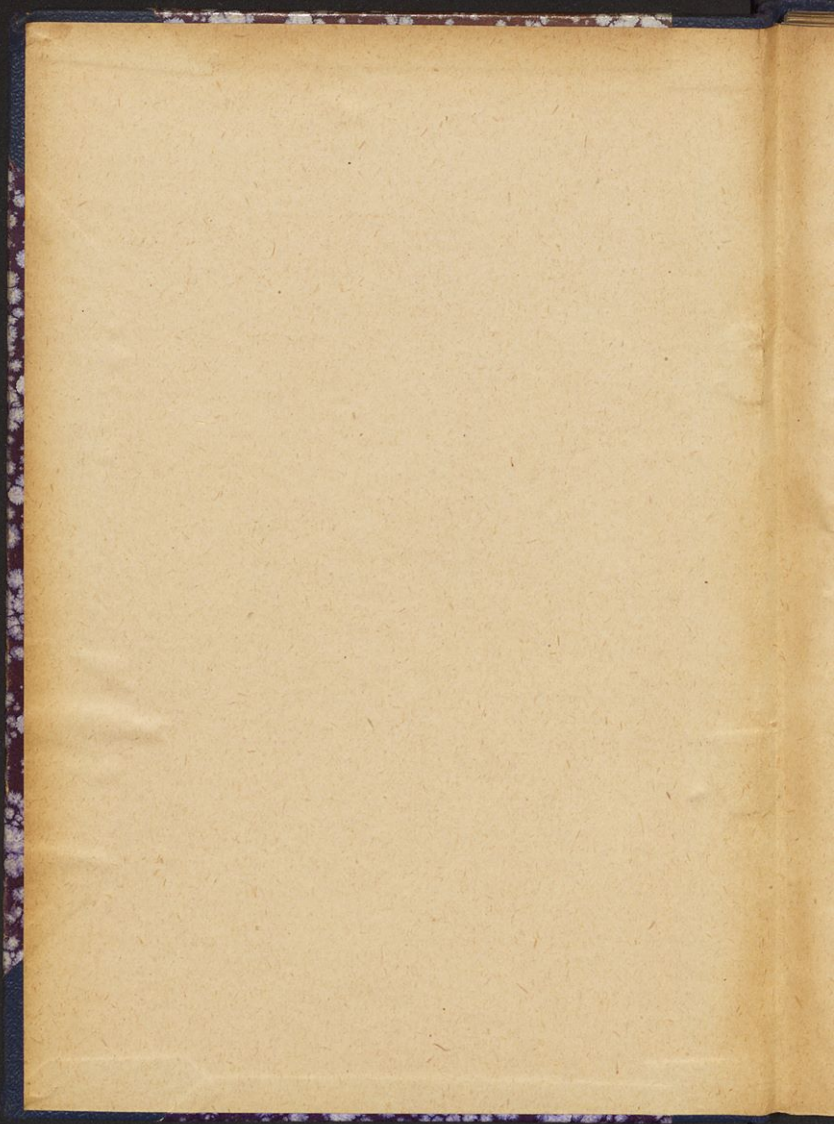

II
C26015
f

Ivan Zorec
Stiški tlačan

SLOVENSKIH VEČERNIC 88. ZVEZEK

STIŠKI TLAČAN

POVEST IZ DRUGE POLOVICE XVI. STOLETJA

SPISAL

IVAN ZOREC

»BELIH MENIHOV« TRETJA KNJIGA

SAMOSTAN OB KMEČKIH UPORIH

1935

IZDALA IN ZALOŽILA DRUŽBA SV. MOHORJA

TO IZDANJE JE REDNA PUBLIKACIJA ZA ČLANE
DRUŽBE SV. MOHORJA

I 26 085 CP

M 030003388

NATISNILA MOHORJEVA TISKARNA V CELJU, R. Z. Z O. Z.
(FRAN MILAVEC, CELJE)

I.

Leta 1573 je bilo pri nas kaj hudo. Velika lakota je ječala po vsej deželi. Tlačani so mulili travo ali kaj in si jo kuhali, za peko pa mleli posušene sladke koreninice, drobnice, lesnike in drevesno skorjo — še Bog, da je bilo dobiti kaj takega.

Ljudje so kakor muhe v jeseni cepali od lakote, bolezni in vsega hudega; samo v šentviški župniji pri Stični jih je tisto leto umrlo čez dva tisoč, čeprav je stiški samostan pomagal z živežem in zdravili.

Bilo je poleti na Trlepovini v Malem Gabru. Tisto jutro sonce še ni bilo visoko, pa je že pripekalo, da je človeku kar migljalo pred očmi, čeprav je še davi dan bil od oblačja mrakoten, truden in zaspan; po Temeiški dolini je mirno dihal vroč veter, leno prebiral veneče listje na drevju in smodil v rašči zastale posevke.

Trlep, že nekaj plesniv, pa še trden mož, in njegov najmlajši sin Janez sta pred drvarnico razkladala drva, ki sta jih pravkar pripeljala iz hoste. Sin je z nerodnega voza na vso moč valil grčaste rklje in se skrivaj sočutno oziral v očeta; ta se ni pretegoval, ves slabičen je bil od bolezni, ki jo je komaj prebolel.

»Kar pustite, oče, saj bom sam!« je Janez postal.

»E, kaj, na nogo bi ti kaj palo ali kako drugače bi se mi pohabil.«

Janez je molčal in se že menil z mislimi, ki ga krotovičijo podnevi in ponoči. Velika ljubezen do Štepičeve Ančke iz Žubine ga milo in nemilo boli, da bi od koprnenja ječal ko ptica v precepu. Kakor žaba dežja ga Ančka čaka težko, vzel bi jo rajši danes ko jutri, pa oče nočejo in nočejo tja, da bi jo zanj zasnubili pri njenem očetu.

Zadnji rkelj je zvalil na tla, v prednjo in zadnjo premo zateknil ročice in spet pogledal očeta.

»Ali že pojdete ali ne pojdete v Žubino?« mu je stara prošnja spet ušla kar na hitro. »Kaj neki odlašate, ko vem, da naposled vendarle pojdete?«

Mehka misel mu je prinesla ime ljubljene in mu utihnila na ustnicah.

»Da te treni, kaj se ti tako mudi?« se je Trlep nekoliko nasmehnil. »Ne nori! Kdor se poroči, se v križe položi. Tri dni pred smrtjo je še zmerom dosti kmalu.«

»Tudi vi ste se ženili mladi. Zakaj niste čakali do tistih treh dni?«

»Ker sem bil tak frfrè, kakršen si zdaj ti,« se je oče spet nasmehnil. »Pa če sem se ženil mlad, po pameti sem se in nisem izbiral, kjer bi mi utegnili pokazati vrata.«

Janeza je oblila rdečica, še odgovoriti ni mogel precej, tako ga je udarilo... Huda huda oblačica mu je zaslanjala milo sonce mlade sreče. Ančka je hči edinka mogočnega svobodnjaka, vsa velika domačija bo njena, on pa je ubog tlačanov sin, ki mu bodo za doto le pridne roke, moč in mladost, drugega nič. In vendar za Ančko ves gori in nori, upanje, stanovitno kakor ko-privra, mu obeta vse.

»Vem, kaj mislite, oče,« se je v zadregi odhrknil, »pa vendar ne odneham in ne odneham, tudi čakati nočem več! Moja bo Ančka, čeprav je s svobodne domačije, moja bo, ves svet mi je ne ubrani!«

»Glej je, burje! Koliko let pa ti je, da si tako nepočakljiv?« ga je oče gledal na vse oči, vseč mu je bil odločni sin.

»Saj veste: že devetnajst —«

»— jih bo o božiču,« mu je popravljaj. »Rašč si, kar rasti še malo, potlej ne bi utegnil več.«

»Kaj nisem dorasel?« se je moško postavil.

»Saj te je res dosti, glej ga!« se je oče skušal šaliti in smehljati zdravemu, močnemu sinu. »Res ti ne kaže drugega, kar brž brž se obabi. Dobra žena, čedna kuhinja in pridna mačka so prebito potrebne vsaki hiši.«

»Zdaj se pa še norčujete iz mene! Pomagali bi, pomagali! Saj boste tudi Francetu, Rezi in Minki, ko domačijo izročite Tonetu.«

»He, he, to se bo še videlo. Zakon, fant moj, pa ni igrača: spred je ovčka, zad je kača.«

»Naj bo tudi kača, nič se ne bojim, samo pomagajte mi, oče!«

»Ko bi ti le mogel.«

»Kaj bi radi, da me vzemo v vojake?« je brž poprijel. »Sicer pa: kar naj me! Nekateri že se je bogat vrnil iz vojske.«

»Ali pa pohabljen in sprijen, če se je pač vrnil. Skrivati se boš moral, če bi te res lovili za vojsko.«

»Ko bom oženjen, me ne smejo več.«

Trlep je molčal, fant, glejte, ne govori neumno.

»Po dolenjih krajih, saj veste,« je Janez vrtal naprej, »hodiyo možje iz Hrvatiye in nagovarjajo tlačane, da bi se spet udarili z gospodo. Kar mednje pojdem!«

»Molči, za pet ran božjih, ne česnaj nikjer, če res kaj veš, sicer prideš v vozo in je ne doboš več Ančke pred oči do sodnega dne!«

»O, ko bi res odpravili tlako in gospodo,« je tiho vzdihoval, »bi se tudi Štepič umečil — moral bi se!«

»Molči, ti pravim, ali pa te priklenem in zaklenem!« je Trlep s stisnjenimi zobmi šepetal in se strahoma oziral.

Premolknila sta, sin v svojih, oče v svojih mislih.

»No, zdaj vidite, da se res moram oženiti,« je Janez čez čas spet gladil pot svojim željam.

»In kar na ves splav naj se zadrevim do Štepiča, kajne?« se ga je Trlep otresal. »V tehle časih, ko že nikjer nimajo nobenega živeža več? Kaj ti je? Stiska, lakota, da svet mrje od vsega hudega, ti bi pa rajal in svatoval! Počakaj, potrpi!«

»Ko oves kaže lat, mine glad — ste nas tolažili ondan.«

»Saj vidiš, suša je že napol vzela oves, kakor bo še vse drugo, če se nas Bog ne usmili.«

»In lakote ne bo nič več in nič manj, ali se oženim precej ali kesneje ali nikoli ne. Prej manj bi je bilo pri naši hiši, če bi se vam umeknil od sklede.«

»Govoriš, kakor da te podimo in da te že kar čakajo pri Štepiču. Ali ne veš, da bi ti Ančkin oče moral kupiti svobodnjaških pravic, če bi te res vzal za zeta? Pa ne verjamem, da bi te maral: preskop je, preradospraven; med svobodnjaškimi ženini lahko izbira.«

Janez je molčal, te resnice ni mogel ometati z ničimer.

»Kaj te ne bi bilo sram, če bi nama odkimal?« ga je oče tupal še dalje.

Janez je rdel do las, molčal in težko dihal.

»Jaz bi se od sramu in jeze vdrl v zemljo!« se je Trlep držal že trdo. »Trlepi nikoli niso poklekali pred nikogar!«

»A jaz bi ga raztrgal, če on Ančkin oče ne bi bil!« je Janez zatulil, po zardelem licu so mu bušile za lešnik debele solze. »Take žalitve ne bi prebolel nikoli!«

Zdaj je molčal Trlep. Prebiti fant, dober bo: Trlep, ves, kolikor ga je! Ko bi mu le kako mogel pomagati, ali pa mu Ančko izbiti iz glave.

»Da, taka žalitev bi nas hudo bolela,« je Trlep potlej vzdihnil. »Naša domačija je bila na glasu po vsej deželi že v prav starih časih. In mogočna je bila, mogočna.«

»Samo meni zdaj ne more ali noče pomagati.«

»Strašno se ti mudi zdoma. Pa le pomni me, samo domače gnezdo je toplo in mehko, nobeno drugo ni več takó.«

»Kaj naj zmerom ostanem doma? Za strica?«

»No, le stoj, Trlepovina ti bo vendarle zvesta: pomore ti.«

»Oče, kaj res?« je Janez popal. »In kmalu?«

»Potrpi, zaupaj, vse utegne biti dobro prav kmalu. Le pogumen bodi in Materi božji izročaj svoje težave. Marija še ni zapustila nikogar. Kadar ti je hudo, do nje se obrni, odleglo ti bo!«

Janez je molče pokimal.

»Kaj pa pater opat v Stični?« se je Trlep potlej delal. »Meniš, da bi dovolil to čudno ženitev?«

»O, do njega pojdem sam, kleče ga preprosim, ne bo se krčil dovoliti, dober človek je!« je ženin hitel. »Prav do tal se ponižam, umečim ga!«

Ha, ko bi se že res udarili z gospodo! Potlej se tudi pater opat ne bi več rebril, kadar se kdo ženi...

»Svet že tako zadosti ponižuje človeka,« se je občutljivi Trlep upiral. »Ne pripogibaj se pred nikomer, tudi pred stiškim opatom ne, rajši potrpi z vsem hudim!«

»Oh, zakaj že vaš oče niso vedeli tega? Tako bi bil jaz še svobodnjakov sin in štepič se me ne bi branil k hiši.«

»Ti, rajnkega očeta — naj uživajo nebeško veselje! — mi le kar pusti na miru!« je Trlep pisano pogledal

in stisnil zobé. »Kaj misliš, da so radi prodali svobodnjaške pravice? Morali so, hudi časi so jih prisilili.«

»Bukovnik so bili, mož, ki zna brati bukve in tudi pisati za silo — pa da si pomagati niso znali drugače? Tudi s še tako hudimi časi naj bi bili potrpehli nekoliko bolj!«

»Kako? Kar so kmetje vsejali, je opalil mraz; če ta ne, je vzela moča ali toča; za njo so prišumotale kobilice; kolikor je ostalo njim, je zdesetkala gosposka; če so ji mogli kaj utajiti, so ukrali ali uničili Turki ali pa klateži in vojščaki, ki so se vlačili po vsej deželi... O, bil ti je stradež, a z njim kradež — nobeno bukovništvo se ga ni moglo oteti, tudi moj oče ne... Zašli so v hude dolgove in Turjaški gospod iz Žužemperka jih je lovil in pestil zaradi neke zdrahe — še Bog, da so se lahko rešili pod krivo opatovo palico...!«

Janez je zvesto poslušal, oče še nikoli ni pravil tako na drobno, koliko hudega je bilo treba prebiti stari Trlepovini.

»I, kaj pa jih je zaplelo z Žužemperčanom, da jih je, svobodnjaka, vil in pestil?« je vprašal, da bi zvedel še kaj.

»Dobrota zgolj. Usmilili so se in pod streho vzeli neko tlačanko, ki je s svojo vrstnico ušla iz žužemperške gosposčine.«

»Ušla? Zakaj?«

»Graščak jo je zvil in spridil. Ko se mu je polegel mrč in je sprevidel, da ni več sama, jo je hotel poslati na Turjak; kakor je bil zagoveden in samolasten, spotike in zamere se je pa le bal pri bogati nevesti, ki si jo je ubiral prav tačas. Tlačanki je bilo zase in seveda za otroka, tako ti je s tisto vrstnico pribežala k našemu očetu in jih s povzdignjenimi rokami rotala, naj jima pomagajo, da ju Žužemperčan ne dobó več.«

»Taki bi pomagal tudi jaz, nikogar se ne bi bal!«

»Saj se oče tudi niso, pa se jim je utepalo potlej. Graščakov birič je bil vsak dan nad njimi, tudi stiški opat je bil nejevoljen, zdrah ni maral z graščakom. Ni kazalo drugega, ženski sta morali drugam, po svetu pač.«

»Kam vendar?« je Janeza spekla očitna krivica. »In zakaj nista ostali tu, v meniški gosposčini? Varni bi bili in po svetu jima ne bi bilo treba hoditi.«

»Preblizu je bilo. Žužemperški graščak takrat še ni bil očitien hudovernik, le skrivaj je potuho dajal novi veri, z menihi je živel složno, ženski sta se bali, da ju ne bi s silo odgnal nazaj.«

»Ubogi ženski!«

»Bežali sta v varstvo kostanjeviškega samostana, stiški opat je svetoval tako. Tam se je rodil tisti oné, ki mu pravijo deseti brat.«

»Kaj ni res tak?« je Janez popál.

»Ni ne, ve pa več in zna kakor vsi deseti bratje vkup. Izučili so ga beli menihi v Kostanjevici, umen bukovnik je, med nami ga nikjer ni več takega.«

»Kaj pa ženski, ali sta se vrnili še kdaj?«

»Mati desetega brata je umrla; vrstnico, ki ji je bila zvesta tako, da je pustila dom in šla z njo, je valpet mehovske graščine po zvijači zvalil s samostanske gospoščine in zavlekel na grad. Čez leto in dan je rodila mrtvega otroka; to jo je udarilo tako, da je napol zblaznela; še zdaj je včasih nekoliko z uma, rada se nekako zamika in govori hudo čudne stvari.«

Premolknil je in zamahnil po zraku, kakor bi hotel odpoditi hudo misel.

»Toda vsako zlo dejanje učaka svojega sodnika,« jo je povedal čez čas; »tudi temule Žužemperčanu se še zanohta, videl boš, morda prav v kratkem.«

»Če hrvaški hodotaji res spet ukrešejo kakov upor, ga Žužemperčan mora občutiti prav v živo!«

»Križ božji, kaj spet naplelaš?« se je oče bal za prevročega sina. »Kar sem ti povedal prejle, sem ti povedal zato, da boš vedel več in se znal varovati. Veš, deseti brat nekaj prede zoper Žužemperk. Fant, ne poslušaj ga, če bi te utegnil vabiti s seboj.«

»Če bi jaz bil on, tudi ne bi miroval, maščeval bi se strašno!«

»Pazi, sicer se ti ženitev skrha od vrha do tal: opat naj le zve kaj, pa ti nakani težav in Štepiču se zameriš za zmerom.«

Janez se je molče zagledal v Kuščarjek za malogabrovskim poljem. Hm, res je, paziti mora, da si ne nakoplje še večjih zavir; a če bi ga deseti brat prosil, da bi mu pomagal posvetiti grofovskemu očetu, mu vendar ne bi odkimal, pregorak je vsem takimle mogočnežem.

In sam Bog daj, da se tlačanski ljud že zave in upre, pa bi se nemara unesel tudi pater opat in človeka vsaj ob ženitvi ne bi več mogel zavirati, če že misli, da ga sme povsod imeti na povodcu.

»Kdo ti pa smolo nosi tamle doli?« je Trlep kimnil v dolino proti Cesti.

»Saj res! Kdo? Aha, Gorenjko z Grundljevega,« je Janez zardel.

Lovski paznik Gorenjko se je po grivah med njivami počasi in oprezujoče plazil proti malogabrovski hosti.

»Za stavami voha in zankami; če kaj iztekne, bodo spet vsi križi dol.«

»Našel mojih ne bo, ta že ne, pa če obleze in ovohlja vse njive in hoste!« se je Janez objestno bahal. »Dopol-dne nimam zunaj nobene.«

»Pusti mi divjačino vsaj zdaj, da tudi tebe kdo ne potiplje. Saj vidiš, kaj se je primerilo Kabliču.«

»Lakota nas lomi, vsega nam manjka, a škodljivo divjačino naj bi pustili, da se z njo mastijo gosposki požeruhi?« se je Janez upiral. »Kablič je res v vozi, pa ne toliko zaradi lova, kakor zaradi svoje nerodnosti in zaradi žene, ki je včasih za njo rinil tudi tale Gorenjko.«

Trlep se je držal za ročico voza, od slabičnosti je komaj stal; kri mu je silila v glavo, mrzličavo je drhtel, kakor živ ogenj ga je peklo po drobu — lačen je bil kakor star volk.

»Kaj ste bolni, ka-li?« se je Janez ustrašil.

Ni mu odgovoril. V dve gubé pripogniv se je počasi opotekal v hišo.

»Lačni so, lačni,« se je sinu inako storilo. »Davi so se komaj omrsili s tisto travno brozgo, vso so pustili nam, češ, le jejte, da lačni ne boste preveč.«

Obstal je na mestu in gledal za očetom; ni vedel, kaj bi storil. Mati so šli s Tonetom v Stično, da bi v samostanu spet izmoledovali kaj živeža, drugi brat Francè pa sestro Reza in Minka so v tlaki — kdo naj zdaj pomaga oslabelemu očetu? Križ božji, ali tlačan res mora samo trpeti? In si ne sme pomagati? Oziral se je, kakor bi iskal pomoči.

Kar ti izza vogala prideta tuja moža in postojita:

»Pomagaj ti Bog, mladi junak! Ali je to Trlepova domačija?«

»Bog vaju sprejmi, draga gosta, na Trlepovini sta.«

»Kje je gospodar?«

Iz hiše se zasliši Trlepov klic: »Bali noter, Janez, srkni tudi ti malo mleka!«

Janez se je v zadregi nasmehnil in v hišo spremil tuja gosta.

Trlep je sedel ob široki javorovi mizi, na njej je stala vegasta latvica mleka. Ni se ga še doteknil, čakal je sina, on naj se odtešča najprej. A ko je zagledal gosta, jima je izza mize stopil naproti in ju povabil:

»Sedita, trudna sta in lačna, a postreči vama morem samo z mlekom. Pijta, potlej govorita!«

Tujca sta precej sprevidela, kako je.

»Hvala ti!« sta se nasmehnila. »Če ne bi zameril, bi z mlekom še počakala. Medtem si s temle primočimo jezik.« je tuji mož z visečimi črnimi brki in v hrvaški obleki glasno dejal in mu iz torbe pomolil leseno čutaro slivovke; »v mrazu in vročini ti je voljna in prava.«

Trlep se ni dal prositi; poskusil je, ha, močna je, kar duške zapre, pa tudi pogreje in kri požene v žilah.

»Še ti jo kljuni!« sta tujca nudila tudi Janezu. »In tole prigriznimo!« sta iz torbe vlekla posušenega ovse-nega kruha in prekajene svinjine. »Zalogaј svinjine se po nji prav prileže,« se je otorbani mož smehljal.

»Ni je vam sile v Hrvatiji — saj sta od ondod?« je Trlep pokimal.

»Sva,« sta dejala, vpričo Janeza, premladega, nista hotela povedati več.

Trlep je razumel in potlej mignil Janezu, naj se umekne.

Janez je šel, moža sta se razodela; Trlepu je postalo vroče ob novici, ki sta mu jo prinesla.

II.

Vsi trije so steknili glave in se zamolklo menili. Prav dolgo. Potlej je Trlep dal poklicati več sosedov in jim zunaj tiho nekaj naročil.

»Ščuvaj, bezaj, pa bo!« sta gosta tiščala v Trlepa.

»Ne vem, ali bom mogel dosti,« se je ta še nekoliko branil. »Pozimi me je pojezdila pljučnica; stiški menih

me je komaj otel, a do prave sape ne morem in ne morem, v prsih mi še in še grgra, če le stopim kaj hitreje.«

»Poglavitno je, da se tlačani odločijo,« je starejši Hrvat kimal in svetlo gledal; »le sôli jim pamet, da ostanejo stanovitni in složni! To moreš, čeprav si še bolezniv.«

»Dalo se nam je vedeti, da jim sodiš in hladiš prepire ti in da storijo vse, kar jim veliš,« je drugi, za nekaj zim mlajši, takisto brkati hrvaški mož poudaril in segel po Trlepovi žilasti roki. »Naš umni vojarin je naju poslal prav do tebe.«

»Preveč me povzdigujejo med vami,« se je Trlep branil; »tlačan sem — kdo bi me poslušal res do kraja?«

»Nikar! Tvoj rod je iz davne dobe znan po vseh dolnjih krajih, povsod te čislajo velmoža, prav dosti tvoja beseda velja. Ne dvomi, brate!«

»In če ne zmagamo?« se je Trlep jemal iz samega sebe. »Kdo bo kriv nesreče in siročine, tolikšne, da mi je vsa pamet obseči ne more in ne presoditi?«

»Kdor obupuje, ne zmaguje!« se je mlajši Hrvat prekrižal, potlej pa s pestjo udaril ob mizo. »Če ne veruješ, se pogubiš! Zmagati moramo!«

»Da,« je tovariš mirneje pritrdil, »za staro pravdo se moramo udariti vsi, ali pa nas bo konec. Pes ima zobé, mačka kremplje, da se brani. A mi imamo roke in srce, da bi varovali in ljubili svobodo in pravico. Proč z gospodo! Zemljo nam dajte v staro last, pa bo mir na svetu! Kmetov rod je starejši ko graščakov, saj je že Adam bil kmet, ne pa graščak!«

»To vse je res,« se je Trlep že vdajal. »A kar gospoda stori krivo, kmet mora plačati živo.«

»No, vidiš!« ga je Hrvat veselo udaril po rami. »Saj so tudi drugod mencali in cincali, zdaj pa že komaj čakajo, kdaj jim bo mogoče udariti. Tlačani iz Rajhenburga in Sevnice, iz Boštanja in Radeč so posebno hudi; tudi okoli Planine in Podčetrtna kar pihajo od togote.«

»Slišal sem, da so ondod gorki nekemu graščaku iz vaših krajev.«

»Prav si slišal. Graščak Tahi s Podsuseda je kriv vsega hudega, kar nas spet sili v upor.«

»Pravijo, sam živi hudič ni grši. Kaj vendar počne z vami?«

»Težko bi ti dopovedal, kako strahuje vse, tudi malo gospodo. Davke izterjuje, kakor bi bili zadnji, in samovoljno naklada še novih. Kdor ne more plačati, ga golega in bosega požene z zemlje. Nobena mlada ženska ni več varna; če jo le spazi, si jo vzame na grad. Kakova se vrne, če se pač vrne, ni da bi pravil. Sam je novoverec, še nas sili v to nemško vero. Iz cerkve Svete Trojice v Dolenji Stubici je prěgnal našega župnika, po njej se zdaj nosi novoverski pridigar.«

»O prekleti!« je Trlepu ušlo. »Tudi cerkve se je lotil?«

»Ali naj trpimo še dalje, kaj praviš?« mu je Hrvat kuril.

»Ne, ne morete!«

Hrvaška hodotaja sta ga že prisukala in vzela v klešče, da jim za ves svet ne bi več hotel umekniti besede in volje, vendar je še rekel:

»Stiška gosposčina je nemara dosti večja, pa zoper menihe skoraj ni pritožbe.«

»Preponižni ste. To ve tudi naš poglavitni vojarin Matija Gubec, ki je več vreden kakor devet in devetdeset grajskih in še nekaj stiških po vrhu.«

Trlepa je speklo, pa do gosta ni smel biti zadirčen; tako je skoraj tiho prosil: »Ali ne bi na miru pustili stiških menihov?«

»Gosposka sol!« se je Hrvat otresal. »Tudi njih ni dosti prida!«

»Kaj so že prizadejali tebi?« se že ni mogel premagovati.

»Meni ne, vam pa gotovo že.«

»I, če res so, se pomenimo z njimi kar mi sami,« je Trlepa počasi rekel in se v zadregi presedel.

»Boljše prilike ne ujamete nikoli več.«

»Ali vesta, da skoraj že vse leto živimo iz meniške kašče? In zdaj naj bi nad menihe šli s kolom in cepcem?«

»Kar so vam dajali, so vam vračali. Gospoda ve, da mora ob lakoti pomagati tlačanu. Tudi Tahi ima rajši živega ko mrtvega tlačana. Saj ljubi ga ne, potrebuje pa zmerom.«

Hodotaja sta bila zgovorna in huda na vsako gosposko. Ni je treba. Tudi davkarjev ne; mitnice in carine se morajo odpraviti, vsakdo smeji svobodno trgovati z

obmorskimi mesti. Lov bodi prost, hosta za drva tudi; pravdačev ni treba — kdor se sam braniti ne zna pred sodnikom, naj zanj govori besednik iz ljudstva; carinar je cokla in malha, če kaj prodajaš; zatreti ga je treba vsakega. Hrvatje in Slovenci naj imajo lastno vlado v Zagrebu. Kar je davkov treba tudi kmečki vladi, jih pobirajo kmetje sami in skrbijo za varnost mejá, ki se zanje gosposka tako ne meni nič. Pokorili bi se samo cesarju in nadvojvodu Karlu.

Trlep je molče poslušal. Z mislimi ju je težko dohajal. Pamet mu je pravila, da Hrvatje segajo pregloboko in preširoko in da nemara premalo preudarjajo, kar hoté in govoré.

Gosta sta se nagovorila, začela sta gledati skozi okno. Somrak je že na pol mižal, dneva je bilo komaj še do kolena.

»Velel si nama, naj se pred nočjo ne razkazujeva svetu.« je starejši Hrvat dejal Trlepu. »Tako se že skoraž od davi zaklanjava pri tebi, rada pa bi že med može, saj se mrači.«

»Potrpita še kakovo uro, potrpita. Pa saj vem, prijetno vama pri meni ni. Še gostiti vaju ne morem, kakor bi rad. Sila in stiska gospodinjita po deželi. Ko bi se vsaj z možmi pomenila lepo in pametno, da ne bi hodila zaman take dalje.«

»Brez skrbi, samo pridejo naj! Ali si jim dal glas vsem?«

»Sem in vem, da pridejo; umanjka le, kdor je že preslab od strada in glada. Potrpita še malo, noč naj se stori, ni treba, da bi na shodišču bila prva vidva.«

»Saj res. Možje naj se prej nekoliko ovohajo in kaj pomenijo sami.«

»Pride pa tudi deseti brat s staro žensko, ki se včasih zamakne in čudno zabesediči.« je Trlep še povedal.

»Zamika se, praviš? Če le ni vešča? Še urokov in zmešnjav bi nam nakanila.«

»Ni vešča, reva je. Svet misli, da je obsedena, pa je le šlevkasta.«

Hodotaja sta molčala, strah ju je bilo. Deseti brat in zamaknjenka, dvoje tako nevarnih ljudi s skrivnostnimi močmi — da, strah ju je bilo...

Trlep je stopil venkaj.

»Ti, mati,« je v kuhinji ogovoril ženo, ki se je že vrnila in ugibala, kako bi kaj skretila za večerjo, »gosta imamo, brez večerje ju ne moremo pustiti.«

»Seveda ne,« je vzdihovala, »samo kje naj vzamem, da bo kaj? Kar sem dobila v Stični, bo malin zmlel komaj jutri.«

»Iz jajec napravi cvrtja, ali pa jih skuhaj v mäk, pa še kaj mleka zavri!«

»Joj, po jajca utegne že jutri priti samostanski brat, to nedeljo je bila spet oznanjena bera jajec. Za božji čas, kaj bi bilo, če mu jih ne bi mogla dati zadosti?«

Trlep se je spomnil Hrvatovih besed in trdo odločil: »Nič se ne boj, mati, v samostanu nihče ne bo lačen, če enkrat pač ne dobó vsega.«

»Hm. Ali naj vržem, na maščico nekaj več jajec, da se tudi domači malo posladkamo?« je poprijela in se lotila jajec.

»Le, mati, le!«

Smilila se mu je. Videl je, kako se reva dan na dan prizadeva za hišo. Otožno se je ozrl vanjo in stopil na hišni prag, da bi, kakor človek, ki živi od zemlje, skrbno pogledal po vremenu.

Na nebu so se prižigale zvezde, majhen oblak pod njimi je drsel proti jugu, v hosti spodaj se je oglašal čuk.

»Aha, zbirajo se!« je pokimal; čuka oponaša tlačan sosed in tako po dogovoru oznanja, da močje prihajajo na večer.

Iz vasi na spodnjem koncu je prišel lovski paznik Gorenjko z Grundljevega in odhitel po cesti proti domu.

»Glejte, spet se je mušil okoli Marinke,« je zmajeval z glavo.

Hrvatoma je potlej dejal: »Vidita, kako je prav, da se nista razkazovala? Prav zdaj je bil v vasi neki grajski človek.«

»Ali je vohal za nama?« sta se ustrašila.

»Ne, ne,« je odmahnil z roko; »lazi le za neko tlačanko, ki ji je moža spravil v vozo. Zalaznik je, babjek, kakor marsikdo, če je zadosti nor.«

»In vi vse to gledate?« sta moža rasla izza mize, kakor bi sama hotela skočiti za dedcem. »Kaj ga med

vami res ni nikogar, ki bi malopridneža znal počiti po betici?»

»Saj je odrasla in ve, kaj sme. Sicer pa je ni dosti prida, že od prej ne.«

»Baba je neumna skoraj vsaka; nikoli ne ve, do kod in koliko sme, ker zmerom hoče preveč,« je starejši Hrvat godrnjal. »Oko je slepo, če srce gleda.«

»Saj ne verjamem, da bi ona in on napletala kaj zares,« je Trlep zagovarjal. »Prestar je on, mrč ga že mineva, ne drasti ga več k hudemu.«

»Če se kljub temu maže in zametuje s tako žensko, je na poti v pekel. Ko je spozna, bo prekesno in se bo kesal.«

»Na Grundljevem je, z nami je, ne kaže ga dražiti. In ni slab človek, le premehak je in prezaupen; nalašč človeka ne bi spravil v stisko, izmotati ga pa tudi ne bi znal. Tako je le po nerodnosti v vozo porinil tlačankinega moža.«

»Zakaj ga je?« se je Hrvat zanimal.

»Z zankami in zadržami je preočitno lazil za divjačino.«

»Vidiš. Bog jo je ustvaril za vse, tudi za tlačana, loviti jo pa sme samo gospod,« sta se Hrvata togotila. »Na polju ti dela škodo, a ti ji ne smeš storiti žalega; še zapoditi je ne smeš, da se ne oplaši in ne pobegne v drugo gosposčino. Ali je to pravica?«

»Ne, ni pravica, ves tlačanski svet ve to. Gosposka za tlačana nima srca; smili se ji le divjačina. Bolj si kaznovan, če ubiješ zajca, kakor če bi okral cerkev ali ubil človeka. Ali ti ni ono leto Žužemperčan dal tlačana, ki je na njivi ubil jelena, zašiti v jelenjo kožo in raztrgati psom?«

»Kaj pa vaši menihi?« je Hrvat poprijemal.

»I, tudi oni ga ne pohvalijo, kogar dobodo v lovišču; vendar za glavo mu ne gre, samostanski birič mu jih pa le nameče z drenovko, da je siromak ves klobasast in marogast.«

»Če bi bili menihi res tako dobri, kakor jih hvališ, bi vsaj nekoliko odnehali v lovski pravdi, ki si jo lastijo čisto gosposko. Vsaj zdaj obstrašni stiski za živež.«

»Saj bi, pa se nemara bojijo zamere po drugih gradovih.«

A Hrvata sta vrela, češ, tudi samostan je grad.

Trlep jima ni mogel dosti ugovarjati. Res je, Hrvat-tarja govorita vendarle prav. Tlačan terjaj, tudi zgrda terjaj svojih pravic, gospoda jih mora vrniti. Bolje je umreti kakor pa umirati.

Tudi Janez je videl lovskega paznika Gorenjka.

»Zdaj mu še Marinka blodi po glavi,« se je smehljaj; »le naj mu, a jaz medtem, brž nastavim nekaj zank.«

V hosti med Malim Gabrom in Bregom je še danes majhna tratina z močvirno kalužo; tja je hostna živad rada hodila pit, tam je spretno nastavljal več zank in stekel domov.

III.

Kakor se je Trlep skrival s Hrvatoma in skoraj le na uho govoril z njima, je Janez vendarle prestregel neke napomenke, da se mu je posvetilo, kaj napletajo.

»Oh, ko bi le res že počilo!« je fant vzdihoval. »Presukalo bi se potlej marsikaj — Ančka mi nemara ne bi bila več tako visoko!«

Po večerji je mrknil iz hiše in odpompljal proti Žubini. Témenica je vrvrala med jelševjem in tiho tekla v trdo noč. Tamle gori, kjer se Bratenca zлива v Témenico, so ondan videli povodnega moža, ka-li. Strahoma je pogledal tja gor, čekan stisnil pod pazduho in v Stranjah urno stekel čez brv in po ozki cesti zavil proti Žubini. Vas je že mižala, le psi so se še otožno menili o svojem pasjem življenju.

Tačas je tudi Trlep s Hrvatoma tonil v noč in hitel z njima kar čez polje in ob Kušcarjeku v Mirnško jamo.

Malogabrovska hosta je bila kakor živa: po tleh je pokljala suhljad, na visoki smreki je tlačan še zmerom oponašal čuka, skovikanje je bilo slišati po vsej dolini; ozka steza je pobirala žive sence, jih za trenotek ustavljala in potlej sukljala v odročno, med visokim in pokončnim skalovjem ugreznjeno jamo.

Dva, še mlada moža sta pred njo stražila in prestrezala tlačane, da se kdo nepravi ne bi vrnil.

»Glej,« je prvi tiho dějal, »še dosti urno prihajajo, samo več bi jih moralo priti.«

»Če ni tudi le-teh prignala zgolj vedečnost?« je drugi šepetal. »A marsikomu se je nemara tudi to zdelo prenevarno.«

»Saj tudi je nevarno! Gosposke naj le kaj zavohajo, pa bo ta ali oni bingljaj na veji, kakor so to pomlad vsi tisti, ki so jih pozimi naložili pri Krškem.«

»Bo, kdor se bo prijeli dal.«

Tudi v jami ni bilo prav tiho. Noč ni bila svetla, čeprav so čiste zvezde migljale z neba. Pod prostorno skalno preveso je gorel velik ogenj. Sleherni, ki je prišel, je stopil tja in se dal spoznati.

»Hm, tista Hrvatarja ali kdor sta, pa nista urna,« so se nepočakljivi tlačani zafrkljivo menili.

»Ali ju pa Trlep gosti pregosposko.«

»Saj se ne mudi; kadar prideta, pa prideta.«

»Kar lahko storiš urno, ne mečkaj dolgo,« je Košutnik iz Radohove vasi ometal; »ni mi, da bi predolgo oprezoval v tejle gadovini.«

»Da te končaj,« se je nekdo iz teme hahljal; »Košutnik je res rad uren, vsako leto ima krst, mudi se mu zmerom in povsod, tudi nocoj je prvi pripompljal semkaj.«

»Tisti oné, deseti brat ali kdor že je, bi bil pa že lahko tu,« je Pelin obrnil pogovor in se razgledal po zvezdah.

»Saj sam bi bil že priklamal, a zdaj ga moti tista zamaknjenka.«

»Še zvaditi bi se utegnila, srečala sta se prava dva.«

»Kdo neki sta tista ženska in moški, ki je z njo?«

»Deseti brat je poslal samo glas, da prideta; več ni povedal.«

»Če le ni kakova potuljena vešča?«

»E, ni. Le nekoliko čudna da je, pravijo. Vede se neki, da te je groza, govori pa — sam ne veš, kam meri.«

»Kdo je, ne vemo; tudi videl je nihče od nas ni prav v obraz; že o temle desetem bratu ne bi vedel reči prave.«

»Očitno je le, da je ali nekoliko štramlast, ali pa preteto presukan zvitorepec.«

»Ne bi se mu rad zameril; toče se bojim, urokov, vsega.«

»Kdo dela točo, ne vem; da bi jo znal tale maslě desetobratski, ne verjamem.«

»Eni pravijo, večje jo delajo, videl pa tega nihče ni. V cerkvi učijo, da je toča le kazen božja — torej bi jo delal Bog sam. Pa to ni mogoče, premoder je, predober in Bog je, pa je. Toča se dela sama.«

»Sama, sama. Kaj bo takle potepin? Kdo je?«

»Morda je ubežen graščak, ki se je zameril cesarju in se zdaj umika njegovi sodbi?«

»Bosa je ta. Gospoda drži vkup kakor hrvaški prašiči.«

Primera je bila vegasta in robata, zato pa živa ko gliva, vsem razločna in všeč.

»Kaj, ko bi bil gospod iz daljne Ljubljane? In da ga je katera gosposka ljubezen spravila ob um in pamet?«

»Ne verjamem. Gosposka ljubezen je sleparska in plitva, zaradi nje nihče ne ponori, da bi bezljal po vsej deželi.«

»Ali pa je lenuh, klatež, bržkone pa tudi spoloverec, ker se nikoli ne repi okoli žensk.«

»I, pa pravite, da je štramlě! Prebito je pameten, če se res otepa žensk!«

»Če ni volkodlak,« se je nekdo strahoma prekrižal, »prav gotovo ima v malhi tako zel, ki ga stori nevidnega, kadar ga je volja.«

»E, naj bo, kdor hoče. Pes in mačka, volk in jagnje, kragulj in škrjanec, vsi imajo pravico živeti pod nebeškim stropom.«

»Trlep, pravijo, natanko ve, kdo je in odkod je tale deseti brat; samo povedati noče,« se je paznik Repnik oglasil počasi in preudarno. »Tudi stiški menihi vedo in ga pustijo na miru. Pustite ga tudi vi! Saj nikomur ne stori nič žalega, dobrega pa dosti, komur le more.«

»Čuden je pa vendarle: hodi tiho, kakor bi lovil miši in nenadoma stopi predte, ko misliš, da je kdo ve kje.«

Pa res! Kakor bi se bil pognal iz tal, je med njimi stal deseti brat, mož tridesetih let, velik, čvrst, s široko in košato brado, in jih brez besede zaničljivo gledal vse od kraja.

»Človek bi mislil, da se odpravi na zbor mož, pa ti pride v drhal klepetavih, opravljivih bab!« je počasi pribijal. »Prepotoval sem že križem svet, vendar takih burvžev še nisem videl nikjer.«

Tlačani so molče gledali v tla, sram jih je bilo in bali so se ga.

A ta jih je spustil z oči in počasi stopil k tistemu, ki je česnal o spoloverstvu. »No, pa vam ne zamerim preveč. Le tebi, prašič, vendarle gre nekaj plačila za spoloverca!« je dejal in mu prislonil tako zaušnico, da se je opravljivec kar zavalil po tleh.

Vsi so otrpnili od zadrege in strahu, nihče se ga še pogledati ni upal.

Pa oni se je že spet obrnil v krdelo in mirno vprašal:

»Kaj vam nihče ni zabičil, da molčite in ne govorite tako na glas? Ali ne veste, da bi kdo od gosposke utegnil prisluškovati in ovedeti, kakovega kruha bi ji radi umesili?«

»Kako si noter prišel ti?« se je Repnik domislil. »Mimo straže že ne.«

»O ti in tvoja straža!« se je deseti brat smehljajal. »Ali si že pogledal, kako straži? Glej, moral bi. Saj veš, da je tlačan kakor vol, ki je za kaj le, če je tepen.«

Repnik je hitel proti izhodu, deseti brat pa za njim. Stražnika sta sede slonela ob vhodu in spala. Prvega je brcnil Repnik, drugega je stresnil deseti brat.

»Aha, glej no!« je Repnik zamolklo revskal. »Prava sta mi, vama se človek res sme zaupati brez skrbi!«

»Saj nisva spala,« sta se izgovarjala. »Gledati nama je le po tistih, ki hodijo noter; kdor je že notri in pride venkaj, nama nič mar.«

»Spala sta, ko sem šel noter, spala sta, ko sem se vrnil,« jima je deseti brat ometal laž. »V jamo sem potlej prišel drugod,« je dejal Repniku. »Tudi druge vhode bi moral zastražiti.«

»Kje pa so? A če so, prideta po njih le mačka in ti.«

»Če hočeš dobro sebi in drugim, stopi po vse tište, ki so prejle imeli tak jezik. Naj stražijo, na zboru vsaj sitnarili ne bodo.«

»Trlep bi bil nejevoljen, če bi preveč mož odločil za stražo.«

»Pohvali te, ko mu povem, da gosposka že ve za vaš domenek.«

»Ve?« se je Repnik ustrašil. »Ni mogoče!«

»Saj sem rekel: tlačan mora biti tepen, sicer ga ni dosti prida!«

»Da nas je izdal kdo naših? Povej ga!«

»Grešnika ne izdam, zadosti je, da poznaš greh.«

Repnik se ni več upiral, kar brž je stekel po jezičnike in jih razpostavil po volji desetega brata.

»In stražite, ne spite!« jim je ta pretil. »Če koga dobom v dremežu, mu nakanim urokov pri otrocih in pri živini, da se jih ves rod ne otme do sedmega kolena.«

Tlačani so molčali in kar trepetali, tako so se ga bali.

»Le pojdi,« je pokimal Repniku. »Pojdem še po nekoga, zdaj zdaj pridemo.«

Skrivnostnega moža je vzela hostna tema, Repnik se je poslušno obrnil, tudi on se ga je bal.

IV.

Deseti brat ni šel daleč po hosti. V gošči, zakrivajoči plitvo vdrtno, se je ustavil ob ženski in moškem, ki sta molče sedela na kupu stelje.

»No, tukaj sem,« jima je šepnil. »Kako ti je, Polona?« je prijazno vprašal priletno, že nekoliko sključeno žensko velike, suhljate postave. »Ali si se odpčila? In kaj zaužila tudi že?«

»Sem, sem, Boštjan,« je dejala in vstala.

»Samo vino v buči se nama je ugriznilo od sopare,« se je moški njenih let smehljal; »postalo je taka cuckovina, da naju je kar za ušesom bolelo, ko sva se silila z njim po siru, ki si ga nama pustil otodile.«

»Pa kaj to — ko bi le že spet vsaj od daleč videla Žužemperk!« je starka vzdihovala.

»Boš, Polona, boš,« je deseti brat otožno znižal glas, »že jutri pojdemo tja.«

»Kaj se ti mara, da hodiš, koder te je volja!« je ihtela. »Žužemperka ne pozabi, Boštjan, rodni kraj je tvoje matere in moj!«

»Ne pozabim ga, rajnci materi sem obljubil. Žužemperški grad me bo pomnil, posvetim mu prav v kratkem, samo vaju še prej spravim odtod.«

»Nikar, Boštjan, greha ne delaj, krvi ne prelivaj, Bog bi te udaril!«

»Anti pokaj mi veliš, naj ga ne pozabim?«

»V mislih so mi tlačani žužemperške graščine. Tvoja mati je bila iz njih, ondod imaš po nji sorodnike. Svetovaj jim, naj ne tiščijo med upornike; nesrečni bi bili še bolj kakor so že.«

»Ne bo jih škoda! Mati mi je dostikrat pravila, kako so jo podili od praga in pljuvali za njo, ker sem prav tačas na ta nori svet potoval jaz...«

Z obema rokama si je pokrtil obraz in tiho zaihtel.

»O, hudo je bilo, Boštjan, hudo,« je tolažila, »kriv vsega tistega je bil le grad.«

»Posveti mu, izpolni obljubo!« je Polonin spremljevalec ščuval desetega brata. »Kakor sem že trd in star, jaz, glej, ti pomorem, kadar hočeš!«

»Molči, Ilija, molči!« je javkala. »Kako bom brez tebe?«

Ilija je umolknil, deseti brat se je zavedel in rekel:

»Pojdimo, čakajo nas!«

Stražnikov pred jamo spet ni bilo. Za skalo sta se tiščala, strahoma gledala v žensko in trepetala.

»Kaj je spet to?« je deseti brat karal. »Kako stražita?«

»Dobro straživa, samo tistole žensko...« je tlačan šepetal in debelo gledal Polono.

»Kaj ti je storila?«

»Še nič, pa bojim se, da bi mi —«

»Za mejo ob stegneh jo je popoldne metalo,« je še drugi tlačan šepetal. »In čudno, prečudno je govorila — obsedena je —«

»A ti prismojen!« je deseti brat revsknil.

»Mir!« je zagrmelo za njimi. Trlep s Hrvatoma jih je preteče gledal. »Kakor smrkavci na pašniku!«

Deseti brat je pravil, kako stražnika stražita in kako ju je dobil že drugič. Polona, ki je z Ilijem molčala do zdaj in mirovala, se je zgenila in zaihtela: »Tako me sprejemajo domači kraji...!«

»Stopimo!« je Trlep rekel in se pred njimi napotil v jamo. Sitno mu je bilo. Le kaj si Hrvata mislita? Škoda, svojim fantom, saj so že odrasli, bi bil moral zaupati stražo.

V.

Tlačani v jami so tiho vreli. Bistra glava jim ni mogla razluščiti, kako je deseti brat smel udariti koga izmed njih.

»Ker mu nihče branil ni,« se je star mož posmehnil.

»Če bi kdo meni očital spoloverca, bi ga premikastil še vse drugače!«

»Meni pa se vse tako zdi, da je Trlep velel desetemu bratu, naj si pride posluške vtepat in strahovat nas.«

»Morda res. Da bi že prej zvedel, ali smo voljni, prijeti za orožje in iti nad gospodo.«

»Beži, beži! Tak že ni, da bi te tipal po ovinkih. Trlep je mož, malo je takih, lahko mu zaupaš.«

»Hoj, to je res; mož, ves, kolikor ga je!«

»Da, tudi ves njegov rod je med nami v časteh že let sto in sto. Škoda, preveč na nič je prišel.«

»Moj oče še pomnijo, da je Trlepovina bila starobitna, svobodna domačija, oče tegale Trlepa je pa ni več zmogel. Kaj stori? Gre in se proda stiškemu samostanu. Kmalu se prismehlja beli menih, mu odstriže dolge svobodnjaške lase in ga na lahko udari, češ, zdaj si pa naš tlačan.«

»Tudi jaz sem že dosti slišal o tem. Pravijo, da bi se bil še kako izmotal, če ga žužemperška graščina ne bi bila toliko pestila in lovila za neki dolg.«

»Umeknil se je v varstvo opatove krive palice.«

»Tačas morda res ni mogel drugače, domačije, svobode je pa le škoda še zdaj.«

»Tlačanska je zdaj Trlepovina, tlačan je Trlep, vendar mož, velmož še zmerom...«

Kavkljanje se tlačanom zatekne, Trlep sam, glejte, je že tu, z njim pa tisti tujci. Vse je tiho, le brst na ognju pokljá. Trlep se mirno ozre po možeh in jim pove, kdo so ti, ki so prišli k njim.

»Ljudje božji,« začne potlej, »čas, glejte, je tak, da se moramo skrivati v noč in hosto, če se nam je pomeniti kaj svojega. Skrivamo se, molčimo, vemo pa vsi, kaj nas peče in boli...«

Tlačani poprimejo in zaženo v en glas, češ da se še ne upirajo, ko jim gospoda jemlje pridelke in naklada prevelike davke; potrpijo, ko jih zapirajo in tepo za-

radi lovske krivde; tudi pravdača se otepajo le, če jih dere že preživo; še carinarja prebolijo radi ali neradi; ko pa se jim skruni tudi družina in po hudovernikih še vera pači, je prehudo in vsega tega preveč. Dokler se ne vrne stara pravda in ne dá večja svoboda, ne bo dobro.

Hrvata sta se spogledovala in si kimala.

»Res je, kar pravite,« se Trlep spet oglasi: »ne samo po naših, tudi po gosposčinah drugod je velik joj; pa to vam dopovesta tale dva hrvaška hodotaja.«

Starejši Hrvat že stoji na debeli skali, ki se je kdaj utrgala iz visokega skálovja.

»Bratje,« govori, »naš vojarin je hodotajev poslal po vseh vaših krajih, da bi vsi, ki vam je še kaj do stare pravde in svobode, vkup skočili in se zanjó bíli.«

»Aha... aha... kar dajmo se...!« mu segajo v besedo.

»Nam se godi strašno, vam ne dosti bolje,« se Hrvat vnema in pripoveduje, kako grd in trd je mogočni graščak Tahi. Pogan je, drugoverec, luteran. Pogansko mu je tudi srce: Kdor se mu kolikaj zameri, ga požene z domačije; če se gradu spridi vino, ga razdeli med tlačane, ki ga morajo krvavo plačati, sicer so ob konja ali vola; tlačanke, dokler so mlade in lepe, niso varne ne doma ne na polju, saj jih kakor jastreb v gnezdo grajski na konju odnašajo v grad. Tahi je Iliji Gregoriču, našemu vojarinu, vzel posestvo, dve sto zlatnikov vredno med brati... In kako se premnogi tlačani mučijo v grajski vozi in kako jih pretepajo do mrtvega, ni mogoče razložiti po vsej pravici. Vsaka solza pade na trd kamen, vsak vzdih odpihne veter...

»O, saj tudi po naših krajih ni dosti bolje!« vpije tlačan s Krajinških Sel. »Ko stegnem pete, bo moj sin moral gosposki podariti konja ali vola samo zato, da ga pusti na domačiji.«

»In če se omoži grajska hči, ji moramo doto zbrati in dati mi!« tožijo še drugi. »Kokoši in jajec jim pa tako ni zadosti nikoli.«

»Z vami,« hodotaj roti, »smo si bratje, smo si sosede in govorimo skoraj isti jezik — pomagajmo si, udarimo!«

»Pa res, udarimo!« vpijejo vsi. »Nočemo več tlačaniti krivični gospodi, nobenih davščin ji ne damo več, svoji bodimo na svoji zemlji, pokoriti se hočemo samo še cesarju!«

»Z vsemi, kar je prave in jare gospode, moramo pomesti!« vpije Krajinčan in si molze brado, že plesnivo in skopo kakor oves ob slabi letini. »Preženimo vso gospodo, oplenimo gradove in jih poderimo, sicer se zlodej gosposki spet zaredi! — Ali ne, moža Hrvatarja?«

»Ne, ni tako!« hodotaj odmajuje z glavo. »Vsak podrta grad bi spet postavljaj tlačan, morala bi ga sila, ki ji z nobenim uporom ne bi bil kos. Mi marveč hočemo le postrašiti gospodo, da bi se omečila in nam vrnila staro pravdo; tudi pobijali je ne bomo, če nas sama ne prisili.«

Trlep, ki že ves čas težko posluša prevroče besedičenje, se oddehne po tej Hrvatovi modriji.

»Prisegajte si zvestobo, da se ne boste izdajali!« jih hodotaj spet vžiga.

»Prisegamo na Boga!« odgovarjajo.

»In da boste poslušni vojarinu, ki si ga izberete!«

»Prisegamo!«

»Tako pojdite in hodotajev pošljite od vasi do vasi, ščuvajte, da se ves moški ljud upre. Vendar bodite previdni, da gospoda ne zavoha, kaj kuhamo. Ne bodite preglasni; molče, skrivaj si brusite nož, koso, sekiro pripravljajte betè in čekane, grjače in cepce...!«

»Kako pa bi se poznal tisti, ki je za upor?«

»Za klobukom naj nosi vejico zelenike ali bršlina.«

»In kdaj nam je udariti?«

»Naš vojarin razpošlje hodotajev s petelinjim peresom za klobukom. Ko ga zagledate, vedite, da je ura udarila...«

Nastal je molk.

»Zmagali bomo, ker zmagati moramo!« se oglasi še drugi hodotaj. »V boju je zmaga, to vedimo, pa bo dobro!«

»Hrvat je zgovoren vsak,« se tlačan nasmehne sosedu. »Nas enega še pretentá, tako zlahka pa se graščak ne dá.«

»Da, zgovoren ti je Hrvat; ne bi mu ustavil jezika, pa če mu koren porineš v usta.«

»Stojte!« se deseti brat rine v ospredje. »Naj še jaz zinem katero!«

»Le razderi jo, pravo in umno!«

»Da proč z gospodo, pravite, in sèm s svobodo? Kaj je svoboda?«

»Povej ti, ki veš vse!«

»Da svoje dejanje uravnavaš po lastni volji, kakor ti vелеva preudarek uma.«

»No, vidiš, to je svoboda!«

»Če bi vi res po lastni volji uravnavali svoje dejanje, ne bi bili svobodni, sužnji bi bili svojih strasti in razbrzdanosti.«

»Kaj pa blodiš zdaj?«

»Vse zlo spremenite v ljubezen, pa boste svobodni.«

»Katero zlo misliš, ne vemo. Kako bi vedeli? Če misliš tlako, misliš prav.«

»Vsakdo ima svojo misel in svojo vest,« je deseti brat počasi govoril. »In če gospodo res odpravite, preženete, kaj pa potlej?«

»Sami svoji bomo, kaj ne razumeš?«

»Hm... Vsi prav dobro veste, kako tudi jaz mrzim gospodo, pa vendar rečem in pravim: Najsi so vam roke še tako močne in poštene, zatorej pa le niso, da bi krotile drhal, kakršna ste vi! Povodec naj se vam narahlja samo malo, pa se pogrizete in pogubite med seboj, ker ste neposlušni in ker vam je srce brez ljubezni do bližnjega...«

Iz ozadja v temi mrmrajo, naravnost in glasno se nihče ne upa upirati.

»Več pravic, več svobode vam pa vendarle gre. In nihče se zmage ne bi bolj veselil kakor jaz, ker gospodi prav nekrščansko privoščim vse hudo.«

»Saj tudi mi, tudi mi!«

»Samo ne pozabite, da v boju zmaga samo ena stran, druga stran je pa tepena, pobita.«

»Zmagamo, pravica je na naši strani.«

»Je, res je, na strani gosposke je pa moč. In po navadi zmaguje, kdor ima moč. To premislite, tega ne pozabite, ko se jih lotite!«

»Nič se ne bojimo, dosti nas je, močni in složni smo — za staro pravdo se ženemo!«

»Prav, prav. Dosti vas je, svojo pravdo poznate. Ali gospoda ima tudi svojo pravdo. Ne uženete je kar tako. Če zmaga ona, vas ne bo božala.«

Deseti brat se umekne, tlačani se gledajo in molčijo.

»Lani o svetem Juriju smo hodotajev poslali do samega cesarja,« se Hrvat spet oglasi. »Nič ni pomagalo, to zimo smo morali udariti.«

»O, saj smo bili z vami.«

»In gospoda vas je pri Krškem in Brežicah vse pobila do nog in razgnala na vse vetrove!« se deseti brat vtika iz ozadja.

»Kajpak,« godrnjajo, »ker ste Hrvatje s pripravami mečkali tja do sredozimcev.«

»Ne zato, ne,« popravlja deseti brat; »zato vas je zmogla, ker ste se gradov ogibali bolj kakor zidanic po vinogradih in ker niste slušali svojih vojarinov!«

Tlačani molčijo. Hm, ni tako brez nič, kar trdi tale hudi desetnik.

»Gospoda nas ne bi bila zmogla,« popravlja Hrvat. »Uskokov z Gorjancev je najela in pognala nad nas.«

»Tudi Uskoki govorijo naš jezik... Zakaj nam niso bratje?« hoče nekdo vedeti.

»Pojdi, vprašaj jih, mrhe vlaške!« se še drug spotekne.

»Uskoki nimajo graščakov,« jim Trlep razlaga. »Cesar jim je dal posebnih pravic in vojaško upravo; tlačanskih težav in nadlog ne poznajo.«

»Kaj bi se spotikali ob tisto, kar je bilo!« ščuje Hrvat. »Skrbite, da bo zdaj drugače, sicer nam še Bog ne bo mogel pomagati. Ali mar hočete tlačaniti še dalje?«

»Ne, ne, udarimo!«

»Moramo udariti! Naša zemlja ni mastna, puhličasta je, malo in nerada rodi, dajatev z nje težko utrpevamo!«

»Pa še ta nam ni v last, samo hlapčujemo, še suženj ima več pravice!«

»Da, varčujemo mi, grad nam krade, ker mu ne branimo; zraste nam hči, graščak si z njo pase greh, nič mu na zoper ne storimo, tako se ga bojimo; sin je že velik in mora služiti med grajskimi sulicarji, tako hlapčevsko nam je srce; delamo kakor črna živina in stradamo kruha in vsega, a grad lepo uživa nebesa na zemlji; mi orat, grad spat; mi kosit, grad pa pit!«

»Tako je po gradovih,« Trlep brž glasno dostavlja, »naša meniška gosposka nam ne prizadeva takih. Po vseh udarimo, vsem se uprimo, le menihe na miru pustimo; cerkveni gospodje so, sveti možje...!«

»O, sveti... kakor je bila sveta tista sulica, ki se je upala prebosti Kristusa!«

»Kdor ni grbast, je morda trobast: kakovo napako utegne imeti vsakdo, tudi meni. «

»E, menihom se pa res ne dá dosti očitati,« razodeva star mož; »s človekom so človeški, potrpijo za kakov čas, če ne zmoreš davščin, ne storijo ti zla.«

»Desetino pa le pobirajo in na tlako te tirajo,« se eni upirajo.

»Kaj hočeš, gosposka so.«

»Zato tudi njim nekoliko iztepimo kuto!«

»I, kaj nisi ondan spet domov pricijazil nekaj žita iz samostanske kašče,« se mu Trlep smehlja. »Kleplješ samostanski močnik, česnaš pa tako neumno!«

Oni je umolknil in pobesil oči.

»Jaz pojdem, če treba, nad vsakega biriča in hudiča, zoper menihe pa ti ne zamahnem z grjačo,« se nekateri oglašajo.

»Gosposka so tudi oni!« tiščijo drugi.

»Če ne bi bili gosposka oni, bi nas vil in krivil grad Šumbreg, Grundljevo ali Selo, grad Višnja gora, Kravjek ali Žužemperk!«

»Dobro si jo razmotal!« jih dosti pritrjuje. »Rajši sem meniški tlačan kakor praznik v posvetni gosposčini; vsaj vem, da mi je živeti s krščanskimi ljudmi, ne pa z grajskimi razbojniki in hudoverniki...!«

Meniška hvala je hudo čez glavo hrvaškima hodo-tajema. Če bo tlačan z meniške gosposčine miroval, tudi po sosesčini roke prehitro omahnejo in bo vse hodo-tajstvo todkaj čisto zaman... Ogenj, ki se je zanetil tako lepo, je treba razpihati.

»Ne upirajte se menihom v cerkvi,« popravlja, »cerkveni gospodje so res; pri tlaki, desetini in davkih jih škrnite.«

»Hoj,« sili v besedo še praznik Repnik, »tako pravita tudi pater Blaž in pater Tomaž!«

»E, pusti ju, meniha zmeneta sta, nista dosti prida,« se Trlep otepava; »tekata k lutrovskemu pridigarju

Krištofu Slivniku v Žužemperku, ali pa uhajata v Ljubljano in prejemata — mašni zakrament v obeh podobah, tudi če ne mašujeta.«

»Meniha sta, na sveto pismo učena, ne moreš ju učiti ti, kaj je prav!«

»Da, tako je po pravici govoriti!« se smeje jezični tlačan.

A Trlep zamahne z roko in pravi:

»Dokler pater opat ne prekliče tlake, jo moramo opravljati.«

»Pa naj jo odpravi in dá lep zgled posvetni gospodi!«

»Če bi storil to, bi se ves samostan opustil.«

»Prava škoda! Kdo se ti bolj smili: tlačan ali samostan? Sto in več mož pohajkuje v samostanu, lahko bi si pridelali sami, kolikor jim je treba!«

»Lehko, lahko, pa rajši vidiijo, da se drugi peklijo zanje,« pomaga sosed.

»In od vsega, kar si pridobiš, hočejo imeti delež. — Kaj so napravili ono leto? Gomilar, saj veste, na Gomilah izpodorje pisker starega denarja. Kar ti primaha tale naš opat. Gomilar mu mora prepustiti polovico vsega tistega denarja, drugo polovico pa prodati za slepo ceno, češ, kar je izpodoral, je prav za prav samostanska last, ker je ležalo v meniški zemlji.«

»Denar je bil brez tržne veljave,« ve Trlep, »nihče se ne bi bil opomogel z njim; opat pa ima veselje s takimi starinami in je zanje Gomilarju dal dva repa živine. Tudi Gomilar je vesel dobre kupčije. Le pojdite, vprašajte ga, potrdi vam.«

»Gosposka res misli, da mora tlačana dreti,« povzema jezičen sosed. »Ali res mora graščak, oblastnik postati vsak, ki se je rodil iz graščaka, oblastnika? Zakaj si ne bi graščak z lastnimi rokami služil kruha, zakaj njegova hči ne bi smela v zakon s komerkoli? In zakaj se menihi ne bi res sami pekli na njivah, zakaj bi jim vkup moral vlačiti vse le tlačan?«

»Zakaj? Zakaj?« poskakuje Krajinčan. »Ker poklekamo prednje in ker se jim zob ne upamo pokazati!«

»Najbolj pošteno delo je kmečko delo,« se Repnik spet oglašá. »Tudi gospod naj orje in seje sam, nihče naj si ne lasti oblasti, ki mu je ljudstvo ni dalo samo.«

»Dobro si povedal, brate,« hvali Hrvat. »Ljudstvo je več kakor gospoda. Ljudstvo je vir vse moči, je vladar, je domovina, je mir in je vojna!«

Trlep je ves čas skoraj bolj poslušal, ko govoril. Kar je slišal, mu ni bilo vse prav vseč. Tlačani se vnemajo brez večjega preudarka; tudi tale hrvaški mož je nekoliko preprazno zgovoren.

»Kako je po grajskih gosposčinah, ste slišali,« je potem odločno rekel, da bi drugam zaredal besedo; »zato zahvalimo Boga, da smo samostanski, če svoji biti ne smemo!«

»Že, že,« odnehuje mož iz zgovornega krdela, »saj ne rečem; prav bi pa vendar bilo, če bi nam menihi vrnili lovsko pravdo.«

»Da bi človek smel z njiv poditi divjad in jo loviti vsaj na svojem,« primika še drug.

»Zdaj ne smeš, precej poje drenovka in se odpira voza! Krivica je to, pa je!«

»Zaradi lovske pravde in lovske krivde same se nam ne kaže bosti s samostanom,« nekateri odpeljujejo; »tlaka, desetina in davki nas tiščijo dosti huje. Komur lovska žilica nagaja, lóvi — greh in sitnost je le, če te spazijo!«

»Še nikdar se nisem spovedoval tega greha!« se nekdo hahlja. »Jelen ali srna, zajec, jazbec ali kdor mi že mezgá in grizljá po njivi, prav gotovo ne najde več poti v samostansko kuhinjo.«

»Hoj, zakurimo tudi menihom!« vpije Krajinčan, ki je rad nastavljal pasti in zanke in ki je zato že večkrat čutil drenovko samostanskega biriča. »Njim gresta molitev in post, nam pa lovska pravda, če ne, se pa udarimo zanjo!«

Nihče mu ni pritegnil, vse je bilo tiho, zoper samostan že nihče ni več bil. Molče so gledali v ogenj, ki mu kurjači niso več stregli, sitno jim je bilo — samostan, kaj menite, je vendarle samostan...

Svit pojemajočega ognja je rahlo božal Polono, ki je z Ilijem čepela ob strani, mrko gledala predse in hropeče dihala, kakor bi kaj težko nosila.

»Kaj oklevate?« se je Krajinčan ustrašil molka, svetlo pogledal v može, trikrat cmoknil z usti in pribil: »Udariti vendar moramo tudi po Stični!«

V tišino je Polona nenadoma jeknila s sanjsko grozničavim glasom in omahnila vznak. Oči so ji izstopile in obstale na zvezdah, telo ji je krčevito drhtelo, iz ust so ji hropele sprva tihe, nerazločne, potlej pa glasne, zategovane besede.

Možje so otrpnili od strahu, še dihniti se nihče ni upal; pogled, debel in plah, jim je obstal na Poloni, ki jo je tresel drget, da se ji je lomil glas.

»Glejte, o, glejte, vi, ki ste ubogi in ponižani...! Nebo se odpira, rajski soj lije na zemljo... zemlja se dviga... soj neba in lice svetá se božata... Nebeška zarja nosi nebeški prestol... ves je zlat in svetel... Bog sam sedi na njem... hudo se drži... grmi in govori: Ne ubijaj... ne kradi...!«

Drget se ji je umiril, glas utrnil.

»Ne bojte se!« je Ilija rekel odrevenelim možem. »Tako se ji primeri včasih, da čuječa spi in gleda stvari, ki jih ne vidi drugo oko.«

A Polona se je spet zgenila in oglasila:

»O ljudje... ljudje... glejte...! Angel angelov, sveti Mihael se spušča med vas... Goreč meč ima v rokah... Z vami bo, če si boste zvesti in če boste brez greha krvi in hudega dejanja... Pravda božja bo z vami in med vami... In plenjalo vam bo polje... zdrava vam bo družina in živina...«

Mravljinčja groza je oblivala može, strah jih je bilo strašno.

Ilija se je sklonil k Poloni. »Minilo je,« je dejal in se ozrl po oplašeni tlačanih.

Nihče se ni upal oglasiti ali kaj reči; le deseti brat je pristopil, pokleknil ob zamaknjenko in ji od čela čez rame in ob telesu počasi in z rahlim dotikom dvakrat, trikrat na dolgo potegnil s ploskimi rokami.

»Spi... spala bo,« je s solznimi očmi zamolklo rekel. »Natrgajte stelje in mladovja, da ji posteljemo!«

Krdelo upornikov se je, kakor bi odnehal hud čar, zazibalo in zagnalo v steljo in grmičevje, ki je raslo po jami.

Ko so ji pripravili ležišče, je deseti brat skočil na tisto debelo skalo.

»Zoper samostan nikar ne rogovilite,« jim je govoril, »drugod vam bo vihteti cepé in kosé. Samostan vam ne

prizadeva hudega. A če vam vendarle duši katero pravdo, stopite do opata Janeza, saj si dá dopovedati —

»Zakaj ima vozo, zakaj biriča z drenovko?« se Kramljan upira.

»Da si pokori butce, kakršen si ti!« mu deseti brat prestriže besedo in se oprime prejšnje misli: »Bodite složni, da boste močni! In lotite se gradov! Vse hudo je z gradu, še vere vam grajski hudovernik ne pusti na miru. — Tistole žensko, o možje, sem poznal, ko je bila še mlada in zdrava...« glas se mu prelomi, solze ga oblijo. »Moji rajnki materi, ubogi in preganjani, je bila zvesta družica, skrbna pestunja meni, še pred rojstvom nesrečnemu... Ne samostan — grad je onesrečil mater, mene in pestunjo, tistole trpinko, ki so ji telesne in dušne muke omračile um in pamet... Jutri, o možje, se prav to utegne primeriti vaši ženi, vaši hčeri. — Zdaj veste, po kom vam je udariti. Če ste složni in močni, udarite, močno udarite, sicer nikar!«

»Udarimo! Udarimo!« uporniki vro in dvigajo desnico za prisego. »Tako bodi — Amen... Amen, trd ko kamen!«

VI.

Trlepov Janez se je tačas potulil blizu Štepičeve hiše. Srce mu je razbijalo, težko, zadihano je sodel, oči so mu božale Ančkinokence, noge so mu skoraj kteleale pod težo velike ljubezni.

Oprezno je pristopil in rahlo, tiho potrkal: »Ančka!«

Nič. Spi, ka-li? Oprl se je ob čekan, stopil na prste in potrkal za spoznanje močneje: »Ančka...!«

V sobici je poknilo, okenska linica se je odrinila, iz teme se je nasmehnil bel obrazček: »I, kaj pa slepuriš todkaj?«

»Lepa si, srce mi rjove po tebi, vse misli in želje te iščejo dan in noč — nič več nisem mogel strpeti, anti kar priti sem moral, da te vidim, Ančka...«

»Podnevi bi bil prišel, zdaj je noč,« se je smehljala in ga za roko držala. »Kaj naj ukrešem ogenj in prižgem trsko, da bi me videl?«

»Saj te vidim, Ančka moja, srce te gleda.«

Vedel je, da so ji oči kakor potočnice ali kakor cve-toči lan, a zdaj so brez barve, milo le gorijo in njih žgoči pogled mu v srcu kreše velik velik žar.

Vzdihoval je in se ji razodeval od vrha do tal.

»O ti!« se mu je milo smejala. »Takih mi utrinjaš, da bi se te bala, če te ne bi poznala; slišala bi jih rajši podnevi.«

»Saj pridem, z očetom prideva snubit...«

»O Janez, kaj res?« ga je stiskala za roko in mu s prsti greblja po laseh. »Ali joj, bojim se, bojim, naš oče — saj jih poznaš.«

»Poznam; a brez tebe ne prebom več...«

»Za živo glavo, počakajva še malo. Kdo se ženi zdaj, sredi poletja? Vsa soseska bi šla nad naju — nikar, Janez, potrpi še!«

»Ne morem več, saj ti pravim!«

»Do spomladi potrpi, saj mi je komaj šestnajst let, oče bi se res uprli.«

»To je, kakor bi z vretenom pokrivala pisker. Saj ni nobena premlada, nobeni prekmalu!«

»O ti grdavš, kaj neki česnaš!«

No, že prav! Če snubiti še ne sme, pojde po svetu — v vojsko se dá vpisati, saj zdaj zdaj začno nabirati vojščakov.

Ančka se z vso silo oklepa njegove roke in ihti, da se mu smili prav zares.

»Saj ne ubijejo vsakogar,« jo tolaži; »marsikdo se pripeha do velikih denarjev in vse življenje je potlej zatorej, da mu ni treba klepati tlačanskega močnika.«

»Molči — nikamor mi ne hodi... Pridi... snubi... saj veš, da bi tudi jaz rajši danes ko jutri...!«

Janez ni vedel, kaj bi rekel, tako so mu podkurile njene vdane besede; božal ji je roko in jo z očmi po-žiral vso.

Raj sreče se jima je odpiral na stežaj, molče sta se gledala in poslušala utrip srca.

»Kaj pa, če se oče res upro, Janez?« se je Ančka vendarle še bala. »Ali ne bi še nekoliko počakala?«

»Taka si? Zakaj oklevaš?« V glasu so mu bile vroče misli — še malo, pa bi mu sedem vrst solzá teklo po mladem licu. »Kako malo si zaupaš, a jaz, glej, te v mislih iščem venomer...!«

»Pamet nama Bog ohrani, pamet in preudarek, pa bo prav.«

»O, saj sem pregledal do tal prav vse.«

»Anti tudi veš, kako se boš bol z našim očetom, če odkimajo?«

»Kakor brezno si,« jo je Janez bridko pogledal; »če mi spodrsne, padem prav na glavo...!«

»Kaj bi me kar ukral in gnal pred oltar?« je še petala. »Nikar mi ne preti! V last ti je le ljubezen, ki se ti daje radovoljno, ne tista, ki si jo jemlješ sam.«

»Ljubim te Ančka.«

»In misliš le sebe.«

»Tudi tebe.«

»Že, saj bi bilo, ko bi se le oče dali omečiti.«

»Kaj pa, če bi jih sila pritisnila in jim sprevrgla misli?«

»Ješ — kakova sila?«

»Ne vem — kar tako mislim,« se je umikal in čutil, da je rekel preveč.

»Veš, veš — precej mi poveš, ali pa te ne pogledam nikoli več!«

»Kaj naj ti povem?«

»Katera je sila, ki bi ukrivila našega očeta — ne skrivaj, poznaš jo, precej mi jo povej, ne smeš me pustiti v taki skrbi!«

Otepal se je in otepal, naposled pa le povedal, da se pripravlja tlačanski upor, ki pomete graščake in svobodnjake, in da imajo tlačani s hrvaškimi hodotaji v Mirnški jami prav nocej skrivno večje.

»Kaj bo, kaj bo?« se je bala za očeta in — zanj.

»E, kaj?« jo je miril. »A za naju bi bila dobra vsaka sprememba, če bi naju zbližala.«

Noč je minevala, a mlada zaročenčka nista nič več vedela za čas.

Po času bi se moralo že daniti, a nebo je še spalo; dan se je zaležal, pozabil je utrtniti zvezde.

Naposled je roka spustila roko. Zvezde so zbledele. Zora za Zaplazom si je pomencala oči, psi so le po redko še ščeknili zdaj tu zdaj tam, petelini že vsi odpeli, megla je oslinila njive.

Mladi ženin je hitel domov. Nekaj ponosnega, pokončnega je šlo z njim. Srečen je bil.

VII.

Janez se je domu bližal oprezno, počasi; ni hotel, da bi ga spazil kdo domačih, ko bi se plazil v senico, kjer mu je čez poletje bilo ležišče. Pritihotapil se je do vrtnega plota, kar ti je opazil nekaj možakov, kako molče obstopajo hišo. »Tatovi niso — kdo so?« Poprijel je čekan in se bližal še bolj prihuljeno. Zdaj jih je spoznal. »Oho, kaj pa ti?«

Eden izmed njih je potrkal na okence in zaklical: »Odpri, Trlep, precej odpri!«

Lina v okencu se je odrinila, Trlep se je zadirčno oglasil:

»Kdo pa neslanari tako zavred?«

»Mi smo, stiški, odpri, po hodotaja smo prišli!«

»Zamudili ste, ni ju več tu,« je revskal s prelomljenim glasom; ustrašil se je.

»Kam sta? Ali si ju skril?«

»Poiščite ju, saj za to ste tu!«

Zaprl je lino in prišel pred hišni prag. »In prav pri meni vam ju je iskati?« je izpod čela pisano gledal biriško krdelce.

»Ne zameri, tak nam je povelek,« se je birič kakor opravičeval čislane mu možu.

»Že snoči sta šla dalje, pri meni ju ne najdete. Pa le iščite, naročeno vam je tako.«

Biriči so res brž preteknili hišo in hlev, senico in kozelc. Nič. Spogledali so se in si hudomušno pomežiknili. Nejevoljni so bili, da jih je opat sredi noči poslal na človečji lov, zdaj se jim je kar dobro zdelo, češ, ni ti usojeno, čeprav si opat in tak mogočnik, Hrvatarjev pa le ne boš pestil.

»In da ti je še to dopoldne priti v Stično, je tudi ukazal pater opat,« je prvi birič zatracal Trlepu.

»Pa ne veš, kaj mi hoče?« je tlačana skrbelo.

»Kaj? Izpeljaval te bo, kaj sta hodotaja počela pri tebi in kam sta jo ucvrla. V pest bi ju rad dobil. Tudi ti se pripravi, prebito na kratko je uglašen!«

Biriči so odšli veseli, da se jim ni treba motoviliti z ujetnikoma.

Janez je stopil v hišo, nespečna noč se mu ni poznala nič.

»Kje pa si bil, ko so biriči pretikali senico?« ga je oče vprašal.

»Spazil sem jih in se brž potulil ob plot na vrtu, da bi sklical sosede, če bi bili preveč tresoritili.«

»Glej, pametno si mislil,« se je oče nasmehnil in mu, gredoč za hišni vogal, mrknil z očmi. Janez je stopil za njim. »V veliko bučo natoči pitne vode,« mu je tam naročal, »v malo ti mati naliže zavrelega mleka. Z obojim steci v Mirnško jamo in izroči desetemu bratu in tistima, ki sta z njim.«

»In naj povem, kaj je bilo pri nas to jutro?« je Janez rdel; imenitno se mu je zdelo, da mu oče zaupa toliko.

»Le povej, natanko povej, pa samo desetemu bratu, nikomur drugemu.«

VIII.

Deseti brat je poslušal Janeza in se smehljaj: »Hrast razpade in strohni, naša lipa zeleni!«

»Opat ima dolgo roko,« je Janez gonil svojo.

»O, tlačan je vendar spet zbudil skrb v najimenitnejših glavah in najdaljših bradah — kar prav je tako, tudi opat ne ustavi vola, ko zbezlja.«

Janez je molčal; čez čas je tiho vprašal, ali je res mogoče, da bi uporniki vsaj svobodnjakom poklatili previsoke vrhove.

»Kateremu si gorak?« ga je deseti brat skušal.

Pa le-oni se je umikal, češ, vpraša le kar tako, naravnost ne mrzi nikogar.

»Kaj pa štepič? Ali ni v njegovem vrhu Ančka, ki do nje siromak ne moreš?«

Janez se je ustrašil, deseti brat, glejte, ve preveč, še izčesnal bi kaj. Pobesil je oči in ni precej odgovoril. Potlej je jokavo rekel: »Po svetu si pojdem sreče iskat, če mi ni usojena doma.«

»Kaj se kisaš kakor baba, ki so se ji jajca pobila! Prava sreča ti je v delež le pod streho očetnega doma.«

»Je, vem; a zmerom ne morem čepeti doma; tudi drugod ujameš srečo.«

»Ali na sejmiščih in plesiščih, kjer zapravljaš dušo in telo? Mar na bojišču po daljnem svetu, ko sam ne veš, kje ti bodo trohnele kosti?«

»Saj bi bil rad zmerom, doma. Pa kaj, če si lastnega doma ne morem zgraditi po svoji volji?«

»No, le nepočakljiv nikar ne bodi, vse muhe rajši zapodi in svojemu očetu se zaupaj! Če kdo, on ti pomore.«

»Zakaj še čakati, čakati?« je fantu ušlo. »Saj bi tudi ona že rada.«

»Ker je mlada in neumna,« se je deseti brat smejal, »in ker ne ve, da ima zakon veseli in žalostni del; vselega si pridrži mož, žalostnega pa prepusti ženi.«

»Kje je pa častitljivi del?« se je Janez skušal šaliti.

»Včasih je, včasih ga ni. Če zakonca v sreči in ljubezni učakata starost, res uživata častitljivi del zakona, oba v enaki meri.«

Janez sam ni vedel zakaj, a temule desetemu bratu se je tako lahko zaupaval. Tožil mu je, kako ga skrbi, da ga štepič ne bi zavrnil, ko z očetom zasnubita Ančko.

»Vidiš, tebi je le za veseli del,« ga je oni karal; »ali Ančka bi utegnila imeti prav hude čase, če bi njen oče zvedel za vajina nebesa.«

Janez ni vedel kaj reči, le vzdihnil je.

»To pomni, vidiš, pa te ljubezen ne bo razganjala tako hudo in boš laže čakal.«

Fant je še enkrat vzdihnil in pokimal; skrivnostni mož mu je prijatelj, to že vidi, zaupati mu smeš vse.

A deseti brat mu je zdaj začel prav na uho nekaj dopovedovati. Mladi tlačan je sprva neodločno mencial, naposled mu pa moško segel v roko in se zarekel: »Bog!« Desetnik mu je stisnil desnico in potrdil domenek: »Bog!«

»Samo oče ne smejo nič zvedeti!«

»Brez skrbi! Ko bo treba, pridem pote in mrkneva, nihče ne bo vedel, kdaj in kam.«

Janez je pokimal in šel proti domu, pa ne naravnost; k tisti močvirni kaluži, kjer je včeraj nastavil zank, je hitel čez malogabrovsko polje... Aha... zanka je zadavila srnjaka! Hvala Bogu, spet bo meso na mizi, Bog ga je dal, kakor tačas lačnim Izraelcem nebeško mano... Hitro ga je otrebil in skril v veje košatega gabra. O, zdaj pa kar domov po naramni koš, da brž ko brž srnjačka spravi odtod in izroči materi.

Spotoma ga je došel lovski paznik Gorenjko in vprašal: »Kje pa si že bil na vse jutro?«

»E, tjale na Požarnico sem skočil, da bi videl, kako oves kaj zori.«

»Tako, tako?« se je Gorenjko poredno smehljaj. »In kako kaže kaj?«

»Ne dobro, divjačina se hodi past vanj.«

»Pa si ji nastavil zank? Če si, umekni jih tam in kjer še si jih nastavil. Še danes pride gospoda iz Žužemberka; lovila bo, spazila bi jih.«

Janez ga je debelo gledal. »Skuša me, lovi me,« je mislil, na glas pa se je odrezal: »Ne bo jih, mojih že ne, saj jih ne nastavljam.«

»Ne nastavljaš?« se je Gorenjko smehljaj še bolj poredno. »Vidiš, kako si priden!«

Tako mu je povedal in s pota stopil v hosto.

»Glejte,« se je Janez čudil, »saj ni tako napačen človek tale lovski strah! Kako, da je Marinkinega moža spravil v vozo?«

Pred vasjo se je ozrl: Gorenjko je počasi šel za njim.

»K Marinki jo spet maha — pojezdil ga vrag!« je zaklel. »Tak možak, pa se v zobe daje s takole neumno babo!«

Doma je očetu povedal, da je bil v Mirnški jami in da ga tam in tam čaka srnjak.

»Križ božji, kaj ti nisem velel, da pusti to? Že vidim, ne bo ga miru, dokler je ne iztekneš!«

»Brez skrbi, oče, mene že ne prestreže nihče.«

Povedati, kaj mu je Gorenjko svetoval, pa se ni upal, oče bi se ustrašil preveč. Pa res: le kaj Gorenjko hoče Marinki? Ali ga je res premotila? Vsa soseska ve, kako se je metala za njim, dokler ji ni razločno povedal, da se ji ne dá. Potlej se je omožila, a Gorenjka še ni pustila na miru; kjer je le mogla, se mu je nastavljala. Mar se je zdaj premislil, ko ji moža ni doma? Škoda ga je, če se je tako zavrgel. Vedečnost ga je ščemela. Vedel je, da ni možko, pa se je vendar prismukal pod okno Marinkine hiše, da bi si vtepal posluške.

Na hruški se je hvalil strnad, da ima ljubice tri-tri; ob luži je star racak lagal mladi raci, da jo ima »tāk,

tàk« rad. V koči sta precej glasno vrela Marinka in Gorenjko.

»Nič hudega mu nisem želel nikoli; še potlej ne, ko sem opazil, kako predrzno se vede do mene in mi nagaja. Zdaj ga mrzim do mrtvega. Bog ve to in tudi, da si ne morem pomagati.«

»Saj veš, kako je nagel — potrpel bi bil z njim!«

»Ali ga bom pital s pogačo, s komur sem v jezi? Kjer ga bolj speče, tam mu jo pribelim!«

»Zakaj v jezi?«

»Ker sem ti verjel, ko si mi tožila, da grdo ravna s teboj. Smilila si se mi.«

»In da si mi ga spravil v vozo — tega ti ne odpustim nikoli!«

»Saj ti pravim, da je kriv sam. — Nastavljal je zanke, zasačil sem ga, pa zaradi tebe sem mu dal priliko, da bi pobegnil. Ni hotel, še vame se je zapodil, češ, če že lazim za teboj, naj vsaj za njim ne. Ljubosumnost ga je zaslepila, to je.«

»Moški, ki v ljubezni ni ljubosumen, ne ljubi!«

»Tako? Tega nisi vedela zmerom. Tačas že ne, ko si me mečila z bajkami, češ, kako tvoj zoprni mož grdo in trdo ravna s teboj.«

»Moža mi vrni, na miru me pusti zdaj!«

»Umikal sem se, pa pustila me nisi ti! Kriv sem le, ker nisem poslušal svoje pameti, ko si se mi nastavljala in me zapeljevala.«

»Zakaj si se dal, pametnejši si od mene in starejši?«

»Da, zakaj? Premehak sem bil, prezaupen, premalo svoj. Zdaj me je vsega tega sram, strašno sram. A zakaj si me tako lahko utajila in izdala?«

Marinka je uporno molčala, a naposled zakričala pol v joku pol v togoti: »Vrni mi moža, lepo te prosim!«

»Odkar je v vozi, ti dokazujem, da njegove nesreče nisem kriv jaz. Včasih bi mi bilo hudo, če bi vedel, da slabo misliš o meni. Zdaj mi ni več dosti do tega, ali mi verjameš ali ne. Vendar sem prišel še danes, poslednjič.«

Marinka je zaihtela.

»Gospoda iz Žužemperka obišče Grundljevo,« je Gorenjko pravil. »Grof bi utegnil zaslišati tudi tebe, kod ti je mož še nastavljal zanke in kako dolgo že lovi.«

»To mu poveš rad sam ti!«

»Kroti se, poslušaj me! Taji, saj znaš, nikoli da ni hodil za divjačino, laži! Tako ga nemara še otmeš.«

»O Marija — kaj pa mu preti?«

»Dosti. Lovil je grofovo divjačino in se ob kraji lotil še mene, ki sem opravljal le svojo dolžnost.«

»Kaj, kaj mu preti?«

»Ne vem; a lahko da mu grof dá odsekati roko.«

»Odsekati... roko...?« je na ves glas zajokala.

»Saj je stiški podložnik, opat naj ga sodi!«

»Lovil je v grofovem lovišču, sedi v grofovi vozi, grof sam ga bo sodil.«

»Ne, ne! Pomagaj, Gorenjko, pomagaj, lepo te prosim!«

»Pomorem. A stori, kakor sem ti rekel in stopi tudi do stiškega opata.«

»Saj se ne upam.«

»Ne boj se, prosi, izprosiš — opat pritisne, Žužemperk bo moral vrniti tujega tlačana.«

»Pomagaj, Gorenjko, in odpusti mi, nisem lepo ravnala s teboj!«

»Reči bi moral, da je nastavljal le meni na zoper, a napal me zato, ker je bil ljubosumen name. — Ali bi ti bilo prav, če bi povedal tako?«

»Prav, prav, samo pomagaj, otmi mi ga!«

— Janez je tiho pljunil: »Res je mrha, nič ji ni še za tisto troho dobrega imena, kolikor ga pač ima!«

Šel je, vedel je zadosti in sram ga je bilo, da je poslušal take zoprnosti.

Tudi Gorenjko jo je urno pobiral iz vasi. Janez je gledal za njim in zmajeval z glavo: »Škoda, ni slab človek, pa se zavrže s takole —!« Potlej se je domislil: »Kaj neki bi dejal deseti brat? Bržkone, da je to nori del takegale zakona...«

IX.

Ko je bil Janez odšel iz Mirnške jame, se je deseti brat nekoliko zamislil, potem je rekel Poloni in njenemu spremljevalcu: »Potrpita še malo tu, po nekem opravku moram. Čez kakovo uro se vrnem, potlej pojdemo proti Žužemperku.«

In je šel naravnost na Grundljevo.

Tja, je vedel, pride danes grof. Že snoči ga je nena doma zamikalo, da bi v lice spoznal svojega očeta, preden se mu maščuje prav nesinovsko...

Sonce je parilo in nič ni bilo kazno, da bi odkod dihnila prijazna sapa, nadušljiva sopara je tiščala bolj in bolj, ptice v hosti so molčale in čakale, po nebu je leno drsel dolg oblak, njegova senca ga je trudno spremljala čez travnike pod Radohovo vasjo.

V polni sončni bleščavi se je kopala čista belina prijaznega gradiča Grundljevega. Gospodar mu je bil grof Turjaški iz Žužemperka, a v zakupu ga je imel mali plemič Ivan Semenič.

Drugi gradovi, zgrajeni zgolj za varnost in obrambo, so bili tesni, z majhnimi in temnimi, pogosto tudi vlažnimi in zatohlimi sobami; Grundljevo pa je bilo sončno in zračno, suho in čisto zunaj in znotraj.

Semenič je bil posebnež. Oči je imel le za polje in travnike, za hosto in lovišča, a ljubil je tudi stare pesmi, bajke in viteške pravljice. Kdor jih je znal pripovedovati lepo, se mu je močno prikupil. Sosedje in prijatelji so se mu prizanesljivo smehljali, češ, kako se more pameten človek ukvarjati s stvarmi, ki se nikoli godile niso in se nikoli ne bodo. A on je vedel, da so vse bajne osebe resnično žive tudi v pravljici, če jih med poslušanjem doživljaš v mislih in srcu... Tako so se mu smehljali še bolj.

Obiskovali so ga vendar vsi radi; prijetno je bilo pri njem. Tudi danes so prihajali. Vedeli so, Žužemperčan pride, veselo bo, nihče ni hotel zamuditi imenitne zabave.

Deseti brat jih je spazil že od daleč: »V napoto mi bodo,« se je bal. »Da bi jih poberin!«

Počasi se je bližal gradiču in premišljal, kako bi do besede prišel z grofom.

Malo pred samošnim gradičem ga je prestregel Gorenjko in ga šepeče ogovoril:

»Dobro delo storiš, če mi izpolniš željo — hvaležen ti bom jaz in še kdo drug.«

»Z vsako željo je rado tako, da si nesrečen, če se ti ne izpolni.«

»Če le hočeš ti, ki si deseti brat, je izpolnjiva,« se je Gorenjko previdno ozrl in mu razodel, da bi rad do

svobode pomagal Marinkinemu možu, pa ve ne, kako bi pretental grofa. »Nakani gospodu takih urokov, da ga izpustil!«

Deseti brat se je nasmehnil ob nenadnem domisleku, pokimal in se namenil v gradič.

»Saj res,« je skomljal vase, »tako se približam, ustrežem in nemara res storim dobro delo...«

— V gradiču je gospod Semenich že imel dosti vavavcev.

»Pravite, da tlačani spet dvigajo glavo in bodejo izpod klobuka?« se je delal v družini gostov. »Mogoče je vse, slabo se jim godi res zadosti.«

»Tudi mi piščemo že prav tenko, pa se vendar ne upiramo deželnemu knezu.«

»Največ molitve da stori tlačan, pravijo; tega jim pa tudi stiški menihi ne dopovedo, da je vsak upor greh zoper božjo zapoved.«

»Greh je tudi, nečloveško ravnati s človekom, tlačanom,« je Semenich pritegnil.

»Tlačane posebno peče uporniški davek, ki ga mora plačevati vsaka tlačanska hiša.«

»Ni jih spametoval, premajhen je nemara.«

»Hud je vendarle, preveč jih spominja nesreče in ponižanja.«

Premolknili so; hrupno pili in potlej preskočili v druge misli.

»E, dosti se je sprevrglo, starih časov ni več, pa je.«

»Da, včasih je bilo lepo. Če ti ni bilo kaj prav, ali si bil željan svetá in neznanih deželá, si jo za kakov čas lepo potegnil križem sveta.«

»O, kje so že tisti časi! Človek ne more zdaj kar iti in iskati čudovitih prigod z zmaji in zakletimi kraljičnami,« so nekateri obračali pogovor, da bi bil vseč tudi Semenichu.

»Nastaja neko samovoljno zakonje; njegova moč te ustavi na cesti in v mestu.«

»Svet se drugači. Mesto izpodriva graščino, tlačani uhajajo v mesta, rokodelske bratovščine si lastijo posameznega, graščak ne pomeni več dosti.«

»Bodočnost je v rokah meščana, ne več plemiča. Trgovec si osvaja svet; morje ga bogati. Tebi ostane le tlačan, če je zadosti neumen, da ti ne pobegne ali se

ti ne upre. Čvrsto ga moraš prijeti in umno gospodariti, če hočeš, da se pretolčeš brez večje nesreče.«

»Oh, lepše je bilo, ko so plemiči še vitezovali po svoji mili volji. Če je res, kar pravlјice vedo, je bil svet res še poln čudovitih prigod.«

»Povejte, če katero veste,« je Semenič poprijel.

»Eno bi vedel, tisto, zakaj morajo tlačani iz Martinje vasi svoji gospodi loviti malopridneže.«

»Torej spet tlačanski davek?«

»Da, in star je že nekaj sto let, upirali pa se mu še nikoli niso.«

»Stiški menihi so jim ga naložili, kajne?«

»Menihi. A njim se nikoli noben tlačan ne upira — znajo ga imeti na kratkih vajetih.«

»E, človeški so z njim, saj sami veste,« se Semeniču mudi do pravlјice. »Povejte, povejte, kako je bilo!«

»Kako? Tamle doli v Martinji vasi je živela mlada, čedna tlačanka. Jera ji je bilo ime, sirota je bila brez očeta in matere in svojih ljudi, živa pa kakor žerjavica v peči; omožila bi se bila rada, mogla se ni, preuboga je bila. Išče reva tu, nastavlja se tam, nihče ne prime. Praznih rok je pač, tlačanka, reči pa tudi ne more: ná me, kdor me hočeš.«

»Že vidim,« se je posmehnil gospod Kozma s Kravjeka, »to je res pravlјica: dandanes bi se lahko zvela.«

»Tudi ona jo naposled ugene: kar k večji jo mahne in jo lepo prosi, da bi ji pomagala do moža. ‚Kakov pa bi moral biti?‘ hoče baba vedeti. ‚Čvrst, mlad in dober,‘ si Jera izbira. Vešča je bila v besedi s hudičem, dá mili Jeri mošnjiček podleskovega semena, o pravem času nabranega in prav peklensko zagovorjenega, s posebnim urokom zabeljenega. Jera ga hlastno popade, vsa vroča spravi v nedrje in gre.

Posihmal res vsi dedci vro za njo, vsa vas kar besni, Jera se jih komaj otepa vseh kmalu. Pa ne samo dedci, tudi konji in voli, psi in mački, še petelin, vse jo lovi in ji nastavlja, da se avša naposled res spotekne.

Stiški menihi zvedo in zaženo veliko grajo in nejevoljo, njihni biriči brž ujemo tistega, ki je na vesti imel zialasto Jero, in opat ga dá kratko malo obesiti.«

»Obesiti? Za tak nič?« se je gospod Višenjski uprl. »Saj je sama hotela!«

»Čeprav. Tačas je veljalo, da manj grešiš, če ubiješ tri moške, kakor če spridiš samsko žensko.«

»In tako morajo tlačani iz Martinje vasi še do današnjih dni sami za gosposko iskati in loviti take in vse druge malopridneže.«

»Da, na svetu se včasih godijo prav posebne stvari,« se je gospod z Bogenšperka spomnil še druge pravljice. »Vešče so res nevarne, gorje se ga mu, kdor se jim vdaja.«

Vedečni gospod Semenič bi bil rad slišal tudi to pravljico, pa je mednje stopil služabnik in povedal, da je prišel popoten človek in želi govoriti z gospodarjem.

Semenič je šel pogledat, zunaj je čakal deseti brat.

»O, ti si?« se mu je nasmehnil. »Ali si našel staro pesem, ali znaš lepo pravljico?«

»Hm, prazen res nisem prišel, če me utegnete poslušati.«

»Aha, kar z menoj!«

Šla sta v posebno sobanico, vso obito s hrastovino, še strop in vrata so bila starinsko rezljana. Po stenah so se vrstile slike prednikov in prednic.

Za njima je služabnik prinesel kruha in vina.

»Jej, primoči, potlej govori!« je gospod velel popotnemu gostu.

Ta — prebito je bil potreben — je urno pospravil in se zahvalil.

»Kaj veš o upor, ki se menda pripravlja?« ga je gospod nenadoma vprašal.

»Ne vem dosti; a kar vem, ne povem, ne morem izdajati tlačanov.«

»Vedel sem, da mi odgovoriš tako.«

»Povem le, da se vam ni bati nič, ker niste, kakršni so drugi — grajski.«

Semenič bi bil rad zvedel še kaj; zaklenil je vrata in pritisnil na droben gumb pod neko sliko. V steni je škrtnilo, se razmeknilo, nevidna vrata so zazijala v skrivno sobo.

Mignil je gostu in naprej stopil vanjo. »Tu naju ne sliši nihče,« je rekel, »lahko poveš, če veš kaj posebnega in mi povedati smeš.«

Okna so bila zavešena, stene prazne, ena sama slika je visela nasproti oknu; pod njo je bil stol z osloni in usnjeno prevleko, drugega pohištva ni bilo v sobi.

»Sedi, truden si,« je gospod Semenič velel, »jaz sem se že nasedel danes.«

Deseti brat je dvignil pogled, a razložil slike ni, le iz vljudnosti je rekel: »Lepa slika.«

»Zame najlepša,« je oni vzdihnil; »prednjo hodim sedet, kadar mi je kaj hudo, ali če hočem biti sam.«

»Razumem, razumem.«

»Razkazujem je nikomur ne,« je dejal in odgrnil okno. »Tebi, ki si deseti brat, jo pokažem.«

Deseti brat je z razširjenimi rokami poskočil in kriknil: »Matil!«

Semenič je prebledel, zinil, a spregovoriti ni mogel, le strmel je v desetega brata, ki so mu tihe solze vrele po licu.

»Ti... si... njen, Lucijin — sin...?« je grčal in objemal ihtečega desetega brata.

»Odkod vam je? Zakaj?« je sin drhtel in strmel v mili obraz rajnce matere.

»Ali res ne veš? Da ti nikoli ni nič povedala?«

»Kaj ste mar vi tisti dobri človek, ki vas do zadnje ure svoje pozabiti ni mogla?«

Gospod Semenič mu je pravil zgodbo svoje mladosti. V mladih letih je bival v Žužemperku in spoznal Lucijo. Iskal je, da bi v zakup dobil kakov gradič in da bi lahko pošteno zasnužil nevesto Lucijo. A vmes je posegel grof in mu ubil srečo. Lucija je v obupu in strahu pobegnila, nikoli več ji ni bilo glasu.

»Kako ji je bilo?« je hotel vedeti. »Kje sta živela?«

Deseti brat je povedal, kar je vedel o materi in Poloni.

»Nesrečna družica moje matere je zdaj tu in je napol zmešana,« je naposled izdal. »Zvesta duša je prišla, da bi, preden umrje, poslednjič videla domače kraje.«

»Prav, prav,« je Semenič ganjen kimal, »spremi jo tja, potlej pa jo privedi semkaj, da pri meni učaka konec.«

»Še nekaj bi rad. Vaš grof je priprl Kabliča in ga hoče soditi, čeprav je topoglavi zaletel stiški tlačan.«

»Da, prav te dni se zaradi njega bode z opatom, ki zahteva tlačana nazaj.«

»Veste, tlačanovo krivdo bi prevzel rad jaz.«

»Kako? Njega so zasačili, ko je nastavljal zanke.«
 »Porečem, da sem ga v tisto lovsko krajo prisilil jaz.«
 »Tako bi grof sodil tebe, svojega postranskega sina.«
 »Ne bojim se.«

»Nikar, grof je hudo nevaren človek.«

»O, kar povejte mu, da ste našli mene, ki da sem pravi krivec.«

»Tako bi te zdajle moral prijeti in poslati v Žužemperk.«

»Saj grof pride semkaj, ne?«

Služabnik je pritekel pred zaklenjena vrata prve sobe, češ, gospoda iz Žužemperka se bliža po veliki cesti.

»Ostani tu, k njim moram,« je gospod Semenich dejal desetemu bratu; »če bo treba, pridem pote.«

Deseti brat se je zgrudil pred sliko in se med ihtenjem tiho menil z rajuco materjo.

»O mati, ali bom imel moči?«

X.

Marinka je bila, ko jo je Gorenjko zapustil po tistem prepiru, čisto zbegana. Hudo ji je bilo za možem, ki se je zaradi nje neumno zaletaval v Gorenjka in tako res čisto po lastni krivdi zabrodil v vozo. Vest jo je pekla, z Gorenjkom res ni ravnala prav, lehkomiselnost je bila, sebična in nezvesta na obe plati. Gorenjko bi ji lahko vračal hudo s hudim, pa ji zdaj obeta še pomoč.

»Kar je rekel, prav je rekel, vsega sem kriva le jaz, ki sem se moža samo bala, prepričati pa ne znala, da se moti s tisto ljubosumnostjo,« se je spominjala in tiho jokala.

Gorenjko —. Res ga je ljubila; ne z ljubeznijo, vdano in sveto, s kakršno ljubi dobra, za dom in moža živeča zakonska žena, ljubila ga je marveč s čustvom, oh, še zavedala se ga ni dosihmal v vsej neizmernosti; ob tem čustvu, sladkem in groznem, je za trenotek pozabila, da ji mož gine in medli v žužemperški vozi.

»Oh, prav, prav je rekel,« se je že v prihodnjem trenotku zavedela prave dolžnosti, zaprla kočo in se odpravila v Stično.

Malo pred Stično je dohitela Trlepa, ki je po bircem naročilu počasi klamal k patru opatu.

»Kam pa ti?« ji je pokimal. »K spovedi, ka-li?«

Povedala je in ga v joku prosila, da bi tudi on, ki je v časteh pri patru opatu, priporočil njeno prošnjo.

Trlep se je bridko nasmehnil sam vase, češ, v lepih časteh sem pri patru opatu, ki me kakor malopridneža išče z biriči. Pomolčal je, preudaril, ali bi kazalo tudi s to sitno stvarjo dražiti patra opata.

Po njivi ob cesti so otroci trgali poljsko cvetje.

»Ne trgajte cvetja!« jih je karal beli menih, ki je prišel mimo. »Čemu vam bo? Saj ga mečete proč. Bog pa je ustvaril cvetko, da bi dozorela in se pomnožila s semenom in da bi lepotila polje. Kaj bi bilo, če bi potrgali vse cvetje? Ali bi polje bilo lepše?«

Otroci so plaho postali in niso vedeli, ali bi bežali, ali bi se jokali.

»Hoj, ti,« se je menih ustrašil in rahlo odpehnil dečka, ki je nemirno stopical, »pazi vendar, da ne pohodiš mravljinčkov; tudi nje je Bog ustvaril, da bi živeli...!«

Vojska mravelj je hitela čez stezo ob njivi, Marinka jo je videla in olajšano vzdihnila:

»Dobro opravim, dobro. Gospodje, ki se jim smilita cvetka in mravljinček, ne morejo biti neusmiljeni do trpečega človeka...«

Izza griča sta se prikazala zvonika samostanske cerkve, ob studencu na Virju so regljale perice, vkreber so dekleta nosila pitno vodo, čas za kuho se je bližal.

»Zinem že, zinem katero,« ji je Trlep naposled obljubil, »pa tudi ti se drži dobro, če te bo gospod kaj pestil — saj veš, kaj mislim.«

Marinka je postala in zardela, Trlep je stopil v samostan.

»Aha, tu si!« ga je opat osato gledal. »Ne bi si bil mislil, da bom kdaj takih slišal o tebi.«

»Če bi bili slišali resnico, ne bi bili nejevoljni name, kakor nemara ste.«

»Kaj ste sinoči napletali s tistima hodotajema? Ali ste pozabili že vsi, kakovo trpljenje vam je nakopal že zadnji upor?«

»Saj to je: nismo pozabili!«

Opat ga je debelo gledal, kakor da se ga boji.

»Kam, sta se skrila — hodotaja?«

»Ne vem. A če bi vedel, ne bi povedal.«

»Tudi ne, če bi ti ukazal?«

»Gosta sta mi bila, ne morem ju izdajati, šega je taka med nami.«

»Ali je šega tudi, da skrivaj po življenju strežete samostanu, ki vam vsaj hudega ne prizadeva nič, če že ne kaj dobrega?«

»Gospod opat, ko bi bili na veču, bi bili slišali, da je resnica čisto drugačna. Med nami ga ni Turka ali drugega hudovernika, ki bi se upal skruniti vaš posvečen dom.«

»Povej mi, kaj hočete, vedeti moram!«

»Bodite brez skrbi. Tudi, če bi kdo hotel, se nihče ne pritekne meniškega, dokler bom živ jaz!«

»Zakaj torej ščuvanje med samostanskimi tlačani in zakaj pripravljanje za upor?«

»Sila je po vsej deželi tolikšna, da je že prevelika — otresti se je hočejo.«

»Ne želi, česar doseči ne bi mogel brez greha, zadovoljen bodi in hvali za vse Boga, ki tudi tlačanom dosti dobrega dá.«

»Kdo več molitve stori kakor mi? In kdo več trpi?«

»Vsak stan ima svoje križe in težave, pa tudi dobre in radosti. Če iz božjih rok radi sprejemamo dobro, zakaj ne bi za pokoro jemali tudi kaj hudega?«

»Krivična gosposka je tlačanu že prevelika pokora.«

»Dajajte Bogu, kar je božjega, a pokorni bodite tudi nevšečni gosposki: za krivice bo sama odgovarjala. Vsaka oblast je iz Boga. Kdor se ji upira, ga udari Bog.«

Trlep je uporno molčal, opat je povzel misel:

»Greh je vsak upor — dopovej jim to ti!«

»Kaj pa krivice, ki se gode tlačanom, ali te niso greh?« je Trlepa pogrelo. »Mar ni velik greh, v vozo vreči človeka in ga pohabiti, če na svoji njivi zatira škodljivo divjačino?«

Opat je zardel, očitek ga je prizadel, vest ga je spekla. A prav tačas zaradi lovske krivde vendar nikogar ni bilo v samostanski vozi.

»Koga meniš?« je mirno vprašal.

Zdaj je Trlep brž povedal, kaj preti Marinkinemu možu, ki je stiški, pa ga po krivici hoče soditi Žužemperčan.

»Ne bo ga sodil!« je opat poudaril.

Lehko je rekel tako; toliko je že omečil grofa.

»Mož je v vozi še zdaj. Doma mu zastaja delo, osamela žena lehkotno motoglavi.«

»Kaj počne vendar?«

»Hudega nič, le nerodna je, grdi jeziki se po krivici brusijo obnjo.«

Opat je pomirjen pokimal in vprašal čisto prijazno:

»Kaj pa sicer Gabrovci? Kako vam je?«

»Saj veste: strad in glad nas davi vse.«

»Vem, hudo je,« je opat vzdihnil. »Povej najpotrebnejšim, naj pridejo, da dobodo še kaj živeža,« se je brž še domislil, češ, to pomiri uporniške misli.

»Potrebni, gospod opat, so vsi.«

»Stori, kakor sem ti velel. — A zdaj mi še povej, ali ne moreš bolj krotiti Janeza. Veš, tisto njegovo zalezovanje divjačine mi ni všeč, pa nevarno je tudi; vsakogar, ki ga še zasačijo, ne bom zmerom mogel vlačiti iz voze in sodbe.«

Trlep se je ustrašil in v mislih zlasal samoglavega Janeza; na glas je rekel:

»Tudi o tem se nemara govori več, kakor je res. Lehko mi verjamete, da z mojo vednostjo ne hodi po takih potih, če res hodi, kolikor hodi. Pa ne hodi,« se je v sili nekoliko zlagal, »sicer bi jaz moral vedeti.«

Opat je molče zakoračil po sobanici, Trlep je z očmi hodil za njim, čez čas je zinil:

»Če bi se mogel kam priženiti, bi se precej unesel, saj je dober, priden fant, zvest in delaven.«

»Pa ga priženi, prej ko moreš.«

»I, res že dolgo tišči vame, da bi šel snubit zanj.«

»Katero si je ubral?«

»O, saj ni, da bi pravil, previsoko je dvignil oči.«

»Previsoko?« se je opat nasmehnil. »S katerega gradu je plemenita nevesta?«

»S svobodne domačije Štepičeve!« je Trlep, tlačanski potomec stare svobodne Trlepovine, moško poudaril tako, kakor da svobodnjak ni manj od graščaka.

»Eh, sitno, sitno,« je opat skomljal v dolgo, že osivelo brado.

»Hudo. Fant se roti na žive in mrtve, češ, prav Štepičeva Ančka mora biti njegova.«

»Že vidim, trlepovski je, dobó jo!« se je opat spet smehljaj. »Kupi mu svobodnjaških pravic in pojdi. brž snubit.«

»Če bi mogel, za Trlepovino bi jih kupil,« je malodušno vzdihnil, »da bi spet bila, kar je bila let sto in sto!«

»No, le stoj, napravilo se bo. Nam je tvoj oče prodal Trlepovino, svobodno, starobitno domačijo, samostan pa tvojemu, trlepovsko samoglavemu sinu podari svobodnjaških pravic, da zavir ne bo, ko pojdeš snubit.«

Če Trlep ne bi bil Trlep, bi bil pokleknil pred dobrega opata in se s povzdignjenimi rokami zahvalil za pot do sinove sreče; tako pa so se mu le skalile v belega meniha strmeče oči. Opat jih je videl, zadosti mu je bilo, večje zahvale ni potreboval in ne pričakoval.

»O, Bog vam povrni, gospod opat!« se je srečni tlačan naposled zahvaljeval. »Štepič je res zagoveden in prevzeten, še se bo rebril, premajhni smo mu.«

»Le molči, pregnetem ga, ne bo se branil Trlepovega sina!«

Preden se je vrnil domov, je še stopil v samostansko cerkev, da bi se Bogu in Materi božji zahvalil za današnji srečni dan. V velikem svetišču, polnem tihega somraka in prijetnega hlada, ni bilo nikogar; le pred oltarjem žalostne Matere božje je klečala Marinka. Obraz je skrivala v roke, rame so se ji tresle, pred Priprošnjico vseh žalostnih in trpečih je polagala svoje srčne muke...

Odmolil je in šel.

Iz hoste, ki je z vseh strani nagajala polju, je mu kala goved in meketala drobnica; morda je bila žejna, morda jo je plašil sled zveri, ali se ji je tožilo po domu; po poljskem cvetju so se obešale močno onogovičene čebele in sonce je peklo prav soparno, da so metulji letali samo čisto nizko in lastovke tudi.

»Bog nas varuj hude ure!« je momljal in se oziral v sivo oblačje, ki se je kopalo iznad Obolnega.

A ta skrb se je umikala presrečnemu občutku, ki mu ga je bilo srce polno zvrhoma. Zdelo se mu je, da ima kreljuti, tako olajšan jo je pobiral domov. Vesel je bil, srečen je bil. Opat, glejte, ga ni preveč pestil zaradi hodotajev, Janezu — o Bog ga bodi zahvaljen! — se lepo uravnava pot do imenitne neveste, pa tudi Kabliču

ne preti posebna nevarnost, saj ga ima samostan še zmerom na očeh... Kje neki sta že hodotaja? Da ju le kdo ne prestreže... In kam se je obrnil deseti brat? Gorak je grofu iz Žužemperka. Vse bi zamotal, če bi se zaletel prehitro.

»Da se le ne bi kaj prenaglil tudi nepočakljivi Janez,« mu je srce že našlo sina in se mu nasmehnilo. »Preteti fant, dobro si jo ubral, na Štepičevini mu res ne bo sile.«

XI.

Trlep je prišel do Radohove vasi, ko se je ulila ploha. Vedril je pri svobodnjaku Radohu.

»Ali si kaj slišal, da se spet pripravlja kmečki upor?« ga je svobodnjak vprašal.

»Da, po strani se mi je dalo vedeti, res se utegne kaj nakretiti,« se je Trlep nekoliko umikal.

»Velmož si med njimi, več veš, lahko mi zaupaš, novice, take ali take, ti je ne porinem v očitni svet.«

Trlepu je povzdigovanje bilo všeč, vendar se je branil:

»Imeniten stan in velika čast sta ledena gaz: spodrsne ti, sam ne veš kdaj.«

»Tudi žužemperškega grofa je moralo kaj spodrehati. Davi je prišel na Grundljevo, pa jo je otodile na ves splav vihral domov.«

»Tako se po naših njivah vsaj drevajsals ne bo za divjadjo.«

»In marsikomu je odleglo. Če bi bil tu ostal kaj dlje, bi stari oderuh tega, onega poterjal za dolg ali vsaj za obresti.«

Trlep je molčal. Trlepovina ve, kako zna grof neusmiljeno pritiskati za denarjem.

»Pa je res nekrščansko, kaj počne z dolžniki,« je Radoh poprijemal prejšnjo misel. »Za eno marko dolga hoče pet fenigov obresti na teden. To dá na leto dve marki in šestdeset fenigov. Za eno marko!«

»Naj mu zgorijo na duši!«

»Saj je nima, ta že ne! Ondan je Košutniku posodil deset mark. Pa veš, kako? Pet mark mu je dal na roko, za drugih pet mark pa vsilil konja, šepastega in slepega, ki nanj že preži višenjski konjač. Košutnik mora obresti

plačevati za vseh deset mark. Nikoli se ne znebi tega dolga, saj še obresti ne bo zmagoval!«

»Da, tat krade skrivaj in redkokdaj, sramuje se kraje in ogiba poštenih ljudi; ta grofovski oderuh pa krade očitno in nobena gosposka ga ne zavira!«

Moža sta se menila o hudih časih in si tožila križe in težave.

»Zakaj naš opat ne stopi bolj na prste?« se je Radoh spotikal. »Vsaj ta bi moral dopovedati grofu, da po zorečih njivah ne bi gonil divjadi in da naših tlačanov ne bi lovil in zapiral v žužemperško vozo.«

»Le stoj, naš opat pazi na vse, nič mu ne uide, povsod zravna, kar je krivo,« je Trlep pazil, da ne bi kate-
tere zinil zoper samostan, ki mu je pred dobro uro izkazal toliko dobrote in milosti. »Gorje bi se ga nam bilo, če bi živeli v posvetni gosposčini!«

»Tudi kmečki upor zoper menihe res ne bi bil pravičen,« mu je Radoh naposled pritegoval.

»Saj ga ni človeka med nami, ki bi vzdignil roko zoper samostan,« je Trlep kimal in povedal, kaj sta se menila z opatom.

»Glej no!« je Radoh v roko segel Trlepu. »To pa slišim rad. Janezu privoščim vso srečo, pameten fant je in tvoja in moja hiša sta si v rodu že sto let. O, Štepič se ne bo rebril, ko zve, da sam pater opat plete to zvezo.«

XII.

A na Štepičevini je bilo oblačno, hudo oblačno.

Ančka se ni mogla premagovati, skrbelo jo je, davi je očetu povedala, da so tlačani sinoči imeli ljudsko večer in zakaj.

»Kdo ti je pravil?« je oče popal.

Brž se je gorko zlagala, češ, Trlepov Janez ji je naročil, naj pove to svojemu očetu.

Štepiča je grizlo in kačilo; za malo se mu je zdelo, da se v srenji godijo stvari, ki zanje ne ve tudi on. Nejevoljen je šel na Primskovo. V zidanici je še vina, z njim se utolaži, dobi drugo srce in pravih misli.

A komaj je dobro odšel, pa se je po rebri ob Teme-
nici približal žužemperški valpet Rupert. Ko je danes z grofom prišel na Grundljevo, se je spomnil, da bi se

močno prikupil gospodu, če bi nenadoma nekoliko prevohal lovišče. Tako je res preteknil hoste in dobrave, a zdaj se je hotel oglasiti še pri Štepiču, mogočnem možu v tem kraju.

Tlačani so okopavali repo, se zravnavali pokonci in opirali ob motiko, češ kaj pa ta išče tu.

»Ne postavajte!« je valpet iz navade rohnal s konja.

»Saj res ne postava nihče,« je tlačan kimal; »plevela je prebito dosti, tudi bolhe so se že lotile repe.«

»Zakaj mu odgovarjaš?« mu je drugi tlačan segel v besedo. »Kaj njemu mar, ali postavaš ali delaš?«

Valpet je zbol konja in se ustavil pred Štepičevo domačijo.

Venkaj je pritekla Ančka. »Očeta ni doma, na Primskovo so šli,« je povedala.

»Kaj ni nikogar drugega pri hiši?« je vprašal ob nenadnem domisleku in lakomno pogledal všečno dekle.

»Sama sem; družinčad je na polju in drugod.«

»Truden sem, lačen in žejen.«

»Bog vas sprejmi, o mili gost!« je Ančka povabila in odprla dvorišče, da je zajahal noter. Brž mu je prinesla kruha in sira zadnje ostanke, ki jih je hiša še zmogla. A njemu ni bilo dosti do gostije, dobrikal se ji je, jo lovil za roko in ji neslanaril.

Ančka se mu je umikala, a ko je postal le presiten, je morala pozabiti, da je gost in je zavpila in ga spodila.

Ni se še dobro pomirila, pa se je oče vrnil s Primskovega. Dobro volje je bil, pa Ančka mu je vendarle povedala, kako ji je tuji prihajač neslanaril.

Štepič je brž popal čekan in se zadrevil na Grundljevo, da bi se pritožil grofu, ali pa kar sam ustrahoval srboritega zalaznika.

Na Pljuski je srečal Trlepa in zvedel, da se je grof z vsemi svojimi že vrnil v Žužemperk.

»Pri grofu tako ne bi opravil nič,« je Trlep zmajeval. »Do opata stopi v Stično, on sam lahko ustrahuje grofa in njegove.«

»Pa tudi tvoj Janez bi se rad nekaj mušil pri njej!« je Štepič trdo meril Trlepa. »Če ga do bom, ti ga spodrecam, da mu bo dosti prav za dolgo!«

»Ne vem, kako misliš,« se je Trlep otresal, »vem le, da moj sin ni razuzdanec!«

»Za svobodnjakovo hčerjo naj ne meče oči, to mu dopovej!« ga je Štepič meril resno in rezno.

»Mogočen si, mogočen!« ga je Trlep, ves bled od togote, takisto brezasto gledal. »Imaš le hčer in veš: Kjer je ženska gospodar, je volk mesar. To pomni, o Štepič! In preudari mirno, ali bi se res preveč ponižal, če bi dobil zeta, ki so mu stari bili svobodnjaki, ko so tvoji še pokorno tlačanili.«

Štepič molči, gleda v tla in rdi, potlej mu seže v roko in reče: »Ne zameri, Trlep, žaliti te nisem hotel!«

Tako sta se ločila v miru. Štepič je šel svojo pot v Stično, da bi opata nahujskal zoper žužemperškega valpta in da bi se mu prikupil z novico o kmečkem uporu, ki se pripravlja. Trlep je hitel domov, da bi bil že doma in da bi pomiril domače, ki jih skrbi, kako sta z opatom orala zaradi hodotajev.

Doma je hitro povedal vse, naposled tudi, kako lepo se pripravlja Janezova ženitev.

Janez ni mogel reči nobene, le sline je požiral, z mokrimi očmi strmел v dobrega, pametnega očeta, nebesa sama so se mu odpirala na ves stežaj.

Mati je brž spekla kos srnjačka. »Ker je dan tako srečen,« je rekla in se nasmehnila Janezu.

Janeza je naposled zmoglo, z obema rokama je očetu segel v roko in se tiho razjokal od velike velike sreče.

Morda bi se razmehčal tudi oče, zato je obrnil pogovor in povedal, kaj je žužemperški valpet hotel Ančki.

Zdaj je Janez zatulil od togote, popal čekan in hotel bušiti bogve kam, pa mu je oče zastopil pot.

»Nikamor mi ne pojdeš izpod strehe!« je s peto udaril ob tla. »Ančka se je sama otepla grdavša, opat pa uredi pri grofu, kar je še treba, da bo mir.«

Janez si je naposled dal dopovedati, da bi se s samovoljnim ravnanjem zameril opatu in si nemara za vselej zaloputnil nebesa, ki se mu odpirajo tako lepo. Dal si je dopovedati, pozabiti ni hotel, pomiriti se ni mogel. Zdajci se je spomnil desetega brata. Dasi ga je vest še nekoliko peklā, češ, prehitro se mu je obljubil, a zdajle bi mu bilo najbolj po misli, če bi skrivnostni mož prišel ponj precej precej.

XIII.

Deseti brat se je dolgo dolgo menil s sliko svoje nesrečne matere, gospoda Semeniča pa še ni bilo in ni bilo.

A gospod Semenič ga ni pozabil. Govoril je z grofom in mu natvezil, kdo prav za prav je pravi lovski tat.

Od same togote so vse barve spreletale hudega grofa, ki je naposled hlastnil:

»Kje je tisti malopridnež? V roke mi ga dajte!«

Zdaj je gospod Semenič prišel po desetega brata. »Storil sem ti po volji, ti pa glej, kako se izmotaš.«

»Brez skrbi,« je deseti brat skomljal, »izvijem se in otmem moža nerodni Marinki.«

Grof ga je začuden pogledal; obraz se mu je zdel znan, le spomniti se ni mogel, odkod ga pozna.

Tudi deseti brat, ki je molče obstal pred njim, je strmolet vanj. »Ta torej mi je — oče...?« so mu misli že našle mater in ga bolele do razjokane bridkosti. V sebi je zoper voljo iskal čustvo, ki iz njega vre sveta ljubezen otroka do očeta, pa ga ni našel; a zginila je tudi mržnja, ki jo je do neznanega očeta čutil vse življenje..

»Kaj me gledaš?« je grof revsknil.

Deseti brat se je brž zbistril in spomnil, zakaj je tu.

»Tak torej je človek, ki ne sluti, da se mu bliža nesreča?« je počasi, kakor sam vase dejal.

»Kdo si?« se je mogočnež malo manj ko ustrašil, obenem pa ga je vznejevoljilo, ker se ga obdolženec po vsem videzu ne boji prav nič, marveč ga skoraj pomilovalno le gleda, gleda.

»Kdo sem? I, deseti brat, ves svet ve to.«

»Ne slepari!«

»Pač, sem, ki dosti vem, več ko si misliti morete. Ali bi radi, da vam prerokujem?«

»Prerokuj sebi, kaj storim s teboj, prav precej!«

»I, v vozo me daste zaradi zank, ki sem jih nastavljal s Kabličevo roko.«

»A kje si bil, ko so prijeli njega?«

»Preveč hočete vedeti. Deseti brat ima potov sto in sto, ki zanje ne sme vedeti vsakdo.«

»Le stoj, naučim te drugačnih odgovorov!« se je grof ujezil in ga dal pripreti.

Deseti brat je, preden so ga zaklenili, prosil, da bi prišel grof, češ, povedati mu mora še nekaj.

Grof je verjel, da je skrivnostni mož res deseti brat. Ni se upal upirati njegovi želji, prišel je, a v roki je držal bridko bodalo.

»I, kaj pa hočete s tistimle pipcem?« se je ujetnik poredno smehljaj. »Ali me zakoljete kar tukaj?«

»Da bi ga zlodej, nič se ne boji!« je grofa grelo; na glas je vprašal: »Povej, kaj bi rad?«

»Kajne, med vami je lepa navada, da kratko in malo odsekate roko tlačanskemu človeku, ki se je doteknil hostne živali? Zaklati ali roko odsekati, to vam je pač vse en kup?«

»Sodil te bom!«

»Da, že vidim, rajnka moja mati je imela prav, ko mi je pravila, kako nečloveški ste s tlačani.«

»Odkod si? Kdo ti je mati?«

»Bila je. Že dolgo je rešena ubogega življenja, v katero ste jo obsodili vi!«

Zasvetile so se mu oči, stopil je bliže.

»Ne umem te, razločno povej!« se je grof odmeknil za korak in stisnil bodalo.

»Pravili so, da sem ji močno podoben, lahko bi se spomnili, kdo je bila...«

Grofu je zastajala sapa, nerodno mu je bilo, debelo je gledal svojega ujetnika.

»Mati je bila Lucija, hči vašega tlačana Ščitnika!« je deseti brat naposled zakričal.

Bodalo je zazvenčalo po tleh, od nenadne novice drhteči grof je prebledel in zastrmel v ujetnikov obraz — z njega, to je zdaj vedel, ga otožno in preteče gleda milo lice že davno pozabljene Lucije...

»Ti... si...?« je grof hropéče šepnil. »Komu si že zaupal, da si... moj sin...?«

»O, to, da sem, čeprav postranski, pa vendar sin tako nečloveško brezsrčnega in nekrščanskega očeta, naj bi še razglašal? Saj se sramujem vaše krvi, nikar da bi se bahal z njo!«

Kakor cepé po snopju so te besede trdo padale po presenečenem grofu.

»Kaj torej hočeš?« je vprašal po dolgem molku.

»Da izpustite Kabliča!«

Grof je molčal in gledal svojega sina, ki se brati s tlačani in puli za lovske tatove.

»Zakaj nisi prišel že prej in drugače?« je čez čas spet vprašal. »Če ti je bilo hudo, pomagal bi ti bil.«

»Da, v vozo in na drugi svet, vem!«

»Ali te zdaj nimam v rokah?«

»Zdaj mi ni več do življenja. Tudi sem napravil oporoko, preden sem se dal v roke svojemu plemenitemu — očetu. Gregor, drugi vaš pozabljeni sin, me bo iskal pri vas...«

»Gregor...?« se je grof tresel kakor mladika na vodi. »Kateri Gregor?«

»Kaj jih imate toliko, da se ne spomnite pravega?«

»Kje je? Kaj hoče on?«

»Po doto pride k vam prav kmalu in hoče, da bi prišel tudi jaz. Kakor vidite, sem ga nekoliko prehitel, meni jo lahko kar daste.«

Grofu so se zabliskale oči.

»Pa ne mislite, da sva lehkomiselná, neprevidna,« se je deseti brat smehljal. »Z vozo in bodalom ne boste izplačevali dote; prijateljev imava, dosti prijateljev, prav krvavo pogumnih prijateljev!«

»Klateža sta oba, razbojnika, potepina!«

»Kar je v meni slabega, imam po vas, a moj polbrat Gregor je še bolj vaš, lahko ga boste veseli, ko pride po doto; a z majhno, pravi, ne bo zadovoljen, le pripravite se!«

»Ne česnaj, govori, kaj bi rad!«

»Izpustite Kabliča in človeški bodite s tlačani, pa se odpovem vsaki doti,« je rekel počasi in se spet nepremično zagledal v blede in drhteče lice poparjenega grofa.

»Kaj me gledaš tako...?« je grof zatulil v onemogli jezi.

»Hm, človek ste, ki veste ne, kako že blizu vam je velika nesreča...«

Zunaj se je zabliskalo, treščilo je nekam prav blizu, ves grad se je stresel.

Grofa je oblil mrzel pot, hlastnil je po bodalu na tleh in planil na plano.

Za njim je bušil ihteč jok pozabljenega Lucijinega sina...

XIV.

Ko se je grof mudil na Grundljevem, mu je žena Ana ostala sama doma.

Dolgočasila se je, nejevoljna je bila, ker je grof ni vzel s seboj. Vedela je, da je šel gledat lovišča, ki mu jih nastavarji in zankarji trebijo že kar preveč. In že se je spomnila gabrovskega tlačana, zaprtega zankarja. V trenutni objestnosti si je sredi grajskega dvorišča dala postaviti visok stol.

»Sodili ga bomo nekoliko,« je veselo dejala in velela, naj ji privedo ujetnika.

In so ga privlekli, branil se je, ni rad šel. Bil je močan, še ne štiridesetleten mož; pobešene oči je komaj dvignil in se začuden ozrl.

»Kdo si?« je grofinja z visokega stola revsknila vanj, ker je še pogledal ni. »Kaj se nič ne bojiš?« ji je ušlo.

Pa le-oni jo je le mrko gledal, odgovoril ji ni nobene.

Služabniki in krščenice so se podsmešno držali in čakali; poznali so gospo, obetala se jim je zabava.

»Povej, ali že dolgo nastavljaš zanke?« ga je zviška izpraševala.

A zankar se je zagledal v golobe na strehi in v prežečo mačko, ki ni mogla do njih, odgovoril sodnici pa še zdaj ni nobene.

»Zakaj ne govoriš?« je grofinja pihala.

Kablič je molčal in umikal oči.

»Ni te dosti prida, ko tako potuhnjeno skrivaš pogled!«

»Govoril bom, ko me bodo sodili pravi!« je Kablič zdaj odrezano rekel in grdo pogledal vse. Po vsem videzu je čutil, da jim je vse vkup nekaka gluma, in to ga je žalilo.

Grofinji je zastala sapa. »Kaj je to? Ali ni očiten upor?«

»Palice sem!« je zakričala, da so se golobje ustrašili na strehi.

Tlačan je malomarno gledal za frfotajočimi golobi, graščakinja je od togote bledela in rdela.

Prinesli so ji košek palic, drenovk, in košek palic, glogovih. Izbrala je glogovko.

Tlačana, še zmerom molčečega, so medtem že slekli in privezali ob steber.

Glogovka je bila namočena in težka, kakor bi bila iz železa. Graščakinja, še mlada, močna in rogovilasta ženska, je z njo zamahnila po zraku in pokimala. Oči, goreče v čudnem ognju, so ji obstale na golem, sestradanem uporniku, kri ji je silila v glavo, vsa je kar drhtela.

Kablič jo je podsmešno ošvrknil z očmi in pljunil.

Gospa je že vsa divja skočila s stola in s strašno glogovko nekaj potov na vso moč udarila po golem hrbtu še zmerom trdovratno molčečega tlačana, potlej pa velela prav močnemu služabniku, naj ga premaha do krvavega.

Služabnik je mahal, kri se je cedila — graščakinja je zadihano hropela in drhtela — postal je, poprijel glogovko, udaril drugič, tretjič in še, kri je lila, raztepeno telo se je treslo.

»Sram te bodi,« je mučenik siknil skozi stisnjene zobe, »sam si tlačan!«

»Tolci, bij!« je grofinja hropeče zavpila in že spet sama pograbila strašno mučilo.

Tlačan je krvavel in molče trpel, z nobenim stokom ji ni izdal svojih nečloveških bolečin, le noge so se mu ušibile in privezane roke nategnile.

»Dosti mu je,« je služabnik zamolklo kriknil udrihajoči ženski, »omedlel je!«

Udarila je še enkrat, dvakrat. Moško, junaško trpljenje tegale tlačana jo je presenečalo in kačilo do besnosti, glogovka ji je vendar pala iz rok, a oči ni mogla sneti s polmrtvega mučenika.

Čudila se je. Kako je to, kako? Trpel je do omedlevice, preprost, neumen tlačan je, pa ni javkal, ni prosil milosti! Bil je prvi tlačan, ki mu je vsaj v mislih morala priznati, da je prav moško ponosen. S tem spoznanjem, neznanim, še nikoli ne učakanim, se je začela močno sramovati svoje neusmiljenosti. Tiho je ukazala, naj mu izperó rané in jih obvežejo. Malo je manjkalo, še odpuščanja bi ga bila prosila, če je tako strahovito grdo ne bi bil pogledal, ko se je nekoliko zavedel.

Ko so ga odnesli, ni vedela, kaj bi počela, da bi se pomirila.

»Kje je Miško?« se je naposled spomnila ukročenega medveda, ki ga je grad imel za prijetno spremembo v domačih zabavah. »Privedite ga!«

Ali mu ni več vedela prave šege, ali pa ga je razdražila po nerodnosti: zver, slišite, je preteče momljala in jo poniglavo pogledovala, ni je hotela slušati in se z njo igrati.

»Kakor oni tlačan prej!« so si služabniki podsmešno mižikali. »Privežimo ga! Tudi njemu iztepimo topoglavost!«

Grofinja je bila nejevoljna, upornost jo je dražila, z igro nalašč ni hotela nehati.

»Plemenita gospa, stojte!« je z grajskih vrat zavpil vitez Pelzhofer, ki je pravkar prišel v grad. »Nikar več, nevaren je danes!«

»Eh, kaj!« se je razdraženo smejala. »Zmerom je bil priden, tudi danes se mi ne sme upirati!«

Vitez je bil iz Kočevja, vedel je, kako nevaren utegne postati tudi ukročen medved.

»Kri voha, steber tamle je krvav, odnehajte, plemenita gospa, pustite zver!«

Napomenek krvi in krivice, ki jo je objestno storila tujemu tlačanu, jo je sprva potrl, potlej pa razkačil, da je še bolj nerodno silila v nejevoljnega medveda.

Joh — kar se ti zver vzpne na zadnje noge in podse podre lehkomišno grofinjo! Preden so Pelzhofer in prestrašeni služabniki pobili renččega medveda, se ženska že ni več genila — mrtva je bila.

Ves grad se je ustrašil, nihče ni vedel, kaj bi.

»Pošljite po grofa!« je vitez ukazoval. Pa nihče se ni s tako novico upal pred hudega gospodarja, Pelzhofer sam je skočil na konja in zdirjal na Grundljevo.

XV.

Grof je na Grundljevem malo prej ves plašan pribežal od zaprtega sina in motoglavo postal pred gradom. Vedel je, najdeni sin ni deseti brat, verjel pa je, da potepin res utegne imeti skrivnostne moči vedeža, sicer bi ne bil tako trdnó prerokoval bližajoče se nesreče.

»Kaj mi preti hudega...?« se je res bal. »Kakšna nesreča mi grozi?«

Najrajši bi se bil vrnil k sinu in ga preprosil, da bi povedal kaj več, pa se ni upal in sram ga je bilo.

Po cesti je v naglem drncu peketal jezdec in se na ves splav kar čez polje podil proti gradiču.

Grofu je postajalo vroče, srce mu je zastajalo, ves se je tresel.

»O, tri sto!« je strmел in drhtel. »Kaj se res že začenja?«

Izza vogala je prišel gospod Semenich; vprašati je hotel, kaj mu je ukreniti z ujetnikom, pa je pomolčal, ko je videl, kako preplašen je sicer hudi in zagovedni grof.

Jezdec je pridirjal, Pelzhofer je skočil s spenjenega konja.

»Kaj je? Kaj?« je grof hlastnil ves trd od strahu, ker je opazil resni, mrki obraz upehanega slà.

»Nesreča, plemeniti gospod grof, velika nesreča!«

Grof se je oprijel gospoda Semenicha, hotel je nekaj reči, pa mu je v grlu hripavo le grgnilo.

A vitez je zadihano in z zamolklim glasom že pravil o strašni nesreči gospe grofinje.

Grof se je od slabote naslanjal ob gospoda Semenicha in boleče grčal sam vase. Močno je ljubil ženo, obile solze so mu drsele v osivelo brado, Semenicheve in vitezove tolažbe še poslušal ni dosti.

»Žužemperčani, vkup, na konjel!« je naposled ukazal, da bi že videl vsaj mrtvo ženo.

Med služabniki je zavrelo, njih krdelce se je brž pripravilo za pot in se nemo postavilo pred gradič.

Z neba so viseli težki trebuhi temnih oblakov, po debelih curkih nagle plohe so se dotikali onemele žejne zemlje.

»Kaj naj storim z ujetnikom?« je gospod Semenich v skrbi za desetega brata vprašal, ko je tudi grof zajezdil konja.

»Kar hočete,« je hripavo odgovoril. »Izpustite ga!« je še rekel in odpeketal.

Gospod Semenich je brž osvobodil desetega brata in ga vprašal:

»Kaj pa je bilo? Grof je ves plah kar pribežal od tebe.«

»Kje je zdaj? Nisva se še vsega domenila prav natančno.«

»Oh, nesreča, velika nesreča. Ves strt dirja domov, medved, glej, mu je pogubil ženo.«

»Te nesreče nisem imel v mislih, neko drugo, tudi prav hudo, sem mu prerokoval,« se je deseti brat kakor opravičeval.

»Nekoliko preveč si oplašil — očeta,« je gospod Semenič skoraj očital. »Nemara si le pretrdo govoril z njim, ki je že starikav ... In: veš, oče je vendarle oče ... Pozabil si to.«

»Ne jaz, on je pozabil, Bog mu odpusti,« se je deseti brat branil gospodovega očitka in tihega, nekega čisto novega občutka, ki ga še ni poznal dosihmal in ki mu ni vedel imena: grof se mu je smilil, Bog ga je udaril vendarle prehudo ... Škoda, prehitro je odšel; naposled je le res, oče je ... rad bi mu dal dobro ..., da ... sinovsko besedo ...

Gospod Semenič, ki mu je grof razdril mladostno srečo, je sam zase čutil, da se je danes spet izkazal večno pravični, večno kaznujoči Bog. Grof je že veliko hudega prizadejal svojim tlačanom, pa tudi grofinja — Bog ji ne zapiraj svojih vrat! — ni bila dobra ženska, božja pravica je udarila tudi njo, drugega si človek ne more misliti ob tej nesreči ...

Podobne misli so spotoma obletavale tudi grofa, po dolgem času se mu je začela oglašati vest.

»O Bog, prizanašaj mi vsaj posihmal, saj spoznavam in se kesam, da sem grešil toliko toliko,« je molil in iskal poti do Boga.

Mehčalo ga je tudi nenadno srečanje s postranskim sinom že zdavnaj pozabljene Lucije; a spomin ga je vodil še do drugega takega sina, Gregorja, ki se, zatajevan in nepriznan, takisto klati bogve kod.

»Oba sta kri iz moje krvi, pa vendar sta, kakor bi jima oče bil topoglav tlačan, morda potepinska vedeža, morda zmerom lačna reveža ...«

lnako se mu je storilo, sram ga je postalo.

»Lucijin pa je vendarle — kaj vem? — umetalen vedež, morda kar čarovnik,« se je strahoma spominjal sinove prerokbe in mrtve žene Ane. Bilo mu je, da bi

Najrajši bi se bil vrnil k sinu in ga preprosil, da bi povedal kaj več, pa se ni upal in sram ga je bilo.

Po cesti je v naglem drncu peketal jezdec in se na ves splav kar čez polje podil proti gradiču.

Grofu je postajalo vroče, srce mu je zastajalo, ves se je tresel.

»O, tri sto!« je strmel in drhtel. »Kaj se res že začenja?«

Izza vogala je prišel gospod Semenič; vprašati je hotel, kaj mu je ukreniti z ujetnikom, pa je pomolčal, ko je videl, kako preplašen je sicer hudi in zagovedni grof.

Jezdec je pridirjal, Pelzhofer je skočil s spenjenega konja.

»Kaj je? Kaj?« je grof hlastnil ves trd od strahu, ker je opazil resni, mrki obraz upehanega slà.

»Nesreča, plemeniti gospod grof, velika nesreča!«

Grof se je oprijel gospoda Semeniča, hotel je nekaj reči, pa mu je v grlu hripavo le grgnilo.

A vitez je zadihano in z zamolklim glasom že pravil o strašni nesreči gospe grofinje.

Grof se je od slabote naslanjal ob gospoda Semeniča in boleče grčal sam vase. Močno je ljubil ženo, obile solze so mu drsele v osivelo brado, Semeničeve in vitezove tolažbe še poslušal ni dosti.

»Žužemperčani, vkup, na konje!« je naposled ukazal, da bi že videl vsaj mrtvo ženo.

Med služabniki je zavrelo, njih krdelce se je brž pripravilo za pot in se nemo postavilo pred gradič.

Z neba so viseli težki trebuhi temnih oblakov, po debelih curkih nagle plohe so se dotikali onemele žejne zemlje.

»Kaj naj storim z ujetnikom?« je gospod Semenič v skrbi za desetega brata vprašal, ko je tudi grof zajezdil konja.

»Kar hočete,« je hripavo odgovoril. »Izpustite ga!« je še rekel in odpeketal.

Gospod Semenič je brž osvobodil desetega brata in ga vprašal:

»Kaj pa je bilo? Grof je ves plah kar pribežal od tebe.«

»Kje je zdaj? Nisva se še vsega domenila prav natančno.«

»Oh, nesreča, velika nesreča. Ves strt dirja domov, medved, glej, mu je pogubil ženo.«

»Te nesreče nisem, imel v mislih, neko drugo, tudi prav hudo, sem mu prerokoval,« se je deseti brat kakor opravičeval.

»Nekoliko preveč si oplašil — očeta,« je gospod Semenič skoraj očital. »Nemara si le pretrdo govoril z njim, ki je že starikav ... In: veš, oče je vendarle oče ... Pozabil si to.«

»Ne jaz, on je pozabil, Bog mu odpusti,« se je deseti brat branil gospodovega očitka in tihega, nekega čisto novega občutka, ki ga še ni poznal dosihmal in ki mu ni vedel imena: grof se mu je smilil, Bog ga je udaril vendarle prehudo ... Škoda, prehitro je odšel; naposled je le res, oče je ... rad bi mu dal dobro ..., da ... sinovsko besedo ...

Gospod Semenič, ki mu je grof razdrl mladostno srečo, je sam zase čutil, da se je danes spet izkazal večno pravični, večno kaznujoči Bog. Grof je že veliko hudega prizadejal svojim tlačanom, pa tudi grofinja — Bog ji ne zapiraj svojih vrat! — ni bila dobra ženska, božja pravica je udarila tudi njo, drugega si človek ne more misliti ob tej nesreči ...

Podobne misli so spotoma obletavale tudi grofa, po dolgem času se mu je začela oglašati vest.

»O Bog, prizanašaj mi vsaj posihmal, saj spoznavam in se kesam, da sem grešil toliko toliko,« je molil in iskal poti do Boga.

Mehčalo ga je tudi nenadno srečanje s postranskim sinom že zdavnaj pozabljene Lucije; a spomin ga je vodil še do drugega takega sina, Gregorja, ki se, zatajevan in nepriznan, takisto klati bogve kod.

»Oba sta kri iz moje krvi, pa vendar sta, kakor bi jima oče bil topoglav tlačan, morda potepinska vedeža, morda zmerom lačna reveža ...«

Inako se mu je storilo, sram ga je postalo.

»Lucijin pa je vendarle — kaj vem? — umetalen vedež, morda kar čarovnik,« se je strahoma spominjal sinove prerokbe in mrtve žene Ane. Bilo mu je, da bi

tulil in zavijal od bridkosti, pa je molčeč, skoraj vdan prijezdil v prestrašeni, tihi in žalujoči grad.

A preden je šel k mrtvi ženi, je hotel izpolniti sinovo željo.

»Izpustite tistega zankarja iz Malega Gabra!« je ukazal.

Tako je zvedel, kaj je rajnca žena počela s tujim tlačanom in da so mu že po njenem povelku namazali in obvezali rane.

»Takega res ne kaže izpuščati,« je premislil; »saj bi brž ko brž stekel naravnost v Stično.«

Pa res, s stiškim opatom, se je tako dosti bol zaradi tegale zankarja. Zdraho bo treba poravnati zlepa, nepotrebna je bila.

A stiški opat Janez se je prav tačas odločil za pot v Žužemperk. Razen vsega drugega sta ga tja silila tudi Trlepova prošnja in Marinkin jok.

Med največjo grofovo žalostjo ob mrtvi ženi pa je že prišel v grad Krištof Slivnik, luteranski predikant v Žužemperku, prejšnji katoliški duhovnik. Oženjen je bil z mlado tujko in z njo stanoval v Krepovi hiši. Bil je srednjeleten mož z globokimi, vročimi očmi pod visokim, belim čelom, pa dolg in tenak, sama slabota in suhota. O rajnki grofinji so pravili, da je hodila k njegovim govorom bolj zato, da bi ga gledala in zapeljevala, kakor zato, da bi ga poslušala in mu verovala. Grad je bil sicer še katoliški, iz same nagajivosti stiškemu samostanu pa je dajal veliko potuho luteranom, ki jih je bilo prav v Žužemperku že toliko, da so se razen župnijske cerkve polastili tudi še cerkvice svetega Miklavža na Bregu in si ob nji uredili lastno pokopališče.

»Tudi zaradi pogreba sem prišel,« je predikant dejal po mnogih tolažljivih besedah. »Plemenita gospa grofinja očitno še ni bila zapustila papeževske vere, sicer je pa, kakor tudi vi sami, verovala v našo vero prave in čiste evangeljske resnice. Tako sodim, da je ne pokopljete med papeževce, marveč boste račili določiti prostor njenega večnega pokoja na našem pokopališču.«

Grof je neprijazno pogledal vsiljivega duhovniškega uskoka in pobesil oči. Res je, veliko potuho je dosihmal dajal njemu in njegovemu luteranstvu. A da bi veroval, kar tale zmenè kvasi o neki čisti resnici? Kaj še! Duhov-

nik, ki si prebira vero, sam ni trden, kaj je resnica ... In nihče ni tako prepričan, da je na pravi poti, kakor tisti, ki venomer tava v zmoti ... Dvignil je oči in dejal:

»Za njen pogreb preskrbim, kakor bi ona preskrbela za mojega, če bi me bil Bog pred njo poklical k sebi.«

Predikant je zardel, še nekaj bi bil rad vprašal, a grof mu je obrnil hrbet.

Skrb za pogreb pa se je res oglasila precej.

Hm, med tlačani ji ne more dati groba, grofovska čast ne dovoljuje tega; na luteranskem pokopališču je ne pokoplje, katoličanka je bila še, čeprav že mlačna; a ponižati se tudi noče v Stično, zdraha z belimi menihi ga zavira, da bi jo mogel brez lastnega ponižanja pokopati v njihovi cerkvi.

»V Ljubljano jo prepeljemo,« se je naposled odločil, »cerkev ponižnih očetov frančiškovcev ji dá grob, tam naj v miru čaka, da pridem za njo.«

Seveda je potovanje z mrličem in pogrebci tja v Ljubljano kaj daleč in mučno, a drugače ne pojde. Ne pojde! Sebastijan, grof Turjaški iz Žužemperka, se ne poniža pred nikomer, tudi pred Stično ne!

XVI.

Tačas, v soboto pred malo mašo, so prav hude skrbi trle stiškega opata Janeza. Bil je domačin, izšolal se je v stiškem samostanu, a gospod, kakor je bil močno izobražen in zgledno pobožen, ni bil mož velike, moške volje. Vedel je to, pomagati si ni mogel. Kadar mu je bilo že prehudo, je po vse dneve premolil. Tudi zdaj je svoje stiske klečé v kapelici polagal pred oltar, pa Bog se ni milostno ozrl nanje, ni mu jih polajšal, še obtežil jih je z dodeljenim spoznanjem, da si jih je s preveliko prizanesljivostjo naprtil čisto sam.

Žužemperški grof se upira samostanu, noče vrniti tlačana Kabliča; luterani šarijo po vseh sosednjih gradovih, begajo že tlačane, ki jim duše pasejo meniški vikarji, a tuji hudoverniki motijo tudi kar nekatere menihe same. Pater Blaž in pater Tomaž uhajata poslušat krivoverskega beseduna Krištofa Slivnika, ki mu grof daje vso potuho.

»Saj vem, o Bog, kriv sem, premehak sem, slab, pa vendar zmerom ves tak, kakršnega si me poznal, ko si mi po svoji sveti volji na skrb in odgovornost dal naš stari samostan,« se je pravdal in milo spominjal prelepih, zadovoljnih let, dokler je na meniški župniji v Šmarju pod Ljubljano še pasel duše in na odpočitek sprejemal in gostil meniške tovarnike, blago in blaginjo tovoreče med Stično in Ljubljano, Trstom in Reko.

Zdajci se je spomnil, da mu je treba pripraviti pridigo za praznik Matere božje.

O, brezmadežno materinstvo je čudovito, nedoumna skrivnost. Pojem device združiti s pojmom matere, ne da bi devica nehala biti lilija in ne da bi se mati razločevala od drugih mater — to je za verujočega človeka najlepša, najnežnejša misel o čistem in dobrem... Za katoličana ni pobožnosti brez češčenja Matere božje. Če te nadloga življenja lomi in izpodnaša, v Mariji najdeš opore in moči za nadaljnji življenjski boj... Mati božja ne zapusti nikogar, ki ji v varstvo izroča svojo dušo... Po njej smo deležni božje milosti, božjega usmiljenja in odpuščanja.

Da, tako bo pridigal in klical k Mariji vse, ki jih hudoverniki slepijo in podijo iz njenega srca.

A potlej pojde v Žužemperk in trdo prisuče samostanega, brezbožnega grofa; opomni ga zaradi Kabliča, ki ga še noče izpustiti, in prime zaradi potuhe luteranom, pa tudi za to, ker v tem času, kakor pravijo, v stiški gosposčini lovi in z lovci, konji in psi mezga po polju.

Vendar se hoče še posvetovati s patri, preden odloči vse na drobno.

V posvetovalnici so patri precej čutili, da gre za hude stvari. Tisti, ki so bili po rojstvu plemiškega rodu, so se razposeli ob desnici, vsi drugi pa ob levici.

»Tlačani veliko trpijo za lakoto,« je opat začel, »a sam večni Bog vedi, kaj še bo, saj suša preti s prav slabo letino.«

»Vulgus umbrarum — tlačani morajo pač potrpeti, če jih Bog tepe z nadlogo,« je pater plemič z desnice pripomnil; na skrbi je imel samostansko žitnico, bal se je zanjo, pater opat jo preveč prazni za stradajoče tlačane. »Že ondan smo jim razdelili dvajset tovorov ovsa, zmesnega žita in moke.«

»Žito je bilo preperelo, tudi moka je že kopéla — za našega kuharja ni prav nobene cene več imela,« se je pater z levece nekoliko nasmehnil. Gosposki pater je zardel in ga pisano pogledal.

»Saj bi ljudstvo trpelo voljno, če ga zemljiška gosposka ne bi dražila s krivicami in preganjanji,« je opat povzel. »Tako pa je začelo mrmrati, marsikaj sem zvedel in prav bojim se bližnjih časov. Tlačani še niso pozabili prvih kmečkih uporov.«

»Potrpežljivo živeti in mreti je prava sreča in modrost življenja,« se je pater z desnice oglašal. »To, to se mora tlačanom, če treba, tudi zgrda vbiti v glavo!«

»Čeprav bi bil graščak res malopriden, se mu tlačan ne sme upirati; vsak upor je greh!« je še drug desničar pomagal.

»V mržnji do gospode, v želji po plenu in v lenobi postopačev in rogoviležev se res rad skoti upor, ki pa je za tlačana zmerom nesrečen.«

»Kaj je storiti nam, da tudi samostan ne bo nesrečen, o tem se posvetujmo!« je opat ustavil modrije plemiških patrov. »Naših tlačanov, upam, se nam ni bati, saj vedo, da jim pomagamo, kolikor moremo; uporniki iz drugih gosposčin pa bi se utegnili pregrešiti tudi nad Stično.«

»Kaj je storiti?« je desnica ponavljala. »Oborožiti naše tlačane in deželnega glavarja Herberta grofa Turjaškega naprositi, da nam pošlje vojščakov, to je moj svet.«

»In v cerkvah po naši gosposčini in sosesčini oznaniti, da se izobči iz cerkve, kdor se dotekne samostanskih ljudi ali stvari!«

»Ne, krvi samostan ne sme biti kriv in tlačanom telesnih nadlog noče večati še z duševnimi mukami!« se je opat uprl.

»Če uporniki privro tudi pred samostanska vrata, jim odprimo žitnico!« je levica svetovala. »Sit človek se ne upira.«

»Da.« je opat kimal, »viri boni est misereri — dober človek bodi usmiljen, ne maščevalen.«

»Prepopustljivi ne smemo biti,« je desnica trmo-glavila. »Paupertas est meretrix — iz same lakomnosti bi nas ogolili.«

»Saj res, če prašiča posadiš za mizo, je precej s parklji na mizi.«

»Naši tlačani so dobri, prav nič se nam jih ni bati,« je levica popravljala. »Siromaki so, pomagajmo jim, še bolj bodo naši potlej.«

»Kdo ve? Tlačan je nehvaležen. Stori mu še toliko dobrot, ob uri, ko bi se jih moral hvaležno spominjati, te malopridno izda!«

Trda sodba je zaprla sapo vsem; potrdil je ni nihče, ovrgel pa tudi nihče ne.

»Pomagajmo jim; če niso vredni, so prav gotovo potrebni!«

»Tudi graščaki naj storijo tako, pa se jim nihče ne bo upiral.«

»A če ljudstvo prežene tirana, mu je sam Bog dal to misel.«

»Da, človek stopi više, če stopi na svojo bedo.«

»Ne, ne, predrznost je, če se tlačani branijo tlake in grajske oblasti,« je bila desnica huda. »Kristus govori le o duhovni svobodi.«

»V nebesih je prostora le za dobre, pokorne tlačane, pekel je voza za tiste, ki se upirajo svojemu gospodu.«

»Tudi slaba gosposka je iz Boga; tlačan jo zasluži s svojimi grehi.«

»Apostol Pavel je oznanjal pokorščino cesarjem Kaliguli, Klavdiju in Neronu, ki so bili pogani.«

»O, v tej deželi jih je dosti, ki so slabši kakor pogani!« je levica uščenila.

»Judje so služili Nebukadnezarju, pa jim je ubil kralja, pomoril starše in otroke, vzel domovino in zažgal Jeruzalem in tempelj!«

»So služili, res je,« je levica vračala, »naposled pa so se uprli in sam Bog jim je pomagal.«

»Da, volja je vse, milost božja jo posvečuje, človek si po njej pribojuje pošteno svobodo!«

»Nekrščansko je, če si človek zaslužnji človeka, upor zoper sužnost je zapoved življenja.«

»Človek je svoboden le notranje,« je desnica odmajevala.

»Tudi notranje, če ima čisto vest; in tlačani jo imajo. Bojujejo se za zunanjo svobodo, za kruh, za svoje človeške pravice, ki jih jim graščaki kratijo.«

Pater opat je dvignil roko, patri so utihnili.

»Vaše misli glede uporniške nevarnosti poznam,« je dejal; »če bo treba, ukrenem, kar se mi bo zdelo prav na vse plati. A zdaj še nekaj: Gospod grof Turjaški iz Žužemperka je per nefas — po krivici odgnal našega tlačana Kabliča iz Malega Gabra in ga dal v vozo; pa saj veste. Ugovarjali smo, zahtevali ga nazaj, a on ga ne izpusti. Tako se tlačanu godi krivica in našemu samostanu krati pravica. Quid consilii — kaj svetujete?«

Levica je prežeče gledala desnico, ki je pobešala oči.

»Grofovo divjačino je kral,« se je desnica naposled oglasila, »nekaj kazni mu pač gre.«

»Za to bi ga bil sodil samostan,« je levica ometala. »Kaj grofu mar naš tlačan?«

»Grofa je udariti s cerkveno kaznijo. Žalil je samostan v njegovi pravici, tlačana se je polastil, morda tudi že pohabil.«

»Viri boni est misereri — rečem zdaj tudi jaz,« je pater desničar pogledal opata; »a grofa je vendar opomniti še enkrat, naj stricte — precej vrne tlačana.«

»Grofovo ravnanje neti med tlačani strast upornosti, trdo ga je prijeli!« se je levica pasla ob stiski plemiških patrov.

»Vse še poskusim, da se grof zlepa in brez prevelikega ponižanja zboga s samostanom,« je opat pokimal in se spomnil Trlepa. Brž je patrom ob kratkem povedal o Janezu in Ančki in kaj jima zavira zakonsko zvezo.

Patri z desnice so se oglasili.

»Pro primo — prvič: Osvobajanje tlačanov bi prav zdaj utegnilo postati pohujšljivo.«

»Pro secundo — drugič: Jure haereditario — po dedinskem pravu bi nam Janez vzel tudi Trlepovino.«

»Pro tertio — tretjič: Trlepi so zvitorepi, zmerom lačni zemlje, nemara jim misel hodi prav v to smer.«

A levica je ugovarjala.

»Pater opat je razločno povedal, da bi osvoboditev veljala le za Janeza, ki je najmlajši in ki se priženi na svobodno domačijo, Trlepovina ima zadosti drugih, starejših dedičev.«

»Po tej ženitvi bi se nam približala Štepičevina, ki nam ni bila zmerom prav prijazna; pater opat je ukrenil valde bene — prav dobro in modro.«

»Na škodo samostana vsaj prav gotovo ne!« je opat potrdil in premolknil.

»A zdaj vam moram povedati še nekaj,« se je čez čas malo odkašljajal.

Patri so se vedečno ozrli vanj; glas mu je bil tak, da so pričakovali še prav posebnih novic.

»Cesar Maks II. po svojem bratu nadvojvodu in deželnem knezu prosi stiški samostan, da bi mu posodili tri tisoč goldinarjev.«

»Oj — grdo velika vsota!« je levica mrmrala. »Kaj cesar misli, da mi denar delamo?«

»In če ne zmoremo te vsote, se nam priporoča, da zastavimo ali prodamo nekaj tlačanskih vasi,« je opat obotavljaje, skoraj boječe povedal.

»Zastavimo! Prodamo!« je levica že vrela. »Kakor bi bili tlačani goved!«

»Naj le poskusijo, kako se tlačanom kruh peče pod posvetno gosposko!« je desnica dražila.

»Še dalje se nam svetuje, naj vikarji po naših župnijah pobere davščino kar za dve leti naprej in nam jo brž ko brž oddado.«

»In ubogi tlačani naj se lepo odero do kože, ko v teh hudih časih še za sproti več ne zmagujejo dajatev!« je levica nejevoljno godrnjala.

»Na Dunaju jim malha menda nima dna, saj so davki vsako leto hujši!«

»In koliko vrst jih je, in zmerom si izmišljajo novih!«

»Potlej naj se pa še kdo čudi, če se ubogi tlačani pripravljajo za upor!«

»Le kam gredo vsi ti veliki denarji?«

»Stroški za obrambo meje požro vse,« se je desnica važno oglasila.

»Lepa bramba, ko Turek ali kdor že vre čez mejo, kadar in koder hoče!« je levica vedela svojo.

»O, pobrani davki se tratijo na cesarskem dvoru in v velikaških palačah po nemških mestih, ki so daleč od turške meje.«

»Kakor ne bi morali plačevati še posebnih davkov za darove knezom in knežnam, generalom in glavarjem!«

»Od najnižjega biriča pa do najvišjega velikaškega bahača in postopača: vsi kradejo in zapravljajo naše in tlačanske denarje!«

»Vsota treh tisočev je res prevelika,« je opat vzdihoval. »Ne zberemo je zlepa. A zastavljali ali prodajali tlačanov vendar ne bomo in jih tudi ne drli za bodoče davke.«

»Zadolžimo se, cesarju se sicer zamerimo!« je desnica svetovala.

»Dolgove je treba vračati,« je levica opominjala.

»Boljši časi bi lajšali vračanje.«

»Vsak dolg koti mlade — imenujejo se obresti.«

»Grof iz Žužemperka je denaren, morda bi posodil po zmernih obrestih.«

»Oderuh je in samogoltnik; tudi tlačana še ni vrnil, v zdrabi smo z njim.«

Patri se niso mogli z bogati.

Opat je vstal in šel, češ, ta zoprna skrb naj se nekoliko prespi, posojilo dajati ni nikdar prekesno.

Laže mu je bilo. Razodel je patrom svojo nujo in jo preložil tudi na njihne rame. Naj le pomagajo skrbeti, kako bi se dala razmotati najpravše. Posebno pa je bil zadovoljen, da se niso preveč upirali osvoboditvi Trlepovega Janeza.

Samo Kablič, Kablič... Zanj bo vendarle še treba stopiti do grofa. Obenem bi ga trdo zagrabil tudi zaradi luteranov, ki se tako množijo v Žužemperku.

A k opatu je kmalu prihitel prior Benedikt in povedal, da je gospod Semenich poslal sla z novico, kaj se je zgodilo grofinji Ani.

Štrašna novica je opatu okrenila misli.

»V te žalostne dni mi pa res ne kaže pestiti grofa,« je dejal.

»Po tej nesreči se umeči in obrne k Bogu,« je pater prior kimal. »Takale pokora utegne človeku dati drugo srce.«

»Kajpak, človek naj Boga išče tudi v srcu. Kdor ga ne čuti tam, ga ne najde nikjer več.«

»Pač res. Ljubi Boga iz vsega srca in svojega bližnjega kakor samega sebe, nista prav za prav dve zapovedi, marveč po smislu ena sama.«

»To zapoved prav lepo izpolnimo tudi z osvoboditvijo Trlepovega Janeza. Trlepovini vrnemo dobro za dobro, osrečimo dvoje mladih ljudi in preprečimo, da bi se Trlepov in Štepičev rod bola in po strani gledala.«

XVII.

Janez bi bil Ančki vsaj povedal rad, kako lepo se jima sreča suče, pa mu je oče zabičil, naj, dokler se vse ne uredi, tudi njej zamolči, kaj je obljubil opat. Tako je težko sam nosil veliko srečo. Še pod okno se ji ni upal več, izdal bi se ali pa zameril njenemu očetu, če bi zvedel, da že snubi na svojo pest.

»Mirno čakaj,« ga je tešil tudi deseti brat, ki je tiste dni dosti begal med Žužemperkom, in Malim Gabrom, sicer pa s Polono bival pri gospodu Semeniču.

»Težko je čakati, ko mi um pravi, da bi se zdaj že smel bližati z neko večjo pravico.«

»Beži no!« se je deseti brat smejal. »Um pa ljubezen! V ljubezni je umnosti treba toliko, kolikor petelina na zvoniku ali pa repa krajinški kozi.«

Janez je molčal, a vsak dan, ki ga še prebó brez Ančke, se mu je zdel neumno zavržen.

»Le tiho bodi,« se je deseti brat skrivnostno smejal; »okoli Štepičevine za zdaj nikar ne hodi, saj ti ne uide!«

A sam je vohal povsod, tudi po Žubini.

Štepič, glejte, se je močno sprevrgel. Pogovor s Trlepom in potlej še z opatom ga je presukal.

»Če Janeza osvobodijo, nemara res ne bi bil napačen zet. Iz čislane hiše je, moški, pameten je, rod mu je zdrav in starobiten,« je preudarjal in se vdajal. »In če bi se res ukresali novi kmečki upori, bi mi domačija bila varna. Kjer bi domoval kdo Trlepovih, tja se nihče ne bi upal z zlo namero.«

Zagovednost ga je nekoliko pustila, mogočnost se mu je unesla.

A tlačani so mrko gledali izpod klobuka, med njimi je tiho vrelo. Ponoči so se utrinjale zvezde, kakor bi se trgale z nebesa, vsa pota so bila polna tihih mož, ki so hiteli od vasi do vasi, podnevi so se jate črnih ptic spreletavale nad Témeniško dolino,

»Odkod se je naletelo toliko krokarjev?« so se tlačani čudili.

»Pa res. Tile črnuhi ne pomenijo nič dobrega.«

»Vojska bo; zdaj zdaj začno nabirati vojščakov.«

»Da, v cerkvi so oznanili. Pa krokarji pomenijo še kaj hujšega.«

»Kakor da vojska ne bi bila že zadosti veliko zlo!«

»Hrvaški hodotaji lazijo po deželi in nagovarjajo ljudi, da bi se speč udarili za staro pravdo.«

»Tako bo le res, kar smo ondan slišali v Mirnški jami.«

»Molči in čakaj znamenja — saj si slišal...«

Štepič je slišal pogovor, velika skrb mu je zlezla na rame. Pa je šel in zbral hišne dragotine: zlate in srebrne verižice, srebrne in medeninaste sklepance, prstane, stare beneške zlatnike, s srebrom okovan napitni rog in dosti še drugih, ki jih je stara domačija hranila od roda do roda. Vse je dal v velik lončeni pisker, zatlačil s predivom in pazdirjem in pokril s škrljo.

»Tudi mene bi se utegnili lotiti in opleniti!« je škripal z zobmi.

Ponoči je na vrtu med koreninami stare tepke tri pedi proč od debla odrezal debelo važo in izkopal dva komolca globoko jamo, spustil vanjo pisker, zasul in pokril z važo, da se ni več poznala prekopana prst.

Vse vkup je potlej trdno zagovoril.

»V imenu pri Klemenu, pri ščinkovcu, vrabcu in malnarjevem hlapcu, ki se je obesil in visel dni in noči tri — naj ga vse žive dni boli, po smrti pa mu na duši gori, kdor bi se doteknil teh mojih stvari... Podplat in urbas, kača kačon — hokus, pokus, fokus!«

Med to čudno zakletvijo je trikrat obšel skriti zaklad in se, oči upirajoč v tepko, ritenski umeknil v hišo, še enkrat pogledal skozi okno in zagovor pribil z obrnjenimi črkami besede Amen — Nema.

Od vrtnega plotu se je previdno odtrgal deseti brat in zdrsnil proti Temenici. V Malem Gabru je v senici poiskal Janeza.

»Doma bodi podnevi in ponoči!« mu je šepetal. »Pote pridem zdaj zdaj.«

»Saj sem doma zmerom. Ali je kaj hudega?«

»Zate nič, za nekoga drugega pa nemara bo.«

»Kaj več povej, saj te ne razumem!«

»Ali še pomniš, kaj sva se ondan domenila v Mirnški jami?«

Janez je pokimal, zašepetal; vroče mu je postalo, spomnil se je valpta Ruperta.

»Kamor hočeš, pojdem, samo da ga dobom, podse!«

A deseti brat ni odgovoril precej, le oči so se mu svetile iz teme, kakor mačku pred mišjo luknjo.

»Pripravi se, nemara pojdeva že jutri večer,« je čez čas rekel. »Pa ne bova sama.«

»Kdo še? Vsaj to povej. Ali ga poznam?«

»Peter Klepec. Druge družčine ne poznaš.«

»Kjer je Peter Klepec, bi še druga družčina, mislim, bila le za napoto.«

»Pripravi si čekan ali kar že in čakaj,« je deseti brat preslišal in se izkobacal iz senice.

Vzela ga je tema, pod oknom Marinkine kočice ga je spet dala.

Potrkal je ob okence in tiho zaklical.

Lina se je hitro odprla, iz nje je pogledala belina Marinkinega obraza.

»Hentaj te,« se je deseti brat posmehnil, »rada se oglašiš, vidi se, dedca še nimaš doma.«

»O, ti si, kaj bi pa rad?«

»Tebe ne, prezvest sem svoji, da veš,« jo je dražil. »No, le stoj, tvojemu pa že povem, kako rada si mi odprla, ko sem sleparil pri tebi.«

»Povej hitro, kaj bi rad,« je krotko rekla, ni se mu upala zameriti s hudo besedo.

»Oznanjam ti veselo novico, mož, glej, se ti vrne zdaj zdaj!«

»Bog ti daj zdravja, ljubi človek, saj vem, ti ga otmeš, če nihče ne,« je sklenila roke.

»Ne jaz, Gorenjko je preprosil grofa, da je topoglavcu odpustil tisto nerodnost,« je lagal.

»Gorenjko?« se je čudila. »Kako veš?«

Deseti brat ni odgovoril; zginil je v temo. »Naj nekoliko odleže tudi tej revici,« je momljal in pompljal na Grundljevo.

XVIII.

Ko se je drugi dan storila trdna noč, je deseti brat iz senice izbežal Janeza.

Po bližnjicah, ki jih je deseti brat poznal vse, sta hitela proti Žužemperku. Noč je bila temna, mirna; le netopirji so jima tiho frfotali okoli glave.

»Kje je Peter Klepec?« je Janez vprašal, da ne bi molčala; groza ga je bilo.

»Čaka naju na križpotju, kjer binglja krvavo bedro, ki je vanj zapičen zlat pipec.« se je deseti brat nasmehnil, ker je videl, da je Janeza strah.

»Dolgo ga že ni bilo v naših krajih, kakov le je zdaj?«

»Še močnejši in — boječnejši.«

»Kaj se spet norčuješ?« se je Janez nejevoljen ustavil, a deseti brat ga je dregnil:

»Ne bodi no tako trlepovski, če ti rečem in pravim, da mu celó kopa trdnih moških ni nič in da ves kar strepeče in steče, če le zagleda eno samo babje krilo!«

»Kaj je tudi šlevkast, ne samo močan?«

»Morda. Ne vem za trdno. Ali pa ni. Saj ni tako neumno, če se človek boji žensk.«

Janez je molčal, ni vedel, kaj bi rekel.

»Pa je bil vendarle oženjen tudi tale Peter Klepec,« je deseti brat še dalje pravil. »Žena, kakor je tožil, mu je bila prav huda vešča, uhajala mu je neki na Klek prav vsako kvatarno in binkoštno soboto. A nekoč jo je premikastil, da ni več dihnila.«

»Kaj pa gosposka, ali ga ni dala rablju?«

»Nihče se ga ni upal lotiti, pustili so ga. Sosedje so se smejali in ga spraševali, ali bi se bil dal prijeti. ‚Dal,‘ je dejal, ‚kaj se bom upiral gosposki?‘«

»Vidiš, res je šlevkast,« se je Janez nasmehnil.

»Ali ves je vdan v voljo božjo in žensk se boji kakor otrok živega ognja.«

Janez je spet molčal in se spominjal Ančke. O, nje se še nikoli ni bal; vse na svetu bi dal, če bi mu kdo prijazno izdal, kdaj že bo za trdno njegova.

»Pravi, da je vsaka ženska huda vešča,« je deseti brat spet v mislih imel Petra Klepeca. »Boji se, da mu katera z uroki ne bi vzela moči. Pridobil sem ga le tako, da sem ga za to noč prav posebno zagovoril zoper hudobije in uroke tudi najhujše vešče.«

»Za kaj ti bo, če je šlevkast?« je Janez hotel vedeti. »Še zamotal bi kaj.«

»Ne boj se, ni tako šlevkast. Drobil bo, kar je predebelo, in valil s poti, kar bo na poti.«

»A kako boš ti? Saj še čekana nimaš.«

»Ne boj se, orožje mi je v glavi, najhujše pa v jeziku.«

Janez je zaničljivo odmahnil z roko.

»Verjemi, noben meč ni tako nevaren kakor oster jezik, noben čekan tako močan kakor dobra misel o pravem času.«

Že blizu Žužemperka sta se v gluhi hosti ustavila pred vegasto kočo, samošnim domom tlačana Ostanka. Mož je bil samotar, tlaka mu je bila, da je za grad nabiral smolo.

»Zdaj pa nimava več daleč,« je deseti brat dejal in potrkal.

»Kar odsloni vrata, kdor si božji!« se je smolar pogumno oglasil, »saj jih nisem zapehnil.«

Nocoj se Ostanek ni bal nikogar, takega varuha je imel pri sebi; vendar je ukresal luč in jo zapičil v čelešnik.

Na panju, ki je bil za klop, je široko sedel hrust in gledal v vrata, češ, kdo rine noter. Ni bil videti čezmerno velik človek, širok pa vendar tako, da se je bilo čuditi, kako je skozi vrata prišel v tole samošno jazbino. Nagnjen je bil nekoliko predse in zato na pogled skoraj grozoten, kakor bi se pripravljaj na skok. Lopataste roke so se opirale ob strahovito močna stegna, a v nadlehtju se mu je hodnična obleka tesno napenjala od nabreklega mišičevja.

»O Peter Klepec, kaj si že tu?« mu je deseti brat pokimal, ko se je z Janezom pritipal iz temne veže.

»Pa mi je že hotel pobegniti v hosto,« ga je Ostanek tožil.

»Neki ljudje se motajo po hosti,« se je hrust branil, »samo zvedel bi rad, kdo so in kaj iščejo.«

»O, saj bi bil z njim stopil tudi jaz,« je Ostanek mežikal desetemu bratu, »pa sva se premislila oba: neka ženska se neki tudi mota med njimi. In sva dejala, vešča je, Bog ve, kako nevarna, kaj bi ponoči mrha sicer počenjala v hosti.«

»Glej, prav sta storila, da sta na miru pustila zlodja,« je deseti brat razumel Ostankovo namigovanje. »Zdaj pa le vstani, o Peter Klepec, pojdemo, a nič se ne boj. Kar spotoma zagovorim še to veščo, nič nam ne bo mogla.«

»Pa si vendar dejal, potepin desetobratski, da si vsaj za to noč zagovoril vse babje uroke!« je silni mož očital.

»Seveda sem jih, pa samo v stiški gosposčini; krajinških vešč, glej, se nisem spomnil tačas.«

»Kako, da ne? Kaj te niso nevarne?«

»Nevarne. Pa samo tista, ki ima še vse prednje zobe in ki še lahko počene.«

Peter Klepec ga je debelo gledal.

»Veš,« mu je deseti brat dopovedoval, »dojne kozé se hudo boje vešč; nemara zato, ker se hudič v kozji podobi druži z veščo in kar potlej vsaka smrdi po hudičevem kozlu.«

»Jejhata, jejhata!« je Ostanek pomagal. »Zatorej se naše koze tako nerade dado molsti nekateri babi?«

»Le poslušajta,« je deseti brat kimal. »Ko se takole nevarna vešča nameni mlest, si obuje dedčevske škornje, gre, s kablico počene h kozi odzad in si v vsak škorenj brž vtegne po eno zadnjo kozjo nogo in med zobe kozji rep — zdaj pa uidi, koza. če moreš! Pomolsti se dá, najsi mekeče in trepeče, kolikor hoče.«

Janez in Ostanek sta tiščala smeh, a Peter Klepec je komaj še dihal od strahu, ko je bridko dejal:

»Vidiš, ni prav, da nisi zagovoril tudi teh!«

»O, le stoj, nič se ne boj, tak zagovor jim nakanim še nocoj, da se te nobena še pogledati ne bo upala, dokler boš z menoj!«

»Kako bom pa vedel, katera je vešča? Na zobe ji ne pojdem gledat.«

»Katera si ob lepem, sončnem vremenu odzad vrže krilo čez glavo, tisto, o Peter Klepec, breni, tako breni, da bo v njej ostal tvoj čevelj, ki ji ga vsa žlahta sedem let vkup ne izpuli.«

»Aha,« je Peter Klepec razumel in se pomiril. »I, kdo je pa ta, ki je s teboj?« je zdaj mignil po Janezu.

»Kdo?« je deseti brat ponovil, ker se je bil namenil, da nikomur ne bo pravil, kdo in odkod je Janez; škoditi bi mu kdaj utegnilo, če bi se razvedelo, kje in po kaj je bil to noč. »Kdo? Prijatelj mi je, z menoj hodi, da sam nisem. Močan je, le poglej ga, lahkomiseln pa tudi, žensk, glej, se nič ne boji, še za njimi tišči, komaj ga krotim, ko se z njim peklím — tak je, vidiš!«

Peter Klepec je z odprtimi usti na vse oči občudoval junaka Janeza, ki se nič ne boji nevarnih žensk, vstal in mu segel v roko: »Kavelj si, kaj se ti mara.«

»Kako je pa kaj Kabliču?« je deseti brat še vprašal Ostanka.

»Kako? Čezdalje bolje, saj mu pa tudi strežejo kakor bolnemu očetu ali otročnici.«

»Kaj poveš? Ali dobro veš?«

»Saj se ves grad čudi, kaj ne bi vedel tudi jaz, ki sem grajski človek. Tista prav sloveča vešča iz Soteske ga maže in prevezuje, grof sam jo je poklical v grad.«

»Kaj pa je Kabliču?« je Janez vprašal, ker še ni nič vedel, kaj je rajnka grofinja počela z njim.

Zdaj je zvedel še več, kakor je bilo res; pogrelo ga je, strašno se je razjezil.

Petra Klepca pa to ni ugrelo. Počasi je rekel, da je Kablič morda le preveč dražil mogočno gospo, ko bi bil lahko vedel, da ga opikajo ose, če bo dregal v osir.

»Kablič je res butec, vsi pravijo tako,« mu je Ostanek pritegoval. »Nikomur ne dá oči, brezasto le preži izpod čela in se kuha v neumni togoti, da mu kri zaliva potuljeni obraz.«

Premolknil so.

»No, zdaj pojdemo, kajne?« je deseti brat čez čas dejal Janezu in Petru Klepcu. »Ti, smolar, ki si grajski človek, pa ostani doma, moli in čakaj, da se vrnemo,« je še velel Ostanku.

In so šli, šli in prišli že precej daleč v hosto.

»Kako pa, če zdajle kje udarimo na tiste ljudi, ki so se natepli v tole hosto?« je Petra Klepca skrbelo. »Ali naj jih zadrevim?«

»Stori zmerom samo, kar ti velim,« ga je deseti brat krotil. »Trči le tistega, ki se loti nas!«

Kar ti izza debelega hrasta stopita dva moža in zamolklo pravita: »Stojte! Kdo ste?«

»Boštjan,« reče deseti brat. »Eden od vaju naj nas vodi med vaše!«

»Gregor,« je straža potrdila geslo. »No, le za menoj!« je tujec potlej mrko rekel in se obrnil v goščo.

Janez se čudi. »Kdo sta tadva?« ugiba. »Iz naših krajev nista, po tuje zategujeta jezik.« Hm... Prepasana suknja dokolenka, za pasom kratek, kriv meč, na nogah opanke in na glavi okrogla čepica... križ božji, mož, ki jih vodi, je — Uskok! Že je hotel vprašati, kaj Uskoki hočejo tu, pa jih ustavi druga straža in precej

spusti dalje. Gredo v goščo, še malo, izmed drevja se že svetlika soj nekega bližnjega ognja — v taborišču so tujih, neznanih ljudi.

Zdaj se je čudil tudi deseti brat.

Do petdeset brkatih, z nožem, mečem in sulico obo-roženih mož je po turško čepelo ob ognju in se mrko oziralo po teh, ki so prišli. Bili so srednjih in mlajših let, a vsi nekako divji in molčeči. Med njimi je bil en sam, ki se mu je poznalo, da na svojih plečih nosi misel vseh in skrb za vse. Tih in zamišljen je sedel na štoru ob ognju in gledal v list papirja, ki ga je držal proti luči.

»O Boštjan,« se je zavedel in stopil naproti desetu bratu.

»Dosti vas je, Gregor,« je ta segel v roko svojemu postranskemu polbratu. »Z menoj sta samo tale mladi fant in Peter Klepec.«

»Ne bo nas preveč, huda nas čaka.«

Deseti brat je molčal, neprijetna, mučna misel ga je vila.

»S čim pa boš?« je Gregor zmajeval z glavo. »Saj si praznih rok.«

»Tale mladi fant mi je gorečnost, Peter Klepec pa orožje in moč. Za nas tri se ne boj, dosti zaležemo, kjer pritismemo!«

»Sedite torej, odpočijte se — založite in si dušo primočite!«

Gregor je kratko, ukazujoče mignil. Mlad Uskok je od ognja brž na ražnju prinesel lepo pečeno ovčko, drug Uskok pa še precej nabrekel meh vina.

Peter Klepec je dobrovoljno zarenčal, si odtevsnil težak brtavs mesa s kostjo vred in hrustnil vanj, da se mu je maščoba pocedila v razkuzmano brado. Lačen je bil, kamenje bi bil grizel, če ne bi bilo tegale mesa.

Vsi so ga strahoma gledali. »Prav je, da je še kaj mesa,« so si mislili, »sicer bi požrl koga izmed nas!«

»Saj res ne more škoditi, če ima vamp kaj dobre mlačve,« je deseti brat dejal in si tudi vzel rezino bravine.

Le Janez ni segel po mesu, čeprav je bil hudo lačen.

»Odkod so vam ovce?« je vprašal in trdo pogledal po vseh. »Kje ste dobili vino?«

Dedci so se zasmejali, da nehati niso mogli.

»Če ste nakrali vse to,« je kazal po razmetanih krvavih ovčjih kožah in praznih vinskih mehovih, »se ne pritekne ničesar!«

»Kar jej, kar jej,« so se smejali, »tudi ukradena ovca se dá lepo opeči; samo vino je kislo ko vrisk, vode pa ni nikjer po teh krajih.«

»Ne maram!« se je zarekel. »Kako naj jem in pijem, ko se okradeni tlačan joka?«

»Kdo pa si, dečko?« so se zabavali še bolj. »Pa ne, da si gosposki birič, ki si prišel loviti tatove?«

Tudi deseti brat se je smejal. Le Peter Klepec se ni menil za nič, po medvedje je momljal sam vase, grizel in žvečil slastno meso in med strašnimi zobmi drobil tudi kosti, da je hreščalo, kakor bi veje lomil s starega gabra. Za primako si je nastavil vinski meh, ga ožel, osušil in praznega odstavil in se ozrl.

»Hoj, tako tako!« ga je krdelo strme ogovarjalo. »Zdaj pa bo, kajne?«

»Ali si zdaj spet enkrat sit?«

»Če ne, ti stopimo kam še po dve, tri ovce in po tovor vina.«

»Ni treba,« je Peter Klepec branil. »Za silo sem se že odtešal, potlej se bo pa že še videlo.«

»Samo, da ne hlastneš po kom izmed nas, ko se zlačniš!«

Smeha in zabave so imeli z medvedastim Petrom Klepcem; trmoglavega Janeza, ki se mu po očeh vidi, kako je lačen, pa se vendar brani jedi in pijače, so v smehu in šali skoraj zgrešili.

»Dobri fant,« je Gregor naposled mogel reči, »kar jej in pij! Noben tlačan, mislim, se ne joka zaradi te naše večerje. Kupili smo, res da po sili in v ceno, a kupili smo vendarle vse, ovce in vino.«

A Janez mu ni verjel, trdoglavo se je branil mesa in vina, dasi je bil lačen kakor bi prišel s tlake.

Gregor je z očmi trenil po krdelu in ukazal:

»Tiho, poslušajte me zdaj!«

Ob kratkem je povedal, zakaj sta on in njegov brat Boštjan hudo gorka grofu v Žužemperku.

»Nocoj se maščujeva staremu skopuhu, ki za naju ni skrbel nikoli nič. Doto, ki nama gre, si zdaj vzameva sama.«

Janez je dobival rdeča ušesa, deseti brat ga je krotil, da ni poskočil in povedal svoje.

»Kaj?« se je pošten fant šepetaje upiral. »Med razbojnike si me prignal? Še nikoli se nisem doteknil tuje lastnine, a zdaj naj grem z njimi krast? Če misliš, da ti je grofa terjati za kaj, opravi to sam!«

»Molči, Janez janezasti,« ga je deseti brat tešil, »če Uskoki zvedo, da se upiraš kraji, ki jih je edina primamila iz take dalje, bodo mislili, da si vohun, in te raztrgajo na drobne kose!«

»Zato moramo napasti grad,« je Gregor dalje pravil in jim, gledajoč v list papirja, dopovedoval, kje so dragotine, kje orožarna, kje grofova bivalnica. »Vse, kar je v gradu živega, pokoljite, od vrha do tal grad oplenite in zažgite na vseh štirih vetrovih!«

Možaki so se zadovoljno režali in skoraj že pripravljali, da bi brž zdivjali nad grad.

»Ves plen prinesite semkaj,« je Gregor zabičeval. »A kdor mi izroči grofa, živega ali mrtvega, se mi prikupi prav posebno in mu prepustim pol svojega deleža pri plenu.«

Deseti brat je šinil pokonci; zgrozil se je ob strašnih besedah in tiho rekel malopridnemu bratu:

»Grof je vendarle tvoj in moj oče, ne pozabi tega, Gregor!«

»Nikoli še ni pokazal, da je; tudi tebi ne!«

»Oče je oče, čeprav je, kakršen je. Preklet sin, ki roko dvigne zoper svojega očeta!«

Gregor je molčal, pobešal oči in težko dihal, a naposled je spet ukazoval:

»Pripravite se vsi, iti moramo!«

»Mi trije pojdemo naprej!« je deseti brat dejal po kratkem preudarku. »Prevohati moramo, koliko ljudi je v gradu, a tale Peter Klepec si mora kaj preskrbeti, da razbije grajska vrata. Vsaj dve uri časa nam pustite, da opravimo vse to.«

»Saj res, le pojdite!« je Gregor pokimal.

In so šli.

A Gregor, malopridnež, kakršen je bil, ni več zaupal bratu Boštjanu; pomignil je čvrstemu Uskoku.

»Vaso,« mu je tiho velel, »hodi počasi za njimi, pazi, kam pojdejo, ne pusti jih z oči!«

Prežun je bistro razumel in mrknil v temo.

»Bera, bratje, bo velika, nemara še večja kakor je bila to zimo, ko ste s svojimi junaškimi brati grofu Thurnu pomagali razpoditi vojsko kmečkih upornikov in opleniti in zažgati mesto Krško,« je Gregor hrabil Uskoke. »In kakor tačas grof Thurn, vam zdaj tudi jaz dajem vso pravico: pomorite, oplenite in požgite vse!«

Razbojniki so si dobrovoljno kimali in lakotno renčali, češ, pojdimo že...

Deseti brat je z Janezom in Petrom Klepcem prišel iz hoste nad Žužemperkom, postal in rekel:

»Mi trije ne bomo morili, plenili in požigali, kajne?«

»Saj nismo razbojniki!« je Janez jezno godrnjal.

Peter Klepec je molčal; sit je bil, leno, počasi je mislil, v srcu pa mu ni bilo ne jeze ne želje po plenu, saj še nikoli ni moril in ne kral.

»Valpta, Janez, premikasti kdaj kesneje, če mu res odpustiti ne moreš tiste nerodnosti pri Ančki,« je deseti brat mečil užaljenega ženina. »Ti, o Peter Klepec, pa le razbij vrata v vozo in otmi Kabliča, čeprav ti srboritec nemara še hvaležen ne bo. Potlej jo ulekremo, odkoder smo prišli.«

»A kaj bo rekel hudi mož, ki nas je otodile tako ščuval?« se je Peter Klepec počasi spomnil.

»Vrag mu pomagaj, mi mu ne smemo, kristjanje smo!«

»Grofa bodo pa le pogubili in grajske tudi,« je Janez strahoma rekel.

»Ne bodo! Veš, grof in skoraj vsi grajski so šli v Ljubljano, grofinjo, ki jo je medved udušil, pokopujejo tam. A kar jih je ostalo doma, se lahko umeknejo v stolp, kjer jim vsi Uskoki ne pridejo do kože.«

»I, zakaj potlej vse to?« ni Janez razumel.

»Z bratom sem hotel le prestrašiti grofa, da bi spoznal in se skesal, kar je storil krivičnega in hudega moji rajnci materi, in da bi posihmal bolj človeško ravnal s tlačani; vedel pa nisem, da Gregor privre s takimi razbojniki in da hoče kaj tako strašnega.«

Prišli so skoraj prav do Žužemperka in postali, da bi se domenili, kaj jim je storiti, da otmo Kabliča.

»Tiho!« je deseti brat šepnil. »Hojo slišim, nekdo lazi za nami.«

»Saj ni nikogar,« je Janež dvomil, a vendar poprijel čekan.

»Kaj pa, ko bi bila kakova krajinška vešča?« se je Peter Klepec boječe umikal za hrbet desetega brata.

»Ni, zagovoril sem jih, do nas nocoj nima moči nobena!«

»Počakajmo ga, povedati bo moral, kaj bi rad,« je Janez šepetal.

»Ne, dalje pojdemo,« je deseti brat tiho velel, »ob tistemle grmu se navidez stepimo, ti, o Peter Klepec, obležiš, kakor da sva te z Janezom ubila.«

»Kaj... vidva... mene...?« je hrust renčal. »Koliko vaju pa je...?«

»Poslušaj vendar, medved medvedasti: Zarohnimo nekoliko, a ti res kakor ubit lezi čez pot in zagradi tistega, ki pritihotapi. Veš, Uskok je, le-oni so ga poslali. Prisilimo ga, da nam pove, kaj zvitorepijo zoper nas.«

Zdaj je Peter Klepec razumel in v kratkem ravsu zastokal in telebnil po tleh, deseti brat in Janez sta planila in počenila za grm.

Uskok se je po mačje res približal, postal in sklonil.

»Glej no, pogubila sta ga,« se je čudil. »Če ga nista tudi oplenila, opravi to jaz,« se je zarežal in segel po mrličevi torbi.

Mrlič ga je zdajci, kakor bi trenil, popal za vrat, Uskok se je nemočno in brez glasu zrušil, hrust je s svojo medvedjo taco stisnil preveč, zlomil mu je vrat.

Nerodè se je ustrašil, kar na jok mu je šlo, ko sta priskočila deseti brat in Janez.

»Saj ga nisem nalašč,« se je opravičeval. »Kaj sem vedel, da je takò krhak? Primem, pa otrpne kakor žaba na soncu.«

»Nič ne maraj, malopridnež je bil, tudi sam je moril; kar je iskal že vse življenje, je naposled dobil!« je deseti brat tolažil in miril. »Samo še tjale v grm ga zavleci, da ga ne najdejo.«

Šli so urno dalje. Preden so prišli do gradu, je deseti brat nenadoma rekel:

»Veš kaj, Janez? Premislil sem se. Nocoj bo tu še prebito vroče, a tebe ne pustim v nevarnost, skupiti bi jo utegnil kakor le-oni v grmu. Tvoji še vedeli ne bi, kje si stegnil pete. Umekni se, preden završi vihra!«

»Vkup smo prišli, vkup ostanemo, vkup se vrnemo!« se je Janez moško upiral. »Kaj misliš, da sem baba, ki se plašiti dá?«

»Slušaj, fant, dobro ti hočem, spomni se domačih in — Ančke!«

»Zakaj si me pa vzel s seboj?« je omahoval, misli so se mu lovile doma in pri Ančki. »Da bi ti v sili pomagal, ali ne?«

»Peter Klepec zaleže za sto takih janezastih Janezov, le brez skrbi bodi zame!«

»Ne, ne umeknem se, sram bi me bilo!«

»O trlep trlepni, slušati moraš, sicer s Petrom Klepcem ne bova mogla oteti Kabliča. Dovolim samo, da splezaš na tistole hruško in gledaš, kaj se godi. Po Kabliča pojdeva midva sama. Ne geni se, dokler ne prideva pote!«

XIX.

Noč je bila temna, nebo brez zvezd, z oblaki prevlečeno. Vas je spala, še psi niso ščeketali.

Za lino nad velikimi grajskimi vrati je nejevoljen slonel čuvaj Šimen, še ne tridesetleten mož domačin. Pusto, dolgočasno mu je bilo. Oči so mu vroče strmele proti koči na obronku vasi. Vasoval bi rad pri samošni mladi vdovi; čaka ga, pa ne more do nje. Valpet Rupert mu je prav za to noč naprtil stražo pri vratih.

»Saj bi tudi tu lahko pogledal nekoliko okoli sebe!« si je pokimal in se odplazil po ozkem hodniku ob ozidju. »Grofa ni doma, valpet nemara že smrči ali pa spet tišči za lepo spletično rajnke gospe. Noč mi mine mirneje, če se tudi jaz nekoliko pokratkočasi.«

Pa dolgočasje zgolj ga ni gnalo, le vedečen je bil kakor sraka, vse je hotel ovohati in ovedeti.

»Hoj, suličarji so z grofom skoraj vsi v Ljubljani — kaj neki počno naše deviške krščenice?«

Že se je namenil v tisto mer, kjer so grajske ženske imele svojo bivalnico, pa je tenkoslušen postal. »Nekdo se mota ob jarku pred vrati,« mu je reklo. Stekel je nazaj in se nagnil skozi lino.

»Kdo je božji?« je zaklical v temo.

»Dva sla iz Ljubljane — odpri!«

»Grof je v Ljubljani.«

»Odpri brž, hudih novic imava!«

»Ponoči ne odpiram! Jutri se zglasita!«

»Odpri, ti pravim! Bojiva se noči tu zunaj. Ne daleč odtod naju je napala kopa razbojnikov —.«

»Kje? Kje?« je vedečnost zmagovala.

»Odpri hitro, da ti poveva! Ob vse sva, še ob konja, komaj sva jim unesla živo glavo.«

»Mostu ne sprožim, brv vama spustim čez jarek,« se je vedečni Šimen vdal.

Po brvi, ki se je od stranskih vrat hreščé odločila in počasi položila čez obrambni jarek, sta zasopla stekla — deseti brat in Peter Klepec.

»No, zdaj pa le brž povejta, kaj je bilo,« je tiho silil čuvaj, ki v temi ni razločil, kdo sta in kakova.

»Kaj nimaš nobenega brloga, da sedemo in se pomenimo?« je deseti brat šepetal. »Trudna sva, da Bog pomagaj!«

»Pa stopimo semle!« je Šimen odprl izbico ob velikih vratih.

»Poslušaj zdaj, o čuvaj, in bodi pameten,« je deseti brat dejal v izbici in s Petrom Klepcem stopil prav obenj. »Razbojniki so res že čisto blizu, da se še nocoj lotijo žužemperskega gradu.«

»Sveta Devica!« se je Šimen ustrašil. »Prav precej moram poklicati valpta in hlapce.«

»Stoj!« mu je deseti brat zastopil pot. »Poslušaj vendar! Razbojnikov je toliko, da se prav gotovo polastijo gradu in pokoljejo vse, kar je živega — Uskoki so, da veš!«

»Križana gora — Uskoki?«

»Nama si ustregel ti, tebi pomoreva midva. Veš, iščejo nekega gabrovskega tlačana, ki ga menda imate priprtega; gorki so mu, ka-li? Izpusti ga, prav bo zate in za grad!«

»Tega ne morem jaz; le valpet bi morda smel.«

»Pusti mi valpta, ne trati časa, čuvaj! Odpri vozo, nihče ne bo zvedel, da si ga izpustil ti. Midva ga vzameva s seboj, a ko razbojniki pridejo, se po vrvi spusti čez zid in skrij, če bi živel še rad.«

»Prej sta silila noter, zdaj bi že rada spet venkaj,« je Šimen posumničil. »Kdo sta vendar?«

»Grof je naju poslal, da se tlačan precej osvobodi — stiški samostan menda nekaj preti. Ne trati časa, v nevarnosti sta grad in vas, tudi tebi pojde za kožo.«

Zmedenemu Šimnu so misli šinile do samošne vdove; zbal se je zanjo, premislil in naposled rekel:

»Saj nimam ključa jaz. Kako bi v vozo?«

»Brez skrbi, le kar tja pojdimo! Kje pa je?«

»Ni v vozi, v izbi je tamle ob vratih. Nekaj bolan je bil, pa je grof velel, naj ga spravijo semkaj.«

»Pojdimo, vsaka minuta utegne biti usodna.«

V Šimnu se je zbudila čuvajska vest. »Kaj me silita tako?« se je upiral. »Kdo sta prav za prav?«

»Čuvaj, dopovedati si daj!« je tudi deseti brat revsknil. »Tlačana daj, ali pa ne učakaš več belega dne!«

»He! Razbojnika!« se je ustrašil in obrnil, da bi skočil na plano.

A Peter Klepec ga je popal in stresnil: »Slušaj, človek božji, tlačana daj, sicer te treščim ob steno, da se zmlinčiš kakor gnila hruška!«

»Jezus, kaj mi hočeta?« je Šimen hropel od strahu. »Pustita me!«

»Brez tlačana te ne pustiva!«

»Ne dam ga! Pom...!« je hotel zavpiti na pomagaj, pa se mu je glas utrgal, Peter Klepec ga je dregnil v péčico, mu z lopatasto roko zatisnil usta in ga položil na tla.

Deseti brat mu je brž zvezal roke in noge, z njegove obleke pa odtrgal kos platna in mu začepil golt.

»Kaj ti nisva svétovala, da bodi pameten?« se je deseti brat dvignil s tal.

Čuvaj Šimen je ves povezan in z zamašenimi usti renčal na tleh in se premetaval kakor riba na kopnem.

A le-onadva sta hitro dotipala vrata, za katerimi je ždel Kablič.

»Ne raztolci vrat,« je deseti brat šepetal Petru Klepecu, »slišal bi naju kdo!«

Peter Klepec je le z ramo nekoliko pritisnil, pa so vrata zahreščala in pala s tečajev.

»Vstani, pridi brž venkaj, odtod pojdeš!« je deseti brat tiho poklical in nekoliko po uskoško zategnil govor.

»Kam pa?« se je Kablič oglasil. »Zakaj?«

»Slušaj, ne izprašuj!« je deseti brat godrnjal in Petru Klepcu ukazoval. »Popadi ga in smrček mu zatisni, da se drl ne bo, dokler ga nimava pred gradom!«

Sprožil je brv, Peter Klepec je s Kabličem v naročju stekel po nji, sam se je vrnil k Šimnu, mu vzel nož izza pasa in ga položil obenj.

»Tu imaš nož, samoglavec,« mu je dobrodušno dejal. »Glej, da si kmalu prerežeš konopec in dvigni brv, ki sem jo sprožil, sicer bi ti Uskoki odrezali tudi glavo!«

Šimen je dotipal nož in zarenčal, deseti brat je skočil venkaj.

Ob Petru Klepcu je Kablič tresoritil, kakor da se mu godi huda krivica. »Kaj hočeta? Kdo sta? O, Uskoka sta, saj čutim! Na miru me pustita!«

»Teslo neumno!« se je deseti brat jezil. »Otela sva te iz voze, kaj ne čutiš tudi tega? In zdaj se nama tako zahvaljuješ?«

»Grof me je priprl, on sam me mora izpustiti!«

»In še bolj nabiti, vreden si in potreben!«

»Tebi nič mar!«

»Brv je še čez jarek,« je Peter Klepec renčal. »Spodiva ga nazaj!«

»Kaj stojiš?« je deseti brat dregnil topoglavca. »Steci že vendar k svoji avšasti babi, saj te že komaj čaka, če si ni že kaj prebrala!«

Kablič je naposled razumel in brez zahvale utonil v temo.

Tudi deseti brat in Peter Klepec sta se hitro umeknila pod hruško, ki je na njej ždel Janez, se oddehnila in tiho do njega potegnila med vejevje.

»Po sili sva ga morala vleči na plano, ker ga predbri gospod grof sam ni račil izpustiti!« je Peter Klepec bistro povedal, kakov burovž je Kablič. »Nikoli več se ne bom gnal za nobenega tlačana, saj niso vredni, da se človek s kom bode zaradi njih!«

»Včasih se človek res še sam obrazda, ko druge vlači iz kaluže,« je mrmral deseti brat.

»Stiški menihi ne mislijo tako,« je Janez popravljal. »Zaradi tlačanov imajo zmerom kakovo zdrabo z graščaki.«

»In tlačani jim zdaj iz same hvaležnosti pretijo z upori!« je deseti brat podsmešno šepetal.

»Samo poskusijo naj!« je Peter Klepec preteče renčal. »Če se res spet ukreše kakov upor, se postavim pred samostan in naučim tlačane, kaj je prav!«

Grad je zdajci oživel, Šimen se je že moral razvozlati in zbuditi brambovce.

Uskoki so se medtem približali in ob zidovje začeli prislanjati lestve in po mačje tiho plezati v grad. A čuječi brambovci so jim trli betice in jih klatili v jarek.

Nastal je velik hrup.

Janez, deseti brat in Peter Klepec so razločno slišali vse, le videti niso mogli zaradi teme.

Grajski so vpili in se hrabrili. Uskoki pa so se le molče drevili ob ozidje trdnega gradu.

Na pomagaj so privreli okoliški tlačani, boj vseh zoper vse je napravil tak poboj in polomaj, da ga grad tudi ob turških napadih še ni doživel takega.

»Vidiš, tlačani so pritekli, da bi s svojim življenjem branili grad!« je deseti brat tiho revskal v Janeza. »In takele sužne duše čvekajo o svobodi in junačijo o uporih! Če se res obnovijo kakove prekucije, ostani doma, bolje bo zate!«

Janez je molčal, sram ga je bilo.

XX.

Mimo hruške so tekli curki tlačanov, po vsakem se je hrup večal, tlačanske ose so prav neprijetno v hrbet pikale Uskoke, ki so po lestvah silili v grad.

Oni trije na hruški so bili nejevoljni.

»Nič jih ne spametuje tlačanov, to zdaj vem!«

»Morda mislijo, da bi razbojniki, ko bi opravili z gradom, prišli tudi nadnje?«

»Nič ne mislijo. Če bi kdaj kaj mislili, ne bi bili zmerom pripravljeni, tudi umreti za grad!«

»Mika me, da bi stopil tjale dol in da bi razpodil tlačansko drhal!« je Peter Klepec škripal z zobmi.

»Nikamor se mi ne geni, o Peter Klepec!« ga je deseti brat krotil. »Medved, kakršen si, bi vse zdrobil, kar jih je pred gradom in v gradu!«

»Ne bi, ne bi, deseti sin svoje matere!« je brdavs skoraj prosil. »Vsaj enega bi rad spreobrnill!«

»Slušati me moraš, o Peter Klepec!«

»Ne morem, ljubi deseti brat, ne morem! Strahovito me kači, storiti moram, kar mi je šinilo v glavo, božja volja je taka, sicer bi, to vem prav dobro, še nocoj res zdrobil v sončni prah vse in razmezglal do nerazpoznave, kar bi mi prišlo v pesti!«

Tako je rekel in zdrsnil na tla, hrknil in mrknil v temo.

Nameril se je prav na tlačane, ki so s čekanom in cepmi, s koso in betom nagajali Uskokom. Iz teme je segel po prvem tlačanu, ga stisnil pod pazduho in ga kakor mlado mačē odnesel pod hruško.

»Kdo si?« ga je pestil. »Kaj si hotel v tem hrupu? Krasti, kajne?«

»Grad je klical na pomagaj, pa sem prišel, kakor vsi drugi.«

Peter Klepec ga je spoznal po glasu in se začudil.

»In si zvesto hotel braniti grad?«

»Valpet je ukazal.«

»Kaj se ti ne zdi, da bi bilo bolje, če bi jih tudi grad vsaj enkrat dobil po grbi?«

Tlačan je molčal in iskal pravo besedo, pa je ni našel.

»Kmalu si se premislil, preteti Krajinčan! Ali je že tako dolgo, ko si v Mirnški jami pometal z gospodo in jim plenil in podiral gradove?«

»Kdo ti je pravil, da sem govoril tako?«

»Tisti, ki te je poslušal.«

»Bedak je in izdajavec, tako mu povej!«

»Bom. A ti mi povej, kako se pravi tistemu, ki gre-doč na ljudsko večē v Mirnško jamo smukne v stiški samostan in na Grundljevo — pa izda vse!«

Krajinčan je molčal in drhtel od strahu. Kdo je ta, ki gleda prav na dno srca?

»Ne vem, v katero mer ti besede blodijo in kaj bi rad!« se je repenčil. »Povej rajši ti, kdo ti daje pravico, me loviti in pestiti.«

»Tu si zdaj, ne vprašuj, odgovarjaj!«

»Spoti se mi spravi, na miru me pusti!« je Krajinčan prhnil v temo; a Peter Klepec je bil uren, precej ga je spet imel pod hruško.

»Kaj nisi — Peter Klepec?« je Krajinčan ubiral drugo struno. »Seveda si. O, le stōj, ne pohvali te grof, če zve, da si me zaviral, ko sem branil grad!«

»In ti, izdajavec, preskrbiš, da zve, kajne?«

»Na miru pusti mene ti, pa pustim tebe tudi jaz!«

»O bodi ga zahvaljen Bog, da je tako dober z menoj tale zavrženi izdajavec!«

»Nikar, Peter Klepec, tožbo ti nakanim, hud odgovor boš dajal in žal ti bo, da si natolceval tako grdo!«

»In ker sem te zaviral, da nisi mogel braniti gradu, ko so prišli ljudje in hoteli lepo tiho storiti, kar si ti v Mirnški jami svetoval na ves glas, ali ne?«

»Grof te privije in prisuče tudi za to!«

»In tudi te izdaje te ne bo sram, malopriden si zadosti! Ena izdaja več ali manj, kaj je to tebi? Vest ti jo zmore ko nič.«

Krajinčan je škripal z zobmi, rekel ni nobene.

»In kdor ni nocoj pritekel na pomagaj gradu, ga tudi pričniš, je-li?«

»Kaj to tebi mar?«

Peter Klepec se ni mogel več premagovati, sveta jeza ga je grabila že ves čas, zdaj je zarjul, Krajinčana popal za kopeti in z njim počil ob hruško.

Deseti brat in Janez sta se spustila z drevesa in stoknila od groze.

»Kaj si storil, človek nesrečni?«

»Mislim, veliko dobro delo! Pogubil sem izdajavca, ki se je pripravljaj, da bi škodoval nam vsem!«

Le-onadva sta premolknila od začudenja. Kaj ni tale brdavs prav tisti, ki se je skoraj razjokal otodile, ker je po nesreči in nerodnosti pogubil razbojnika? A zdaj gre in domačemu človeku zatrešči betico, kakor bi baba ubila bolho!

»Pljunimo!« je Peter Klepec zarenčal. »Pojdimo, opravili smo!«

XXI.

Deseti brat se je drugi dan mudil po Malem Gabru in Žubini; prisluškoval je, ali kdo že ve, kaj se je sinoči godilo v Žužemperku.

Novica še ni našla poti semkaj, vas še tega ni vedela vsa, da se je vrnil Kablič. Pripompljal je sredi noči in še ni stopil izpod strehe, ves čas se je le grizel z Marinko, kaj je počela vse te tedne njegove voze, s kom govorila in kaj postorila na domačijici.

»Ali se je Gorenjko kdaj oglasil pri tebi?« je na-
posled ljubosumno vprašal.

»Nikoli,« se je neumno lagala. »Kaj bi?«

»Slišal sem, da je vendarle hodil semkaj!«

»Zakaj sprašuješ mene, če vohljaš za menoj in me
daješ v jezike?«

Vpila sta in ščeketala skoraj na ves glas.

»Račun delata, pa se jima ne ujema!« so si sosedje
namigovali.

Mimo je prišel deseti brat, vstopil in se zasmel.

»O Kablič, kaj si doma? In se že golobčkaš z ljubo
ženico, ki je tako koprnela po tebi?«

»Kaj bi rad, povej, drugo tebi nič mar!«

»Pa ne, da so ti na plano pomagali Uskoki?«

»Izpustili so me grajski — kaj česnaš o Uskokih?«
ga je Kablič strahoma gledal.

»Grof? Saj ga ni bilo doma. Ušel si, kajne? Sitnosti
bodo, še pote pridejo, le brž se nagolobčkaj!« se je de-
seti brat posmehnil in šel.

Vedečnost ga je gnala tudi v Žubino in lotiti se je
hotel tudi Štepiča. Poniglavo je mendlal po vrtu, go-
spodar ga je spazil.

»Kaj bi rad tu?« ga je brezasto meril.

»Molči, gospodar, molči,« se je prevejanec skriv-
nostno sukal okoli tepke, »saj ti povem precej.«

»Poberi se mi, sicer vzamem v roke kaj lesenega!«

»Če me vse ne vara,« je deseti brat šepetal, kakor
da ni slišal Štepičeve pretnje, »če me vse ne vara, stojim
zdajle na velikem zakladu.«

Štepič se je ustrašil, deseti brat, glejte, res stoji, kjer
je ondan zakopal hišne dragotine.

»Koliko mi daš, pa ti ga izkopljem?«

»Kar je v moji zemlji, je moje,« je togotno revskal.

»Poberi se!«

»Na... ni ga več... drugam se je premeknil!« je
deseti brat šavsnil. »S trdo besedo ob zakopanem za-
kladu si razdril zagovor, ki ga je varoval. Zdaj so ga
škratje prenesli bogve kam.«

»Kaj neki blodiš, bi rad vedel!« se je Štepič ustra-
šil še bolj.

»Prinesi rovnico in lopato, koplji, kjer stojim, pa
boš videl, da je ostala sama sled.«

Štepič je pogubečno planil, kopal in res našel le pest pezdirlja.

»Sveta nebesa — kaj je to?« ga je oblival mrzel pót.

»Ali ti nisem pravil?« se je deseti brat delal. »Pa le stoj, zaklad še ni daleč, iskati ga je treba.«

»Kaj bi ti znal?«

»Koliko mi daš, če ti ga najdem?«

»Povej, koliko bi rad.«

»Denarja ne maram, le tvojo besedo bi rad, da mi ustrežeš, kar te bom prosil.«

»Prosi, kar hočeš, ne odrečem ti, le zaklad mi poišči!«

Deseti brat je pokleknil, iz torbe vzel neko zel in z njo prekrizal izkopano luknjo, vstal, se mižé sedemkrat zasukal okoli sebe in potlej počasi šel proti kozelcu, ki je stal ob koncu vrta.

»Tu koplji!« je deseti brat z zeljo pokazal pod noge.

»In nič ne govori, dokler zaklada ne dvigneš iz zemlje!«

Štepič je kopal in izkopal pisker, ki ga je bil zakopal pod tepko in ki ga je deseti brat neko noč prenesel semkaj.

»Odnesi v hišo, spravi in se vrni!« je deseti brat ukazoval.

»Kako naj te poplačam?« je Štepič potlej vprašal umnega desetega brata.

»Zaklad so v sebi imele skrivnostne moči zemlje,« se je deseti brat delal, kakor da ga je preslišal; »ne zapaj jim ga več, tudi ob nevarnosti ne, dokler te ne naučim prav trdnega zagovora, sicer se ti ga spet polastijo še večji škrtaje in odneso kam prav daleč.«

»Povej zdaj, kaj gre tebi za to veliko pomoč?«

»Ali si res še v besedi?«

»Štepič ne umika besede!«

»Prosim iz svoje volje, nihče ne ve in ne zve, kar bi se zdajle menila.«

»Prav, moška je ta!« mu je Štepič segel v roko. »Govori!«

»Vprašaj svojo hčer, ali bi za moža marala Trlepo-vega Janeza.«

»Kaj je do tega tebi?« je Štepič zardel.

»O Janezu ti povem, da ves gori in nori za njo. Ančka ve to. Ali si jo ti, ali se je ona sama že obljubila komu? To bi tudi rad vedel.«

»Ali naj razumem tako, da snubiš za Janeza ti?« je Štepiča pogrelo.

»Beži no, kako bi mogel to jaz? Samo videl ne bi rad, da se glava preveč ne izneredi fantu, če bi siromak šele čez dolgo zvedel, da ga Ančka morda vendarle noče ali da ga ti ne maraš k hiši.«

»Mlada sta še oba, to je.«

»Na tebi je in na Ančki, ali naj ga razveselim z veliko novico, ali naj mu prepodim muhe.«

Štepič se je nasmehnil sam vase. V mislih je spet srečal Trlepa, obenem se pa spomnil, da je ondan v Stični opatu že obljubil to in to, če samostan res osvobodi Janeza.

»Štepič ne umika besede,« je naposled rekel. »A zdajle ti s to stvarjo ne morem do nje. Bolna je nekaj, še umre mi morda,« je skoraj zaihtel.

»Bolna?« se je ustrašil tudi deseti brat. »Kaj pa ji je?«

»Sam ne vem. Tudi vešča s Primskovega ne ve še.«

»Bolezni poznam nekoliko tudi jaz,« se je deseti brat odločil; »pojdiva, poglejva, vsaj svetovati bom znal.«

Ančka je ležala in mižala, ječala in glavo obračala zdaj na to zdaj na drugo stran; v obraz je bila vroča in vročično rdeča, piskajoče je hropla in dremala.

»Kri ji gori,« je deseti brat šepetal. »Puščati bi ji bilo treba.«

»Ali znaš?«

»Znam; pa za zdaj bi rajši poskusil kaj drugega.«

»Pomagaj, če znaš in moreš, lepo te prosim!«

»Daj skuhati in dobro prevreti za pest ostrožnic in za pest vrbove skorje, odcedek osladi z medom; izpije naj ga, kar se dá vročega.«

»Glava, veš, jo boli tudi — to kaže, da jo je kdo urekel.«

»Če je uročna, bi ji pomagal mozeg še ziznega žrebička ali pa kri mladega psička. Mozeg ali kri morata biti posušena, Ančka naj stvar nosi s seboj v prteni krpi, ki se še ni obelila na soncu. Tudi posušena kri iz živega krta je dobra. Ali pa mleko mlade kobile ob prvem žrebičku, iz njega si ob mlaju umesi presnega masla in ga premešaj s leskovimi mačicami, ki si jih pred sončnim

vzhodom, nabral meseca majnika in ki si jih opral v tekoči vodi, zajeti za tokom, ne proti toku. Mažo razmaži na prten prt, ki se še ni obelil na soncu, in ji ga v trdni temi položi čez prsi.«

»Kobilo imam, kje do bom mačic?«

»Ne skrbi, jaz jih imam. Le stori, kakor sem rekel, vendar še svetujem, da bi poklical meniha zdravnika.«

»Saj sem se bil že namenil, pa sem mislil, večša jo pozdravi, meniha zdravnika, starega, nadložnega moža, ne bo treba klicati v tako daljo.«

»Slušaj me, vsaka zamuda utegne biti usodna, meniha kar pokliči, pater Lukež ti je umen in dober mož.«

»Hm, jutri pošljem ponj.«

»Ne jutri, še danes je zdravnik potreben,« je deseti brat vil svojo. »In prav bi bilo, če bi pater že doma vsaj približno zvedel, kaj ji je. Zaradi zdravil, veš, da bi vzel pravih s seboj. A to bi mu znal razpovedati le jaz, ki sem videl bolnico.«

»Ali si, človek, res zatorej, da bi v Stično skočil ti?« ga je Štepič prijel za roko.

»Kaj meniš, tudi mene skrbi njena bolezen.«

Tako se je deseti brat še bolj prikupil Štepiču.

»Nikoli ti ne pozabim današnjega dne!« mu je Štepič še enkrat segel v roko.

»Če je tako, mi ne odreci še neke majhne prošnje.«

»Ne odrečem je!«

»Janezu ne morem zamolčati, da je Ančka bolna. Naj zve po meni prej ko po drugih. In vem, da bo kar norel od strahu in skrbi za njeno zdravje. Prosim te, dovoli, da jo včasih obišče in se prepriča sam, kako ji je.«

»Naj le pride, ne branim, krščansko dobro delo je, obiskovati bolnike.«

»Glej, to si povedal prav dobro,« se mu je deseti brat prikupoval. »Veš, tudi za Ančko bo prav. Laže in hitreje se bolnik zdravi, če mu je vsaj srce veselo in zadovoljno.«

Deseti brat je spotoma v Malem Gabru poiskal Janeza in mu povedal vse. Fant je prebledel in zardel, se hlastno zahvalil in brž zadrevil v Žubino, deseti brat pa takisto brez pomude v Stično.

Iz Žužemperka je prav tačas v Stično pridirjal sel z novico, da so Uskoki sinoči napali Žužemperk.

»Uskoki?« se je opat ustrašil. »Kako je bilo? Ali se jih je ubranil?«

»Komaj, komaj! Če tlačani ne bi bili pritekli pomagat, bi se ga bili razbojniki polastili prav gotovo, toliko jih je bilo.«

»Tlačani so branili — grad?« se je opat začudil in oddehnil, češ, nobenih uporov ne bo, če so pomagali gradu. »Kaj pa gospod grof?«

»Davi je prišel iz Ljubljane,« je sel hitel. »Strašno se je razsrdil, da so se lotili prav njegovega gradu. A smrtno ranjen Uskok je, preden je spustil razbojniško dušo, povedal, da jih je najel neki Gregor, napol gospod ali kdo. Med mrtvimi so potlej res našli takega, ki bi utegnil biti gospod. To je našega grofa skoraj podrlo, tako ga je poparilo.«

»Ali je bilo dosti mrtvih?«

»Razen vojarina Gregorja še šest in dvajset Uskokov in sedemnajst grajskih, največ tlačanov.«

Opat se je zgrozil in prekrižal.

»Grof mi je velel, naj vam povem, kaj se je godilo pri nas,« je sel še pravil; »razbojniki da bi se utegnili lotiti tudi samostana, čuječi da bodite.«

O, grofova skrb za samostan je bila močno všeč stiškemu opatu. »Morda se bo pa le kaj podal?« je tiho upal. »Bog ga razsvetli, nerad bi ga krivil po teh nesrečah.«

Brat vratar je potrkal in povedal, da je prišel mož, ki mu pravijo deseti brat; zdravnika da bi rad.

»Joj, huda mora biti, če je zbolel ta, ki sam zdravil pozna kakor stara vešča,« se je ustrašil pater prior.

»Da le kakova nalezljiva bolezen ne bi spet šla po ljudeh,« je skrbelo tudi patra opata. »Oslabeli so zaradi preslabe in premajhne hrane, večja bolezen bi jih kar kosila!«

Pustil je priorja in hitro stopil na porto, gnala ga je tudi vedečnost, kaj prav za prav je.

Deseti brat — O, poznal je njegovo življenjsko zgodbo in že dostikrat ga je nagovarjal, da bi se nastanil v samostanu in oprijel stalnega življenja in dela. A postranski sin žužemperškega grofa je po očetu podedoval preveč trmoglavosti in se ni dal privezati. Če je zdaj res zbolel, se nemara še kako umiri v rokah samostanskega zdravnika.

»Kaj ti je?« ga je zdaj zadihano pogledal. »Kje te boli?«

»O, kar mene boli, za to je ni zdravilne zeli,« se je deseti brat grenko nasmehnil. »Štepičeva Ančka pa od vročice kar gori, še pljučnica se je zdaj zdaj loti, če se ji ogenj obolele krvi brž brž ne pogasi.«

Opat se je obveselil, da ni kuge ali kolere, in brž v žubino na pomagaj poslal patra Lukeža.

»Ali veš, da so Uskoki napali Žužemperk?« je potlej hotel novico povedati desetemu bratu.

»Vem, kaj ne bi vedel?«

Opat ga je debelo pogledal, desetnik je popravil:

»Deseti brat vendar ve vse.«

»Pusti no, unesi se vendar že!«

»Deseti brat je storil že dosti dobrega; če ne bi bil to, ne bi bil mogel.«

»Ljudstvo naj veruje v Boga, upanje naj mu bo večno življenje — ne begaj ga s pravljičami in vražami!«

»Nebesa so po smrti, a ljudstvo hoče vere in upanja za življenje na zemlji.«

»Kaj torej veš o napadu?« je opat obrnil pogovor, ker se mu je zdelo, da deseti brat več ve kakor pove.

»Deseti brat včasih kaj ve, kar povedati ne sme.«

»Ali pa povedati noče, kajne?« se je opat nekoliko obregnil. »Včasih si mi bolj zaupal. Ali ti je kdaj že bilo žal tega?«

Rahli očitek je zalegel. Deseti brat je po pravici povedal, kako je črtil — očeta in da so mu karajoče besede gospoda Semeniča in grofinjina smrt prav do dna zme-nile misli in čustva.

»Vidiš, milost božja te je iskala in ti naposled dala pravo spoznanje, da si iz srca vrgel nesinovsko mržnjo, ki je bila velik greh pred Bogom.«

»V mržnji sem se zarekel polbratu Gregorju, da se trdo lotiva očeta in da mu tudi zgrda obudiva dolžnost, ki jo ima tudi do naju.«

In je pravil, kako mu je bilo čez glavo, ko je videl, da je Gregor prišel z drhaljo strašnih razbojnikov, ki so hoteli prav po turško moriti, pleniti in požigati.

»A ko sem slišal, kako jim je polbrat Gregor zabičeval, naj mu očeta v roke dado živega ali mrtvega, sem zahvalil Boga, da se grof še ni vrnil iz Ljubljane.«

»Mirabilia sunt itinera providentiae Eius, vere mirabilia — prečudna so pota božje previdnosti!« je opat šepetal.

Na tako pot da z bratom Gregorjem, ni hotel, šel je marveč in zvijačno iz voze otel le Kabliča.

»Kabliča si otel?« se je opat čudil. »Zakaj pa?«

»Gorenjko mu je želel svobode, ker ga je svet krivil, češ, moža je spravil v vozo, da laže mendra za Marinko.«

»Ali sta res kaj kavkljala?«

»Nista, gospod opat, samo videz je bil tak.«

Opat se je tiho oddehnul.

»Otel sem ga tudi zato, ker sem vedel, kako Marinka koprni po njem.«

»Kako si vedel tudi to? Ali ti je sama pravila?«

»Kaj vam nisem rekel, da deseti brat ve vse?«

Opat se je nasmehnil, deseti brat je skoraj revsknil:

»Zdaj mi je žal, da sem se toliko gnal zanj.«

Povedal je še, kako neumno se je Kablič branil svobode in da je zdaj s svojo nerodno ljubosumnostjo Marinki zmerom na ušesih.

»In za takega burovža sem se bôl z mogočnim grofom!« si je opat mislil.

Za čas sta premolknila.

»Ali je res, da so tlačani pregnali razbojnike?« je opat potlej vprašal.

»Valpet je ukazal, pa so pritekli, sužna duša je v njih.«

»In meniš, da se potemtakem ne dado pridobiti za kmečki upor zoper grad ali samostan?«

»O, pač, beda jih žene in obup sili, a graščakova krivičnost utegne sprožiti plaz, ki se zlepa ne ustavi več.«

»Ali veš za trdno, da so se odločili tako?«

»Vem le, da zoper samostan ne pojdejo. A če bi tudi kaj hoteli na zoper vam, se jih vendar ni bati, premogočne varuhe imate!«

»Varuhe? Katere neki?«

»Trlepa, Petra Klepca in — desetega brata.«

»Kaj res?«

»Tlačani samostanske gosposčine storijo, kar hoče Trlep; Peter Klepec je rekel, da se ob kakovem upor ne gene izpred samostana in da jih razpodi kakor kokoši, če bi iz drugih gosposčin prihrumeli tudi v Stično.«

»Kaj pa ti?« se je opat udobrovoljil ob prijetni novici. »Kako nas meniš varovati ti?«

»Jaz? O, jaz imam skrivnostnih moči, ki se jih ves svet boji! Samo zapretim z uroki in zagovori, pa strepečejo in pokleknejo. Ali vidite zdaj, da tudi take moči utegnejo storiti kaj dobrega?«

»Vidim že, pa vendar ni prav, da ljud zapeljuješ v praznoverje in vraže.«

»Veste, deseti brat si ni izmislil praznoverja in ni ljudem napravil vraž,« se je deseti brat otepal opatove graje; »tudi škodil ni z njimi še nikomur. Praznoverje in vraže hodijo pred njim, zatreti jih morete vi, ne on.«

XXII.

Medtem je Janez čepel ob Ančkini postelji in vzdihoval, kakor bi prišel že na pogreb; plašnih in motnih oči kar sneti ni mogel z bolnice.

»Joj, če se ni prehladila ono noč, ko sem tako dolgo vasoval pri njej?« ga je pekla vest.

Štepič je pogledal v sobico in zmajal z glavo; saj mu je bilo vseč veliko sočutje, vendar mu je mignil, naj pride venkaj.

»Kaj se držiš kakor veliki petek!« ga je zunaj dobrodušno stresnil za ramo. »Moli rajši, če si kaj prida, Mati božja pomore in sveta Neža s Kuma.«

Janez je le kimal in umikal oči, govoriti ni mogel; še veselja, da ga je Štepič sprejel lepo in da je smel obiskati Ančko, ni čutil prav do dna, tako strt je bil in potr.

»Veš, pater Lukež pride zdaj zdaj, deseti brat sam je tekel ponj,« je Štepič pravil, kakor bi tolažil njega in sebe. »Umen zdravnik je, pomore ji, vse bo še dobro!«

»A jaz pojdem za njeno zdravje na božjo pot v Stično,« je Janez sramežljivo povedal, da se je pravkar tako zaobljubil ob Ančkini postelji.

»Prav, prav, fant moj, le pojdi!« ga je Štepič mokro pogledal.

Iz sobice se je zaslišalo hripavo ječanje. Planila sta oba kmalu in se začudila: — Ančka se je prebudila iz omotice in se s tistimi, kakor lanen cvet modrimi očmi debelo zameknila v Janeza.

»Janez,« je tiho dejala in zamižala, kakor bi se bala, da ji mila podoba iz sanj ne bi zbežala. »Kaj si res ti?« se je potlej sladko nasmehnila. »O, zdaj pa vem, da bom kmalu spet na nogah...«

»Boš, Ančka, boš,« se je Janez sklonil nadnjo. »Pater zdravnik pride in ti pomore s pravimi zdravili.«

»O Janez, kako lepo se mi je sanjalo o tebi! Vse misli so te iskale. Pobožaj me, da bom vedela, ali si res tu.«

Štepič se je obrnil in tiho umeknil, mlada, vase zagledana zaročenca še opazila nista tega.

»Te ljubezni res ne bi smel razdirati,« je zunaj spoznaval in gledal po dolini. »Opat mi je ondan prav dopovedoval, ko me je sukal zaradi te zveze, ki se mi po neumnem ni zdela zadosti imenitna in Štepičevih vredna. Če ga samostan ne osvobodi, mu kupim svobodnjaških pravic jaz. Fant mi je všeč, Ančka bo srečna, Štepičevina se ne zavrže z njim.«

Po stezi ob Temenici se je z Brega v naglem diru bližal jezdec, preskočil Bratenco in se pognal navkreber.

»Pater Lukež je,« se je obveselil in mu šel nekoliko naproti.

Ko sta vstopila, je Janez ždel ob zglavju. Ančka je od slabičnosti rahlo dremala in se še v dremežu smehljala.

Pater je kmalu opravil, Štepič in Janez sta ga zunaj hlastno spraševala, kaj misli.

»Nič,« se je pater smehljaj in si sukljal dolgo sivo brado. »Potrpite, kmalu se obrne, močno se je prehladila; napoj iz ostrožnic, vrbovine in medu ji pa le še dajajte, da se dobro prepoti.«

»Ali ni tudi uročna, ker jo glava tako boli?« je Štepiča skrbelo.

»Vročična je, zato jo boli glava,« je stari pater odmajal in se vzpel na konja. »Ko se ji vročica shladi, se ji tudi glava umiri.«

Pater se je uredil na konju, Janez mu je v roko dal uzdo in ga pogledal, kakor bi ga hotel vprašati še kaj. Res je brž globoko požrl slino in rekel:

»Pravijo, da bolnik ozdravi hitreje, če izpije nekaj požirkov še tople človeške krvi. Ali bi mi hoteli vzeti za kakov korec krvi, da bi jo Ančka izpila?«

»Ali ne kar za pol keblà?« se je pater smejal, da bi bil skoraj s konja pal. »No, dober si pa res, dober; kri bi rad dal zanjo, kakor oče ali mati za otroka... Vendar ne veruj takim vražam, neumne so!«

Janez ni bil zadovoljen z odgovorom, Ančki bi bil rad pomagal do zdravja.

»Najboljše zdravilo pa si ji preskrbel že ti sam,« je pater pokimal Štepiču in z živimi, dobrimi očmi poredno trenil po Janezu. »V mlado, zbegano, morda že obupano srce si ji dal toliko veselja, da se gotovo prav kmalu dvigne s postelje.«

Štepič se je nekoliko nasmehnil, Janez je zardel in pobesil oči, pater Lukež pa je poprijel uzdo in že gredoč rekel:

»Molita, Materi božji jo priporočita!«

Molče sta gledala za patrom, ki je v hišo prinesel toliko tolažbe, vere in upanja.

»Zdaj pa res precej pojdem na božjo pot,« se je Janez spomnil patrovega opomina; »samo domov še skočim.«

»Le pojdi, Janez, le pojdi! Moli za zdravje in moli, da bi nevarni čas uporov minil brez škode in nesreče za nas.«

»V stiški gosposčini menda ne bo sile. Zakaj neki bi se upirali menihom?«

»Nič se ne ve. Ljudje so neumni in nehvaležni.«

»Tako vendar ne, da bi s kolom šli nad svoje dobrotnike.«

»O, so, so... Kaj pa uporniške drhali, ki bi privrele iz drugih gosposčin? Vidiš, tudi teh se je bati.«

»Ne verjamem, ne bo jih.«

»Kjer nobene postave ni, veljajo le pesti.«

»Naš oče jih ukrotijo, le brez skrbi bodite! V stiški gosposčini ne bo nobenih homatij in prekucij.«

Janezova samozavest je bila Štepiču prav všeč, pomirila ga vendar ni; poznal je svet, ni mu zaupal.

Srečni ženin je hitel domov; pa saj ni hodil — kar prhnil je kakor zajec iz detelje, tako ga je neslo, da bi brž doma povedal, kje je bil in kako je bilo.

Trlepovi so res kar obstali, ko je prednje prešerno vrgel veliko novico. A komaj jim je razpovedal vse, že se je odpravil na božjo pot v Stično.

Veliko veselje se mu je spotoma močno poleglo. Ančka, Bog se je usmili, je vendarle bolna prav nevarno. Ali ni obupal tudi zdravnik? Zakaj mu ni vzel krvi, da bi jo za napoj dal Ančki? Bolj ko je premišljal, huje mu je bilo.

Na klancu v Radohovi vasi je srečal desetega brata in mu povedal, kako lepo se je Štepič menil z njim in da je bil pater zdravnik pri Ančki —

»— ki bo kmalu zdrava, če Bog dá; pater Lukež mi je povedal, ko se je prejle vračal domov. Kam pa ti zdaj?«

»Na božjo pot v Stično, da bi res kmalu okrevala,« je nerad povedal.

»Hoj, ženin, to si ugenil prav pametno; mudi se res. Veš, zvedel sem, vojščakov začno nabirati zdaj zdaj, ne vem več, za katero mesnico, le potrebujejo jih prav dosti.«

Janez se je ustrašil. Sreča, ki se mu je smehljala že tako lepo, je začela bledeti in mreti.

»Otmeš se,« je deseti brat vedel, »če ti samostan dá svobodnjaških pravic, ali če se brž brž oženiš.«

»Ančka je bolna, kdo ve, ali bo še kdaj zdrava. Za tako boleznijo je že marsikdo umrl prav na hitro. Brez nje mi ni do osvoboditve, rajši vidim, da me ujemó in vzemó v vojščake.«

»O ti!« je deseti brat togotno s peto udaril ob tla. »Ljubezen je res bolezen: človeka ožme in izvotli, da je čisto neumen. Tebi, nepočakljivec trlepni, je obupavati res treba!«

»Ljubi človek, hudo mi je, da bi tulil!«

»Ali te ne pestuje vse: Štepič, opat in tudi jaz, ki sem ti namazal voziček, da si lahko v Žubino peljal svojo cmeravost? In ljubi te tako dekcle, da ji v vsej soseski ni prilike!«

Janez je molčal, ni hotel še bolj dražiti desetega brata; a ta je z mislijo bil že drugje.

»Saj še pomniš, kako smo otimali Kabliča?« jo je povedal. »Veš, res smo se prenaglili. Zdaj se zaletava v Gorenjka, češ da mu meša Marinko. Kakor bi jo bilo treba še mešati! Davi ti ga je počakal tamle na Tratinah in ga napal, da se ga je Gorenjko komaj otrešel. Vidiš, tak ti je nori del zakona.«

»Predobro se mu je godilo v vozi, nazaj sili.«

»Saj mu ne odide. Grof neki kar besni, nikoli mu ne odpusti, da jo je unesel tako zvijačno. Zdaj pa še ta napad!«

»Kaj grof ve, kdo ga je otel?« se je Janez ustrašil.

»Ne ve, sicer bi se vtepalo tudi nam. Ve le opat, zapal sem mu, vendar o tebi ne ve, da si tisto noč bil z menoj. Pazi torej, da se ne zaletiš, če bi te kaj lovil.«

V Stični se Janez ni navedljal opatu, urno je šel kar v cerkev. Pokleknil je pred oltar Matere božje, dvignil oči, a srce je spregovorilo:

»Žalostna Mati božja, glej, že sem pri tebi — pomagaj... pomagaj...!«

Molil bi bil rad prav goreče, tako kakor še ni molil nikoli, pa se mu je inako storilo od skrbi in žalosti, le misli so šepetale za srcem:

»Žalostna Mati božja, že sem pri tebi — pomagaj... usmili se...!«

Zagledal se je v trpeči obraz nebeške Matere in zdelo se mu je, da je dvignila oči in ga milo pogledala. Bolečina, ki mu je kljuvala srce in ga tiščala v grlu, je za trenotek odnehala, iz vse duše je prosil:

»Žalostna Mati božja, že sem pri tebi — pomagaj Ančki... usmili se je!«

XXIII.

Dogodki v Žužemperku so kaj potepli mogočnega grofa. Nobena stvar ga ni več mikala, kar poniglavlil je in se skoraj skrival v starinskem gradu.

»Ženina smrt ga skeli,« so ugibali; »ljubila sta se, ne more je pozabiti.«

»In kači ga uskoški napad, saj se drži, kakor bi mu vse pogorelo.«

»Da, močno ga je udarilo vse vkup. Na oči se je postaral, še zboleti utegne, tako ga ujeda.«

Grofu je bilo res hudo. Žaloval je za ženo, a misli sta mu blodila tudi postranska sinova Boštjan in Gregor. Le kako je Boštjan mogel vedeti, da taka nesreča preti žužemperškemu gradu? Kaj je res čarovnik, vedež? In da se je Gregor tako zavrgel! Saj se je po njegovih žilah pretakala plemenita kri starih Turjačanov! Kaj bo, kaj bo, če svet zve vse to?

»Boštjan je možki in videti pameten; preprosi ga moram, da ne raznese, kar ve...«

S to mislijo se je odpravil na Grundljevo, da bi po gospodu Semeniču dal poiskati Boštjana — desetega brata.

Neprijetna mu je bila pot, boleč spomin ga je srečaval povsod. Na tej isti poti se je ondan v veliki grozi in bolečini iskal... Našel je sina Boštjana, ki ga nikoli iskal ni, zvedel, da so mu sina Gregorja vzgojili — razbojniki, in pobit hitel k mrtvi ženi...

Gospod Semenič je debelo pogledal, ko ga je grof prosil, naj mu skuša najti desetega brata. A ta se je prav tačas mudil pri Poloni in ji že stotič dopovedoval, da žužemperškim tlačanom ni moči pomagati, tako so neumni.

»Grof je tu, govoriti hoče s teboj,« mu je grof Semenič razodel, »pa ne vem, ali ti hoče zlo ali dobro.«

»Pojdiva, naj pove sam,« je deseti brat pokimal.

»Kaj se ne bojiš?«

»Ali mi ni — oče? Zakaj bi se ga bal?« je dejal in šel.

Grof ga je dolgo gledal molče, a deseti brat ni pobesil oči, kar čakal je in takisto molčal.

»Ondan si dobro prerokoval,« je grof naposled vzdihnil, »velika nesreča me je udarila z obema rokama.«

»Žal mi je, da nisem bil kriv prerok.«

»Ali veš, kaj vse se je zgodilo?«

»Vem in prav žal mi je vas,« je sin sočutno rekel.

Grofu so se skalile oči; pristopil je in ga prijel za roko.

»Povej mi, če moreš: Zakaj mi bolj razločno nisi napovedal nesreče?«

»O nesreči, ki je pogubila gospo grofinjo, nisem nič slutil, zgodilo se je le po nesrečnem naključju.«

»Nisi slutil? Kaj nisi čarovnik ali vsaj vedež?«

»Samo Bog je vseveden.«

»Kaj pa o — Uskokih?«

»Vedel sem, da polbrat Gregor kani z razbojniki obiskati — očetni grad,« je deseti brat govoril resnico in jo v sili in potrebi lepšal s prizanesljivo lažjo. »A ker vem, česa so Uskoki zmožni, sem jih pred napadom obiskal, da bi zvedel, kaj hočejo.«

»To si tvegat?« ga je grof občudujoče gledal. »Pa se jih nisi bal?«

»Deseti brat se ne boji nikogar.«

»In si ostal med njimi?«

»Ko sem slišal, da mislijo moriti, pleniti in požigati, sem se res nekoliko ustrašil. A ko je Gregor — Bog mu odpusti! — obljubil posebno plačo tistemu, ki mu privede vas, žive ali mrtve, sem sklenil, da se napad ne sme posrečiti.«

»Umoriti, praviš, me je hotel?« je grof ječal, debele solze so mu vrele v sivo brado.

»Tako sem brž šel in grajskemu čuvaju povedal, kaj razbojniki hočejo — in zahvalil Boga, da vas še ni bilo doma...«

Grof ni mogel reči nobene, v nemoči je lezel v dve gubé, kakor da se mu je zdaj zdaj zrušiti, in milo gledal sina.

»Otrok moj,« je potlej zaihtel naglas in ga nenadno objel. Obvaroval si grad in rešil bi bil mene!«

»Res je, tako sem mislil.«

»Boštjan, kako naj ti odvrnem vse to?«

»Ne zamerite, že ondan sem vam povedal, kaj želim. Zase pa ne potrebujem prav nič.«

»Kabliča ni več tam. Kdo mu je pomagal iz voze?«

»Vem kdo, a povedati ne smem. Rečem lahko samo to, da bi ga tisti, ki mu je pomagal, zdaj najrajši spravil nazaj.«

»Zakaj?« se je grof čudil.

»Ne zamerite, tudi tega ne povem, ne smem.«

»Nekaj bi te prosil,« je grof rekel po kratkem molku.

»Povejte, rad vam ustrežem.«

»Prosim te, ne pripoveduj nikomur, kar si mi pravil o — Gregorju in kar je med nama.«

»Molčal bom.«

Deseti brat kar verjeti ni mogel, da se mu le ne sanja tako lepo; grof je z očmi objemal sina in se kesal, ker nikoli ni nič storil, da bi ga bil spoznal že zdavnaj prej.

»Ne hodi nikamor odtod,« mu je naročil; »potreboval te bom kmalu, govorila bova še o marsičem.«

In je šel precej pomirjen in polajšan. A ko bi moral kreniti na levo, je konja obrnil na desno in se

po veliki cesti spustil proti Stični. Suličarji, ki so bili z njim, so debelo pogledali in si prikimali.

Stiški opat se je kaj začudil, ko mu je brat vratar pritekel povedat, da je prišel žužemperški grof.

Gračak se je delal, kakor da ni v zdrahi s samostanom; tako tudi opat ni z ničimer kazal, da mu kaj ni prav. Oba sta previdno hodila okoli vrele kaše, ki se že tako dolgo kadi med njima.

»Tisti vaš Kablič,« je grof naposled sprožil, »je že doma.«

»Slišal sem,« je opat vljudno pokimal.

»Zdaj ne nastavlja le zank in pasti, zdaj lovi že tudi ljudi. Te dni mi je nevarno napal lovskega paznika. Odpustite mi, če ga več ne spustim, ko ga spet dobom v pesti.«

»Prosim, potrpite z betoglavcem, ne kaznujte vi, samostan sam naj ga kroti.«

Grof ni odgovoril. Čez čas se je obrnil v opata in mu začel praviti, kaj je sin Boštjan — deseti brat storil za grad in kaj bi še bil, če bi bilo treba.

Opat ni z nobenim trenom oči izdal, da že ve vse in bolj na drobno.

»A zdaj imam prošnjo do vas, gospod opat.«

»Vesel bom, če vam bom mogel ustreči, gospod grof.«

»Popravit bi rad svojo staro krivdo in — Boštjanu pomagal do njegove pravde.«

»Bog sam vam je dal to lepo misel.«

»Kako naj storim, to mi svetujte.«

»Priznajte ga za sina.«

»Saj ga ne tajim; njemu in meni zadostuje to. V očitni svet pa ne bi rad porinil tega, saj veste, samo obrazdal bi se.«

»Pa ga posinovite.«

»Tudi tako bi se dal v jezike po vsej deželi.«

»Ne menite se zanje pa se obrusijo prav kmalu.«

»Kaj pa, če bi mu v zakup dal gradič Sotesko in mu ga z oporoko zapustil v pravo last?«

»Tudi dobro. Le bati se je, da bi vaši sorodniki ometali veljavnost take oporoke. Rajši mu ga na vitez prodajte in izročite pobotnico, kakor da ste prejeli kupnino.«

Pa tudi to se jima še ni zdelo varno na vse plati. Ugibala sta sem, ugibala tja in naposled dognala, kako bi bilo najpravše.

»Boštjan ni navajen gospodarstva,« se je grof spomnil. »Ali bi ga za kakov čas hoteli vzeti medse, da se izuči gospodarskih in drugih gosposkih stvari?«

»Mislim, da ni potrebno,« se je opat nasméhnil in stremečemu grofu razodel, da se je Boštjan šolal pri belih menihih v Kostanjevici in da tudi o gospodarstvu nemara več ve in zna kakor marsikateri zakupnik.

»Če se je šolal, kaj pa ga je gnalo med potepine?«

»Morda preživa domišljija, nemara zgolj želja po novih in novih prigodah, lahko pa da tudi lehkomiselnost, ki le prerada vrtinči naše ljube Dolenjce, kaj vem? Pomenišiti se ni hotel, rajši se je spustil v svet.«

»Kaj menite, ali bi se unesel, če bi mu naklonil, kakor sva se menila?«

»Bi, bi,« je opat hitel; »saj je v letih, ko se človeku kri že povre.«

Grof je bil vesel, dobre volje kakor že dolgo ne. Preden je odšel, je opat še dejal:

»Bog je, ki vodi in ravna nas vse. Božja roka je bila, ki vam je pokazala pot do sina. Verjemite mi, močno me veseli, da sta se našla in da so se med vama splele tako lepe vezi.«

»Ob vsej nesreči, ki je pala po meni tako strašno, je to res edini žarek sreče.«

»In vendar vam, gospod grof, povem še, da bi bil srečen tudi jaz, če bi račili spoznati, kako grešite, ker luterane trpite v Žužemperku.«

»Sam, kakor veste, nisem luteran in tudi nikogar ne silim v novo vero.«

»Potuho ji pa le dajete, ker je ne zatirate.«

»Vsak človek ima pravico, da veruje, kar hoče in more, sem zmerom mislil.«

»Tako nastajajo zmede in krivi nauki.«

»Morda pa le ni čisto slaba tale nova vera, ki je nekaterim tako všeč?«

»Prava ni, kriva je.«

»Nikoli nisem vrtal, ali je prava ali je kriva. Človek, mislim, se lahko zveliča v vsaki veri, če po nji živi in nič hudega ne stori svojemu bližnjemu.«

Opat ga je nemirno poslušal in zmajeval z glavo. Potlej ga je skušal preveriti, da se moti, a grof mu je spretno segal v besedo, češ, prav velike potuhe ne daje luteranom, ko je vendar tako in tako zavrnil predikanta Krištofa Slivnika, ki je želel, da bi rajnko grofinjo pokopali med luterane.

Če bi bil opat bojevitejši in zgovornejši, bi bil nemara zmogel grofa in ga pridobil zase; tako pa si je mogel le priznati, da tale graščak sicer ne bo širil, zatiral pa tudi ne luteranske kuge v Žužemperku.

Grof se je vesel vračal domov. Misli so se mu vso pot menile s sinom, Boštjanom; a ko se je v mraku približal Žužemperku, so vse žalostne srečale tudi zgubljenega Gregorja, očetomorca.

»Ubiti me je hotel!« ga je skelelo. »Zakaj? Ali zato, ker sem mu dal življenje? A kaj sem mu storil hudega? Res, da tudi nič dobrega ne. Saj vedel nisem, kje je in kdo je. Prišel naj bi bil pošteno, ne bi ga bil utajil.«

Doma ga je čakal sël iz Ljubljane. Poslal mu ga je star prijatelj. V pismu je stalo, da se zdaj zdaj začne zbirati vojska. Turki da spet nagajajo in nevarnost kmečkih uporov se strahotno veča. Grof Sebastijan naj torej na merek vzame vse mlade, samske tlačane, ki so toliko močni in veliki, da jih vojaški merčun ne zvrže.

»To pot se pa res ne podam,« je grof godrnjal. »Branili so mi grad oni, zdaj jih v sili ne zapustim jaz!«

A ponoči se je premislil. Čisto upreti se vendar ne kaže, treba bo dati vsaj nekaj vojščakov.

Drugo jutro je na Grundljevo poslal krdelce sulicarjev s pismom do gospoda Semenicha.

V pismu je bilo: »Vsakega še mladega, čvrstega klateža, ki ga prestrežete kjerkoli, primite, zvezite in v Žužemperk priženite, da tlačanov ne bo treba loviti za vojsko ... Ujemite in semkaj pošljite pa tudi Kabliča. Ušel mi je, spet krade divjačino in napada moje ljudi.«

Sulicarji so vedeli, kaj jim je storiti, navajeni so bili človečjega lova; a kolikor jim že ni zatracal grof sam, jim je zdaj dopovedal še gospod Semenich. Nekaj se jih je po cestah in vaseh spustilo za postopači in klateži, drugi so se zmenili za prežo na Trátinah, da bi ujeli tresoritega Kabliča.

XXIV.

Suličarji, ki so prišli na prežo za Kabličem, so se poskrili v grmovju.

»Tale vročina nam utegne spriditi vse,« je suličar Lipe momljal. »Kablič se valja doma, ker misli, da v tej sopari tudi Gorenjko ne lazi po hostah.«

»Če ga ne dobomo, nas grof ne pohvali prav močno.«

»Ne bajaj mi tega, da ga ne dobomo!« je Lipe grdo gledal.

»Saj ne bom več, ko vidim in vem, da ne spiš in ne ješ mirno, tako do mrtvega ga mrziš.«

Lipe je molčal in žvečil bilko kislice, da bi si pregnal žejo.

»Zaradi tiste babe, kajpak,« je oni dalje čenčal. »Pameten bodi, ne misli več na tisto, manj grešiš in laže pozabiš!«

»Zakaj sem mu gorak, vem le jaz.«

»Če je hudič na poti, je na poti — ogni se ga ali pa ga hudo breni!« se je drug suličar vtikal.

»Ko bi ga le dobil kje na samem, pa bi mu jo pritisnil, da bi me pomnil!«

»Pazi, če te popade, dihneš enkrat samkrat še.«

»Njegova kmečka pest je morda res močna,« je Lipe preudarjal in iz ust brusil zgrizeno bilko, »pa tudi moja ni pod nič.«

»Da, tudi tvoja je kmečka. Zato, če ne zameriš, se ti res čudim, da tako želiš pogube človeku, ki ti je vrstnik iz domačega kraja.«

Lipe je molčal in umikal oči.

»Tale Kablič mora biti res lehkomiseln,« se je močan suličar jezil. »Uide iz voze, potuliti bi se moral, pa ti gre in bolj iz nagajivosti kakor zaradi potrebnosti nastavlja zanke po lovišču in se zaletuje v grajske ljudi.«

»Zaletel — peč podrl!«

»Mi pa naj zdaj oprezujemo za njim in se parimo v tej vročini, ko bi lahko pohajkovali lepo doma!«

»Božja volja je taka,« se je starejši suličar Urh posmehnil. »Lov je strast, hudič, pravijo, ji kuri, saj noben opomin ne zaleže in nobena kazen.«

»E, kaj bi hudič! Oblast ima samo do polhov; te pase res, druge divjačine pa nobene ne.«

»Ti veš svojo, jaz pa svojo,« je Urh trmoglavil. »Ko sem bil mlajši, sem videl, da pase tudi zajce.«

»Beži no! Videl si? Kako pa je bilo?« so silili vanj.

»Kako je bilo? Tako, da me je postrašilo za zmemrom.«

»Povej, Urh, povej!«

»Že dobro dolgo je tega. Pred božičem je bilo, brez zime skoraj in brez snega, samo noči so bile nekaj ščetinaste. Rajnka — Bog ji daj sveta nebesa! — mi je bila nekaj bolna, otroci pa vsi majhni in živi ko žerjavica, da sem jih komaj komaj zganjal pod streho. In za vse sem bil sam: živini sem pokladal — sam; peč sem kuril in kuhal — sam; ženo in otroke sem stregel in čedil — sam; vse sam.«

»I, kaj si bil oženjen? Še vedel nisem, glej!«

»Bil, božja volja je bila taka. In božja volja je bila, da mi je kuga pobrala ženo in otroke; božja volja, da sem se potlej zapil in zadal v suličarsko službo —.«

»Že prav, že prav,« so zavirali. »Kaj nisi hotel praviti nekaj drugega?«

»Aha, že vem: kako za vse sem tačas bil sam, sem pravil, kajne?«

»Vsakdo ne bi zmagoval, kar si ti,« so mu pomagali.

»Da, taka služba ni za dedca. Kar sem vzel v roke, se mi je združnilo. Kajpak, precej trd in trden sem bil v parklje. In ona — Bog ji daj dobro, kjer je! — je stokala od boleznin in pogubečnosti, ko je videla črepinje in škodo.«

»Pa bi si bil najel kakove pol babe, da bi ti pomagala.«

»Zapravljala in opravljala, ne pomagala!«

»E, vsaka pa tudi ni taka.«

»Ti veš svojo, jaz pa svojo,« je Urh pribijal in nadaljeval: »Če ti žena zboli in obleži, veš, da je reva že kar ob koncu svojih moči. Dedec se vsak rad razvaja in valja, žena, pogubečna, sitna in skrbna za svoje, leže le, če je otročnica ali če res več ne more. Zdaj pa ji v hišo zavleci še tujo žensko, pa jo bolj pogubiš ko potešiš!«

Suličarji so molčali in čakali.

»No, pa sem si mislil: Babnica — saj je bila pridna kakor uš na glavi — bi se najhitreje spet spravila na

noge, če bi ji v usta mogel dati kaj dobrega. Ali kaj boš, ko nimaš, kjer bi jemal? Zajca pojdi čakati, mi šine v glavo. Kar je boljšega mesa, bi spekel, iz drugega in iz drobovja bi pa skuhal juho.

— Ti, Marijana, ji pravim — saj boš kako nocoj, kajne? Otroci spijo vsi. Glej, tjale v laz bi stopil, ne zamudim se dolgo, kakovega zajčka bi rad stisnil, da ti ga jutri pripravim. —

— Za božji čas! se ustraši. — Kvaterna sredi je, velik greh bi bil, če bi nocoj lovil. —

— E, sredi je, sredi. —

— Urh, nikar! Nihče nocoj ne lovi, sleherni se boji te noči. —

— O, mene ni rado strah, vijem jaz.

— Ne bo prav, Urh, straši ona.«

»Pa si res šel?« se jim je mudilo.

»Le stojte. Poiskal sem si brž nekaj zank, na podu natlačil v vrečo ajdovih plev in jo ubral proti laz. Kar dobro se mi je zdelo, da se ji nisem dal pregovoriti. In kakor bi bilo včeraj, tako dobro še pomnim vsega. Noč je bila mesečna, samo neki majhen oblak je včasih ponagajal visokemu mesecu. V laz sem se ustavil ob njivi, malo prej smo bili pobrali tam repo in zelnate glave. Zajci, saj veste, prav radi hodijo paberkovat na tak svet. Brž sem nastavil več zank in za neko skalo sêl na vrečo plev.«

»Obkorej pa je bilo?«

»Zdoma sem morda šel ob desetih, čakal sem skoraj do polnoči.«

»Reci, kar hočeš, mene bi bilo strah.«

»Saj bi te bilo lahko. Pa le stojte. Tako sem sedel, v noge me je zeblo pa po zankah sem gledal. In vse je bilo tiho, čisto tiho. Ko bi se bilo vsaj v hosti kaj oglasilo ali pa v dolini; pa nič, nič! Kar pusto mi je bilo, po pravici povem, ženine besede so mi sede le v ušesih, zajca pa odnikoder nobenega in nobenega. Ozrl sem se po zvezdah — šmarni križ je bil prav nad Muljavo, mesec se je skrila pod tisti sitni oblak, dolina je pomrknila, le stiški samostan je belo gledal iz mraku in je bil velik in sam zase čisto obsejan z mesečino. Svetloba je z njega počasi lezla na vse strani, oblak je zdrsnil naprej in — šencana reč! — za otročji lučaj pred menoj je

pokonci sedel zajec, velik kakor srednji pes, in me gledal... gledal...»

»Jejhata—! Kaj pa ti?»

»Čakam, ujeti se mora, si mislim... Ná — kakor bi zrasel iz tal, že sedi vštric njega še drug in še večji zajec, striže z ušesi in me gleda... gleda... Trenem z očmi, zajci, še večji, se sedé postavljajo v vrsto in me gledajo... gledajo... Križani Bog, zajcev je zmerom več... zmerom več...! Prekucujejo se, skačejo sem... skačejo tja... in zmerom več jih je in zmerom bliže so mi... Še malo, pa jih je vse živo in veliki so kakor psi...»

»Bog nas varuj — hudiči so bili...»

»Nihče drugi ne! He, pa ti jaz stisnem kloбуček v roko, pleve kar pustim in zanke in jo uprasnem navzdol; jarke in meje sem kar preskakoval!«

»Kajne, strah te je bilo?»

»Še nikoli ne tako! Za seboj sem slišal, kako pošast drevi za menoj in kako tudi preskakuje jarke in meje in vse in zmerom za menoj —.«

»Kam pa si jo praskal?»

»Domov, glej ga, majhno živ sem bušil v hišo. —

— Jezus Nazarenski, kaj pa je? zajavka žena.

— E, nič, pravim, zeblo me je, pa sem tekkel, da sem se ugreel.«

»Da, žena verjame možu vse.«

»Ko sem drugi dan pokladal živini, se je pri meni oglasil sosed Dimec — saj je že račun dal Bogu. Tisto leto ga je vzelo, ko je ajda pozebla, da je še za seme ni bilo potlej.

— I, Urh, pravi, ne zameri, saj res ne bom pravil nikomur: Kaj pa je bilo sinoči, da si jo tako pobiral? —

— Kdo? Jaz? —

— Ti, ti, za teboj sem jo cedil pa jaz, še zdaj me je strah. —

Nerad, pa ni bilo drugače, povedal sem mu vse.

— Urh, meni je pela še hujša. Pod lazom sem tudi jaz nastavljal zajcem. Tam opolnoči se mi zazdi, da za kozelcem raste neka senca ali kaj. Gledam... gledam... kaj ti je vendar tistole...? Sveta nebesa! Grozovito velik dedec v dolgi, črni suknji, kozelc mu je komaj do prsi! In naravnost nadme. Kar zaslišim, kako nad lazom

nekdo teče. Oblije me mrzel pót in prhnem. Na prelazu sem te spoznal in videl, kako si planil čez jarek, čez mejo in jo brisal po trati za robidovjem. Bog ve, kaj je videl šele ta, sem si mislil in jo zdrsnil za teboj. Saj bi bil zavpil, a od strahu mogel nisem, nekoliko pa me je bilo tudi sram. In tako sva drevila drug drugega —.«

Suličarji so se tiho smejali in se sami spominjali podobnih lovskih prigod.

»Na kvatarno sredo res ne bi šel na lov, pa je!« je potlej rekel ta ali oni.

Urh je molčal, spomin mu je gledal v davne dni.

»Lov je res hudičevska strast,« je momljal, »marsikomu je že bila pogubna; tudi Kablič jo bo pomnil.«

Po kolovozni poti je z Grma proti Tratinam šel deseti brat. Suličar Lipe, ki je najbolj pazil na vse strani, ga je zagledal.

»Kam, pa ta?«

»Na miru ga pusti, potuhni se!«

»Da, nevaren je, z jezikom te udari in urokov ti nakani.«

»Pa hudo domač je na Grundljevem in pri opatu v Stični tudi, pravijo; tudi naš grof se po vso uro dolgo meni z njim.«

Utihnili so. Mimo je šel deseti brat, zamišljen in golorok, še palice ni imel, da bi se otepal vsaj psov, če bi bilo potrebno.

»Hm, pride ti ta, ki ga ne čakamo,« je suličar Lipe godrnjal, »le-oni pa kakor nalašč prav danes ne prestreza Gorenjka.«

»Da, zdaj ga pa lovi, če moreš!«

Deseti brat je prišel morda za dva, tri lučaje daleč, pa se je zasmejal na ves glas.

»Kaj nisem pravi, ka-li?« so ga slišali. »Pravi je šel drugod in ti zdaj že obira zelje, ti pa neumno jeznoritiš po grmovju.«

Togoten glas mu je revskajoče odgovarjal.

»Saj grem tja tudi jaz,« se je deseti brat smejal še poredneje. »Če ni njega, jo že utolažim kako, ti pa le še oprezuj tu. Pridejo že pote, saj se dosti prizadevaš, da bi prišel, odkoder si jo unesel tako po nevrednem.«

Zdaj je nastal ravs. suličarji so planili, deseti brat se je za čekan rval s — Kabličem, ki ga je hotel udariti.

»Kaj hočete vi?« je Kablič strahoma zarežal v su-ličarje in spustil čekan.

A ti so ga brž posukali in zvezali.

»Voza je prazna, čaka te, saj jo pogrešaš, kaj ne?« so se smejali in ga odgnali na Grundljevo.

»Tele, zdaj pa le čakaj, kdo te bo otimal!« je deseti brat rekel za njim.

V Malem Gabru se je oglasil pri Marinki in ji po-vedal, da ji je ondan le po Gorenjkovi prošnji preskrbel osvoboditev moža.

»Mislila sem, da si ga otel ti.«

»Gorenjko je želel, zato si ga dobila domov, to pomni,« je dejal in povedal, kako je Kablič neumno spet nagajal z zankami in nevarno napadal.

»Ne bo imel dobrega konca,« je Marinka tožila.

»Pravkar se je s čekanom hotel zahvaliti tudi meni. Po naključju ali kako so ga ob tem ujeli grofovi suličarji in ga odgnali, odkoder je prišel prekmalu.«

Marinka je molče poslušala.

»Sam sebi nagaja, ne morem mu pomagati,« je čez čas rekla.

»Tudi jaz ne več, ne prosi me!«

Spet je molčala.

»Vidiš, krotiti ga nisi znala; saj bi se bil podal, če bi pravše ravnala z njim.«

»Mož mi je — nisem mogla.«

»Bil ti je mož, zdaj pa si vdova ob živem možu. V vojščake ga vzemo, tresoritost mu tam že iztepo.«

Marinka je pobesila oči in se molče obrnila.

»Meniš, da ga več ne bo?« je hripavo vprašala.

»Zvitorepec je, brez škode prebó tudi to,« jo je po-tolažil in stopil k Trlepu.

»Kje je Janez?« je vprašal.

»V Žubini. Ančka še ni zdrava, menih sam ji menda ne ve pravih zeli.«

»Čudežev ne zna delati, vi pa čakati ne, to je.«

»I, nam se ne mudi, le Janez kar medli, ker zdrava še ni.«

»Saj mudi se res,« je deseti brat naposled povedal, da zdaj zdaj začno vojščakov nabirati za deželno brambo.

Trlep je prebledel, tako se je ustrašil.

»Nič se ne boj!« ga je deseti brat miril. »Če bo nevarno res tudi zanj, ga že opat otme.«

A Trlep se je res bal. Skočil bi rad v Stično po svet in pomoč, pa ga je bilo sram nadlegovanja in poniževanja.

»Pater opat bi mislil, da ga opominjam, naj brž osvobodi Janeza,« je čutil. »Tega nočem. Trlepi ne poklekajo pred nikogar!«

Pa bo že Štepič vedel, kaj je treba; saj Janez tiči zmerom le tam in je že čisto njegov...

XXV.

Janezu ni bilo več miru in obstanka. Bolezen se Ančki ne premekne, menih zdravnik jo resno le gleda, kadar pride.

»Saj ne bo hudega,« je menih vselej tolažil. »Molite pa le. Ko duša z molitvijo pride do pol pota, ji Bog že naproti gre z izpolnitvijo, milost božja ne ukani nikogar.«

A Štepič ni več dosti upal; kar motoglavil je okoli hiše in se grizel v žalosti in skrbi.

»Še na Kum pojdem,« se je Janez odločil. »Sveta Neža, pravijo, je velika pomočnica za zdravje.«

Štepič je brezcutno molčal, Trlep doma je branil, češ, Kum je daleč, pota so nevarna.

»Saj imam nov čekan,« je Janez junačil; »ob mlaju sem ga usekal, dobro opalil in mu nasadil prekaljeno in prekovano kladivo, nikogar se z njim ne bojim.«

»Prejšnji čekan res ni bil nič prida več, razpokal in razsušil se ti je, ker si ga poiskal ob ščipu,« se je oče nerad vdajal. »Pojdi, če res moraš, a glej, da te kdo ne prelisiči in ne pogubi. Če le moreš, si spotoma dobodi kaj družčine. Tako si bolj varen in zveš, kaj se godi po svetu.«

Janez se je odpravil in šel. Dolgo je hodil čisto sam in vedečne oči pasel po krajih, ki jih še ni poznal. I, saj je lepo tudi tu, v Témeniški dolini je vendar še lepše. Hribovski svet, obrasel s trsjem in udelan v malo rodovitne njive in senožeti, se spušča v ozke doline in tokave, po rebreh in dobravah čepijo majhne in otožne vasi. Na višinah je postajal in se čudil daljavi in širjavi

pogleda čez kupčkasto hribje in gričevje, ki se tam daleč daleč nekje gubi v sinji meglini.

Že blizu Kuma je došel priletnega moža, ki je počasi tevsal in se opiral ob čekan.

»Božja pomoč vam, stric,« ga je ogovoril. »Ali pojdeva vkup?«

»Vkup, če jo mahaš na Kum.«

»Na Kum. Kaj je še daleč do tja?«

»Do mraka bova gori, če počivala ne bova preveč.«

»Ali ste tudi vi po božji poti?«

»Sem. Odkod pa si?«

»Iz Témeniške doline.«

»Daleč je to. Kaj poznaš Trlepa iz Malega Gabra?«

»Poznam, kaj ga ne bi?« se je Janez poredno pri-tajil. »Mar ga poznate, ka-li?«

»Samo po ljudeh. Svet ga močno čisla. Nemara še te dni stopim do njega, govoriti mi je z njim.«

»K Trlepu jih dosti hodi; tudi iz daljnih krajev.«

»Še hodotaji iz Hrvatije, kajne?«

»Tega pa ne vem,« se je Janez previdno umikal.

»Svet včasih govori več, kakor je res.«

»Že, že. A možje med nami vedo neki prav za trdno, da bo on vojarin, če se res zanetijo kmečki upori.«

»Nisem slišal,« je Janez še oprezneje postavljaj besede.

»Premlad si še, možje skrivajo svojo misel, čas je pač tak.«

Janeza je začelo skrbeti. Očeta so torej že razvpili za prvega upornika? Kaj bo, če tudi gosposka to dobó na ušesa?

»Ali se vam ne zdi, da bi tako očitno oznanjevanje utegnilo pokopati Trlepa? Saj veste, besedičenja o upor in vojarinu so nevarne stvari.«

»O, zdaj ne več! Počilo bo prav v kratkem, da veš.«

Sonce je parilo, a po Janezu je gorelo bolj od skrbi ko od vročine. Steza je lezla v hlad hoste, božjepotnika sta postajala in se oddihovala. Mož je hudomušno gledal Janeza in se mu smehljal, Janezu je bilo sitno, češ, kaj me gleda tako?

»Dobro se držiš, o Janez Trlepov!« se je mož na-posled zasmeljal in ga udaril po rami. »Mlad si, pa vendar že mož, previden in preudaren.«

»O, kaj me res poznate?« se je Janez začudil.

»Kjer se pokaže kdo Trlepovih, kar završi, vanj se obrnejo vse oči. Kako te že dolgo ne bi poznal?«

»Kdo pa ste vi, da bom vedel tudi jaz?«

»Miklav s Čateža.«

»In greste na božjo pot? Ali je kdo bolan?«

»Ni; grem kar tako, pa ne za nevesto, kakor nemara ti,« se je Miklav hahljal. »Veš, sveta Neža res rada pomaga tudi tistim, ki čakati ne morejo, da bi se že naklenili v zakonski jarem.«

Janez je v zadregi molčal, čudil se je, češ, prebiti dedec ve tudi o Ančki.

»O, pa nevesta bi bila potrebna tudi meni, vdovec sem,« je Miklav hitel praviti. »Stare ne maram jaz, mlada pa mene nobena ne več; tako, vidiš, mi tudi sveta Neža ne more pomagati. Saj je morda prav. Star ženin in mlada nevesta nimata dobre letine.«

»I, saj ste trdni, še zadosti vam bo vsega.«

»Zadosti bo, ko dobom z lopato po trebuhu, sicer pa velja zame samo še: Sam živel, sam umrl, sam v nebesa šel!«

Zgovorni mož je brž preskočil šegavi pogovor in povzel prejšnjo misel:

»Kaj sem hotel že reči? Veš, kmečki upor se ukreše prav v kratkem. Vse Posavje se že dolgo pripravlja, vemo pa, da pritisnejo tudi Štajerci, čakamo le še Hrvatjarjev, da začno.«

»Ali res?« je Janez kratko dihal. »V katero, mer se obrne vsa sila?«

»Nad gradove, glej ga! Gospodo moramo pognati vso.«

»Tudi, če je dobra?«

»Dobre ni nobene nikjer!«

»Kaj pa stiška, meniška?«

Miklav je molčal, kakor da je preslišal; potlej je naročil:

»Očetu povej vse, kar si slišal in morda še boš na tej božji poti.«

Šla sta dalje. Iz goščave ob stezi je kmalu zavejal hud hud smrad.

»Kaj je neki?« sta vedečno stopila v goščo.

Nedaleč od steze je pod mlado, košato smreko ležal mrlič, črvad je že lezla po njem.

»Bog pomagaj — človek je!« se je Janez ustrašil.

»Klatež, da,« je Miklav pokimal. »Star je že bil, krasti ni mogel več, le beračil je še, pa ga je zmogla smrt, saj bo od lakote tudi nas, če nam Bog ne preloži prav kmalu.«

»Poglejte no,« je Janez opazil. »Kaj nima za klobukom — petelinjega peresa?«

»O, saj res, saj res ... Ti, ta ni bil le klatež, hodotaj je bil, glasnik iz Hrvacije!«

»To se pravi, da bo počilo, kajne?«

»Križ božji, vse kaže tako.«

»Morda je tudi on hotel na Kum?«

»Zdaj je že v nebesih, naj prosi Boga tudi za nas!«

»A kaj bi midva z njim?«

»Pojdiva, da prideva do ljudi in poveva, kaj sva našla.«

Prišla sta do samošne hribske kmetije in se oglasila.

»S Kuma je šel ondan, še ustavil se je pri meni, milost božja bodi z njim!« je kmet pravil po spominu. »Pa slab in nadložen je tudi že bil. Vabil sem ga, da bi legel pri meni in se opomogel, pa ni hotel, gnalo ga je le kar naprej, usojeno mu je bilo pač tako.«

»In ne veš, kdo in odkod je bil?«

»Kdo? Iz naših krajev ne. Klatež, berač.«

»Krščanski pogreb mu pa le gre.«

»Precej pošljem glas v Šentjur, da pridejo ponj. A kdo bo utrpel pogrebnino?«

»Bog, če ne soseska, ki bi morala.«

Izza vogala se je pripodilo krdelo otrok. Bilo jih je deset ali kolikō in so strahoma obstali, ko so zagledali oba tujca.

»Odkod pa ti drobljanci?« se je Miklav nasmehnil otrokom. »Le koliko jih je!«

»Moji so, moji, pa še niso vsi, trije pasejo koze,« se je hribec hvalil. »O, kruha in otrok ni v hiši nikoli preveč.« Iz hiše se je zaslišal glas dojenčka. »Žena mi je v postelji ... včeraj je bilo ... pa ima že tak glas!« se je srečni oče smehljaj. »No, le sedita tjale pod lipo, da se odpočijeta in se kaj pomenimo,« je vabil. »Samo tale drobiž še napasem prej, da ne bo takega živžava,« je dejal in pred otroke prinesel veliko kablico mleka in žličnik lesenih žlic.

»Glej ga, torej ziblješ?« ga je Miklav dražil. »Ali jih bo še kaj?«

»O, kakor bi drobnico potresel, če Bog dá!« je mož veselo mežikal. »Ne zamerita,« je brž obračal pogovor, »ali ne bi tudi vidva srebnila nekoliko mleka? Saj ga, hvala Bogu, ne manjka, precej imam kozá in ovac in pridno se mrkajo.«

A Miklav in Janez sta imela v očeh še mrliča in v nosu tisti strašni smrad, ubranila sta se jedi in šla dalje; tudi sonce se je nagnilo že prav močno.

Steza je lezla hudo navkreber. Božjepotniki so ju dohajali. Miklav je poznal vse. Bili so iz Šmartina, Šentvida in Šentruperta, Zagorja in Trebovljega, z Vač, Polšnika in iz Svibnega, prav dosti jih je bilo iz Štajerskega, tudi škofijskih ljudi iz Gornjega grada, velika krdela iz dolenjih krajev in daljne Hrvatiije.

»He, dosti nas bo,« je Miklav dejal.

Okoli božjepotne cerkve je bilo že vse živo ljudi. Po tratini so goreli ognji, na ražnju so se pekli jančki in prašički. Božjepotniki so hrupno pritiskali in kupovali, se potlej oblizovali in v slast nacejali s kislim vinom, ki sta ga zgovorna Dolenjca ožemala iz vinskega meha.

Miklav in Janez sta se rinila povsod.

»Poglejva, kdo vse je že tu?« je vedečni mož momljaj.

»Kaj čakate koga?«

»Čakam in ne čakam. O, kaj pa ta?« je Miklav z očmi mrknil po glumaču mazaču, ki je čudno našemljen drobencal pred svojo kolibo in vpil.

»Ljudje božji, le semkaj, semkaj! Za vse bolezni imam zdravila, prav pod ceno jih vsakomur prodam in še dober svet po vrhu dam tudi za stvari, o katerih človek nerad govori!«

Janeza je zbolelo, bolne Ančke se je spomnil. Kaj ko bi tale prihajač res imel zdravil tudi zanjo?

»Tega pa le kar pustiva,« je Miklav počasi iz gneče rinil Janeza. »Kar ponuja ta, je le za silo kakor leskova trta.«

Glumec je hvalil svoja imenitna zdravila, mežikal po ženskah in klatil nerodne kvante. Možaki so se smejali, čeprav se niso hoteli, ženske so bežale v cerkev.

»Ali ni čudno, da je tako malo žensk, moških pa toliko?« je Janez šepetal. »Sicer je po božjih potih vselej prav narobe.«

»Sveta Neža ima to pot rajši moške,« se je Miklav posmehnil.

Janez ni razumel, a dejal je, da pojde v cerkev in opravi božjo pot.

»Le, tudi jaz pojdem s teboj,« je Miklav pokimal. »Ali si brez velikega greha?«

Janez ga je debelo pogledal, a Miklav je že pravil, da na oltarju svete Neže leto in dan gori voščena sveča. Če v cerkev stopi velik grešnik, sveča kar ugasne. Utrne pa se tudi, če se cerkvi približa prasica, mrkajoča se koza ali očitna grešnica. Bolniki pa da ozdravijo kar čudežno. Ono leto si je neki tkalec v Novem mestu zlomil nogo, nihče mu je ni mogel ozdraviti. Zaobljubil se je na Kum, prišel in se vrnil zdrav. Tudi slepec je že spregledal tu gori.

Janeza je zaskrbelo. Ali je res brez velikega greha?

Stopila sta v cerkev, sveča ni ugasnila; prerinila sta se do oltarja.

Janez se je pomirjen zatopil v gorečo in dolgo molitev za Ančino zdravje. Miklavu je bila predolga, šel je in ga počakal zunaj.

»Meniški si, to se ti vidi,« je žežnjaj v Janeza. »Če že vaši menihi, ki molijo neki podnevi in ponoči, ne vedo, kdaj je molitve zadosti, naj bo: za to so, menihi so; le ti nikar ne misli, da ima Bog rad, če mu prav na dolgo nit vlečeš stok in jok svojih križev in nadlog. Ali je Bog tak topoglavec, da sam ne bi vedel, kaj in kdaj ti je treba? Povej kratko, razločno in ponižno čakaj, ali si vreden, da te usliši, samo s tistim praznim in dolgim blebetanjem ga ne skušaj preslepiti!«

Janez je bil še zmerom ves molitven, nobene ni mogel odgovoriti čudnemu nauku, srce mu je bilo prepolno, vse misli so hitele v Žubino.

Pehala sta se po gneči, a možje so posamič začeli toniti v temo in se zbirati na odročni planoti.

»Pojdiva za njimi,« je Miklav s seboj silil oklevajočega Janeza.

Kar se je iz cerkve utrgal curek žensk. Na glavi so imele venec iz drevesnega listja in v rokah gorečo svečko;

prihajale so po dve in dve in se gredoč vrstile v procesijo, ki se je razpeljevala okoli cerkve. Ko so bile zunaj vse, so začele peti pobožne pesmi, po vsaki pesmi so molile na glas in prav počasi hodile.

»Kaj pa to?« je Janez obstal.

»E, nič; vrtec ravna jo, šega je taka po vseh božjih potih, ki so na višavi.«

»Lepo pa je, lepo!«

Pogled iz mraka je bil res lep po ženskah, oblečenih v belo platneno obleko, ovenčanih z zelenjem in ožarjenih po migotajočem svitu svečk.

Janez jih je gledal ves zamaknjen.

»No, ti, ne požiraj jih tako,« ga je Miklav dregnil, »če ne, te zatožim pri tvoji!«

Janez je trenil z njih, a iz cerkve je zdajci prišel neki mož in stopil na star lipov štor, ženske so umolknile in se zgrnile pred njim.

»Kdo pa je spet ta?« je Janez vedečno pogledal Miklava.

»Vidiš, tudi ta je meniški, samo drugače ko ti,« je Miklav pokimal. »Iz Kostanjevice je, božjepotniški vojvoda mu pravijo. Vso zimo posluša in posluša pridige kostanjeviških belih menihov, potlej hodi, ves poln meniških pridig, po božjih potih in pridiga.«

»Kaj sme — pridigati? Saj ni cerkven gospod.«

»Ni, tlačan je, potepin in nekoliko šlevkast, pa vendar zvitorep toliko, da ga ne morejo prijeti za jezik, saj drdra le za njimi in ne dodaja nič svojega. Teče mu pa, malokateremu menihu tako. In ženske ga poslušajo, da so vselej od joka kmalu vse smrkave.«

Vojvoda se je razgledal čez poslušavke in predse stegnil roke, kakor bi hotel pritegniti njihno srce, in je s kričečim glasom sprožil hudo pridigo o grehu in težavah življenja, o strašnih kaznih na dnu pekla in neskončnem veselju v večnih nebesih.

Ženske so se res že začele usekovati, vojvoda se je drl še bolj, kmalu je glasan jok šel po ženskem krdelu. —

»No, zdaj pa le pojdiva še drugam,« je Miklav za seboj potegnil Janeza.

»V stiški gosposčini takle maslè ne bi smel po nemarnem s svetimi besedami plašiti ljudi,« je ta zmajeval z glavo.

»Saj tudi v kostanjeviški ne sme; klati se le po božjih potih drugod, kjer ni duhovnega gospoda, ki bi mu ustavil jezik.«

Šla sta proti planoti, kjer so se zbirali možje. Trdna tema je bila že. Možaki so govorili prav tiho, da sta jih skoraj prej opazila kakor zaslišala. Prav blizu zborovališča je stala močno obrasla griva, za njo so Janezove oči ujele nekaj temnega.

»Kaj neki je tamle?« je Janez stopil tja in brcnil, kvišku je skočil človek.

»Kdo si?« ga je Janez popal.

»O, glumec je!« je Miklav spoznal. »Kaj počenjaš tu?« je glasno revsknil vanj.

Tudi zborovavci so se strahoma obrnili in preteče obstopili vse tri, spoznali Miklava in se začudili.

»Ogleduh je!« je Miklav renčal skozi zobe in mu vezal roke. »Janez, le drži ga, precej ukrešem ogenj!«

Pa nekdo je že skočil po tleč ogorek k cerkvi, majhen ogenj je zaplapolal.

»Kdo si? Glumec nisi!« so rohnili v ujetnika.

Glumec je molčal in jih pisano gledal.

»Kaj bi ga spraševali!« so se nekateri togotili. »Ogleduh je, gosposka ga je poslala, da bi nas jutri polovila in podavila!«

»Hitro povej, kdo te je poslal!« so drugi hoteli vedeti več.

Ogleduh je trdovratno molčal in trgal trto, ki mu je vezala roke.

»Da je ogleduh, vemo,« je Miklav vpil. »Zdaj glejmo le, da je nam ne unese, sicer bo nam še prebito jo!«

»Obesimo ga! Tudi gospoda bi tako storila z nami, če bi ji na ušesa prinesel, kar je slišal!«

»Kakor je to zimo obešala naše, ki jih je pri Krškem dobila v pest!«

»Izpustite me, pa vam povem vse!« se je prestrašeni ogleduh oglasil.

»Kdo si? Kdo te je poslal?«

»Valpet sem z gradu Podčetrtna, graščak Tahi mi je naročil, naj pozvem, kaj napletate.«

»Tahi! Prekleti Ferenc Tahi!« so štajerci zatulili.

»In ti si tisti njegov popadljivi pes!« je priskočil podčetrtski tlačan in ga s čekanom treščil po glavi.

Ogleduh je z razbito črepinjo renčé omahnil na tla, strepetal in obmiroval.

Možje so se spogledali, a Miklav je rekel:

»Prehitro je bilo, pa kar je, je! Saj je urno prestal.«

»O, če bi živ prišel odtod,« se je morivec nekako opravičeval, »bi toliko in toliko naših moralo v velikih mukah dati življenje.«

»Da, Tahi je zver, valpet ni bil nič boljši!«

»Molimo in ga brž pokopljimo!«

Nekdo je stopil k cerkovniku po rovnico in lopato, drugi so se odkrili in Miklav je nekaj očenašev odmolil za dušo rajnega valpta.

Janez je od groze ves čas molčal. Ondan je videl, kako je šlevkasti Peter Klepec pogubil malopridnega Krajincana, zdaj pa je tudi sam nekoliko kriv te druge smrti.

»Miklav, kdo je bistri fant, ki je ujel ogleduha?« so možje vpraševali.

»Božjepotnik, spotoma sva se došla.«

»Dosti hvale smo mu dolžni, zakaj ga tajiš in skrivaš?«

Šentvidci so ga seveda poznali, pa so molčali, češ, Trlep ga je nemara poslal le, da bi skrivši zvedel, kaj se godi.

»Med nas je prišel le po moji volji,« se je Miklav izgovarjal. »Nič ni vedel o našem domenku na tem kraju.«

»Vreden je, da zdaj zve vse. Kdo si, fant?«

»Trlepov iz Malega Gabra!« je Janez kratko in ponosno povedal. Za malo se mu je zdelo, da bi se kaj pri-tajeval.

»Kdo? Trlepov? Kaj res?« so vpili in mu segali v roko.

Janezu je kaj laskalo, da je Trlepovo ime v takih čislih; molče je stiskal roko za roko in želel, da bi domači, Štepič, Ančka in vsi videli in slišali, kdo so Trlepi za ves širni svet.

»Kaj pa oče?« so možje hiteli. »Zakaj ni njega?«

»Trlep je bolezniv,« ga je Miklav spretno izgovarjal.

»Pot bi mu bila predolga v tej vročini in prehuda.«

»Tako mu pa ti povej, da so se Hrvatje pripravili in da so njihni hodotaji že petelinje pero raznesli po

Tahijevi gosposčini in tudi v naših krajih,« so možje naročali Janezu. »In še povej, da pojdemo Posavci najprej nad domače gradove in potlej pridemo pomagat še vam, če bo treba.«

»O, treba, treba!« je Janez požiral svoje misli, da jih ni izrekel na glas. »Prekrotki smo v naših krajih in prezaspani. Sami nikoli ne užugamo gospode, saj ima skoraj na vsaki krtini grad, toliko je je. A če bi tile in še drugi uporniki prišli pomagat, bi jo nemara pregnali.« Rad bi bil povedal, kako so tlačani gorki gradu na Šumbregu in Kravjeku, v Žužemperku in Višnji gori in da samo v stiški gosposčini uporov ne bo, pa se je brž premislil, češ, premlad sem in nihče mi ni velel, naj govorim med možmi.

Da se vede prav, so mu govorile Miklavove oči, pa tudi mož sam ga je potlej pohvalil:

»Res si Trlepov ves, kolikor te je! Veš, bal sem se, da si se kaj prevzel ob veliki hvali, ki so jo peli tebi in tvojemu domu, pa si se le dobro držal.«

Drugo jutro sta se Miklav in Janez zavred odpravila domov.

Janez bi bil še rad stopil v cerkev, pa ga je vest nekoliko pekla zaradi umorjenega ogleduha. »Sveča bi ugasnila,« se je bal in je le s cerkvenega praga še enkrat goreče molil za Ančkinu zdravje.

V trdnem mraku je prišel do Žubine in se ves koprneč oglasil pri Štepiču.

»O Janez, kaj si vendar že tu?« se ga je Štepič obveselil. »Ančki, glej, se je obrnilo na bolje, odkar si zdoma. Tudi pater pravi, da že čez nekaj dni vstane zdrava in vesela.«

»Ali že spi?« je Janez dihnul, videl bi jo bil rad.

»Spi, prav mirno spi že več ur. Pridi jutri. Zdaj brž sedi in večerjaj z menoj, potlej pa le urno domov, težko te že čakajo vsi.«

»Pa ne, da se je zgodilo kaj hudega?« se je Janez ustrašil.

»E, kaj neki, le v Stično moraš, pater opat te je dal klicati.«

»Pater opat? Zakaj?«

»Ne vem, kaj si mu storil,« se je mož smehljal.

Janezu so misli ušle k desetemu bratu in v Žužemperk.

»Nič takega, da bi se moral bati,« je počasi odgovoril.

»Verjamem, saj kliče tudi tvojega očeta in mene.«

Janez ga je nejeverno gledal, a le-oni mu je potrdil:

»Jutri zjutraj pojdemo, le pripravi se!«

XXVI.

Drugo jutro so vsi trije res šli v Stično.

Trlep in Štepič sta zase slutila, da pater opat bržkone hoče urediti Janezovo osvoboditev, vendar vpričo njega nista hotela govoriti o tem.

»Kaj neki hoče pater opat?« je Štepič rekel Trlepu in trenil po Janezu.

»Kmečki upori ga skrbijo, nemara bi rad kaj zvedel, ali vre že tudi med nami.«

»Kaj vre, ka-li?« je Štepič poprijel.

»Ne vem, skrbi me pa,« se je Trlep pritajil. »Da le kaj nerodnega ne bi bilo!«

»Jaz tudi opatu ne bi povedal, če bi kaj vedel,« je Janezu ušlo. »Grd je tisti, ki gosposki izdaja svoje ljudi, izgnati bi ga morali iz srenje in soseske!«

Moža sta se molče spogledala; Trlepu je lice žarelo, oči so božale sina.

»O, gospod te zna vprašati tako, da mu zmerom ne moreš zamolčati vsega,« se je Štepič smehljal.

Janezu je bilo sitno. Štepiču in očetu je pač povedal, kaj je slišal na Kumu, a opat ne more še vedeti tega. Skrbelo ga je le, ali ni morda preveč zvedel o tisti čudni noči v Žužemperku.

»Morda me hoče zdajle priviti vpričo očeta in svobodnjaka Štepiča?« ga je peklo.

V Radohovi vasi so se zglasili pri Radohu; zameril bi, če bi šli kar mimo.

»Kako pa kaj Ančki?« je Radoh brž vprašal. »Menih pravi, da je že kar dobra.«

»Saj ji pa tudi strežemo kakor čebele trotom, ko se pripravljajo na roj,« je Štepič vesel potrdil. »Hudo je bilo do zdaj. Znojila se je vèn in vèn, vsak lasec je imel svojo kapljo.«

»No, hvala Bogu, zdaj pa bo, kajne, Janez?« je gospodar brž podražil zardevajočega Janeza. »Saj si poniglavlil, kakor da so ti vsi pomrli, a zdaj se ti oči svetijo, rosa sama se ob prvem soncu ne more bolj!«

»V Stično pojdemo,« je Trlep obračal pogovor, »predolgo se ne smemo muditi.«

»Kakovo solzo medicine bi pa le kljunili, da boste laže hodili,« je Radoh dejal in zavpil venkaj: »Tončka, žvižgaj, ko točiš, sicer nič ne ostane za nas!«

A Tončka se je že prismehljala z velikim vrčem.

»Kako ste nepočakljivi vsi vkup!« je dejala in pred očeta postavila penečo se pijačo.

Tončka je bila majhna in polnoudna, mična in zdrava; pisan životnik čez belo platneno obleko ji je stiskal jedro mladost, cvetočo v nemem, zdravem smehljaju.

»Predolgo je bilo treba čakati,« jo je oče dražil. »Ali si kaj sladka po medicini?«

»Poskusite!« mu je smeje nastavila usta.

»Opravi ti to!« je poredno dregnil Janeza. »Mlad si in gre ti.«

Tončka se je zasmejala in stekla ven, Janez je vesel pogledal za njo. Radoh ga je dobrodušno udaril po rami in se glasno zasmeljal:

»Ná, zdaj se pa obliži!«

Poznalo se mu je, da se je danes že sladkal z močno medico.

»Dobro zdravje vam vsem, o možje!« je brž napil, dvignil vrč in nekaj kapljic škropnil po tleh na čast dobrim duhovom — rajnkim prednikom, zmerno srknil in ga porinil pred Štepiča: »Pij, obveseli me!«

»Na tvoje moško zdravje, o Radoh!« je ta odpil in vrč postavil pred Trlepa.

Trlep je bil z mislimi že drugje, zdaj je počasi vstal in prijel za vrč, ga dvignil in dejal:

»Na čast starobitne tvoje domačije, o Radoh! Iz te hiše je moj modri ded dobil Marušo, našo babico, in je bil z njo srečen do smrti. Tega, o Radoh, sem se spomnil, ko si prejle po stari šegi počastil dobre duhove, hišne varuhe. Pijem: naj bi bila Radohovina zmerom srečna in vsi tvoji zdravi in veseli.«

Ob teh besedah so vstali tudi oni trije. Trlep je močno potegnil in vrč postavil pred Janeza.

»Bog te usliši, sorodnik!« se je Radoh zahvalil.

»Zdravja nam Bog daj vsem, posebno pa Ančki!« je Janez napil in za tren s pogledom obstal na Štepičevih očeh.

»Tako bodi, o Janez!« je ta pokimal in segel po njegovi roki.

Malo so premolknili, še pili in že govorili o drugih stvareh.

»Ali veste, kaj je novega?« se je Radoh udaril po kolenu. »Deseti brat se je — pogospodil!«

»Kako pogospodil?« so vsi trije zinili.

»Pogospodil, pa je! Prav otodile mi je gospod Semenich pravil, da ga je grof iz Žužemperka vzel za svojega.«

Trlep in Janez, ki sta vedela, kdo prav za prav je tale deseti brat, sta si pokimala z očmi, a Štepič se je začudil:

»Za svojega? Zakaj?«

»Gospod Semenich sicer pravi, da sta si deseti brat in grof močno v rodu in da je deseti brat dosihmal živel tako le po neki hudi zaobljubi, pa jaz tega ne verjamem. Samo ob sebi to ni in ni.«

»Bog ve?« je Štepič dejal. »Grof sicer ni navajen dobrotovati, preskoporit je. Trlepovina že dolgo ve to in še kdo drugi.«

»O, tudi jaz vem, kako zna pritisniti,« je Radoh kimal. »Saj veste, ono leto se je bila med nama zakurila osata zdrava zaradi nekih denarjev.«

»Vsa soseska je tačas klela grofa.«

»Najel sem si pravdača, a pravda je vendar tekla dve leti in tri mesece brez petih dni.«

»Draga je bila tista pravda.«

»O, plačeval sem, da sem cvilil kakor stara lesa!«

»Sreča, da si bogat, sicer bi te bila udušila.«

»Bogastvo je včasih res sreča,« si je Radoh samovšečno gladil brado, »sicer pa malo dobrega dá, samo velike skrbi ima.«

»Za desetega brata bo pa le prav, če bo res kaj deležen grofove bogatije,« je Trlep rekel in začel siliti, da bi šli dalje. »Pater opat bi nemara zameril, če bi mudili preveč.«

»Tako vas ne bom zadrževal,« je Radoh vstal. »A ko se boste vračali, mi ne hodite mimo, saj veste, da bom tudi jaz vedečen, kaj ste napletali z opatom.«

Stopili so venkaj. Iz kuhinje je stopila Tončka...

»Kaj je Francetu?« je šepnila Janezu. »Že od nedelje ga nisem videla.«

»Zdrav je kakor hren, vse drugo ti pove že sam,« ji je le v naglici mogel skrivaj odgovoriti, ko je za možmi stopil čez prag. »Lepo se ti maže voziček, bratec France!« so mu bratovske misli šinile na Trlepovino.

Na pragu se je lizala mačka in zdaj šinila okoli vogala.

»Mačka se umiva, drugo vreme dobomo v kratkem,« je Trlep rekel in se razgledal po nebu; izza Svetega Duha se je kopalo sivo oblačje.

»Pohleven dežek bi bil res potreben,« je Štepič pritegnil in z obema Trlepoma hitreje stopil po klancu.

»Hoj,« je Radoh vpil za njimi, »sina mi pozdravite v samostanu pa srečno se kmalu vrnite!«

»Edini sin, ki ga še ima — troje mu jih je umrlo ob tisti veliki bolezní — pa ti gre in se pomeniš!« je Štepič mislil na glas.

»Namenjeno mu je pač bilo tako,« se je Trlep spominjal.

»Radoh ti ga dá v samostansko šolo, da bi se izučil bukovništva, a fant se navadi tudi menihov in ne odneha, dokler mu oče ne dovoli, da zleze tudi v kuto.«

»Tako bo samostan dobil še enega patra in z njim prelepo Radohovino.«

»Kaj pa Tončka?«

»Saj res,« je Štepič pokimal in se spomnil Ančke in Štepičevine.

Hoja jim je bila spešna, a predolgo so se mudili pri Radohu, poldne je bilo že proč, ko so prišli v Stično.

»Malo potrpite, pri patru opatu je neki gospod,« jim je brat vratar povedal. »Saj kmalu odide.«

Na samostanskem dvorišču so pred staro opatijo res že čakali štirje suličarji z osedlanimi konji, ki so nemirno kopali podse in se z glavo, nogami in repom branili sitnih obadov.

Iz široke veže tihe opatije sta zdajci prišla pater opat in plemiški tujec. Plemič je bil oblečen v lahko le-

tensko obleko iz sivega sukna, pokrit pa s širokokrajnim klobukom, ki je bilo na njem s srebrno sponko pripeto pahljavo pero neznanega ptiča, ob bedru mu je ničemurno bingljajl tenak meč.

Štepič in Trlep sta se brž ponižno odkrila, le Janez je trdo obstal, tako je zastrmel in ves zmeden šepnil:

»Bog pomagaj, deseti brat, glejte, deseti brat sam!«

Opat se je nasmehnil starim znancem, a deseti brat je veselo zavpil:

»O velmožje iz prelepe Temeniške doline, kaj ste vi? Še malo, pa obiščem tudi vas vse!«

In je gibčno stopil v streme, ki mu ga je suličar poddržal, in se zavihtel na konja.

»Digna cum reverentia, illustrissime abbas — v velikem spoštovanju se poslavljam še enkrat, presvetli gospod opat!« se je s sedla priklonil opatu, pokimal odrevenelim znancem in odpeketal, suličarji pa za njim.

»Kdo je vendar ta človek?« je Štepič debelo gledal. »Še ondan je bil deseti brat, potepin, a zdaj, glej, je plemič in kar latinsko govori z opatom samim!«

»No, kaj pa vi trije?« jih je opat smeje ogovoril. »Počasni ste, počasni, če vas človek kliče.«

Spogledali so se in pobesili oči.

»Včeraj popoldne ste nam poslali glas, danes smo prišli,« se je Trlep našel; »če ni prav, da že snoči nismo rinili pred vas, odpustite, prosimo!«

»No, no, saj je prav,« se je opat smehljajl občutljivemu Trlepu; »nekoliko prej bi bili pa le šli zdoma, da se južina, ki sem z njo čakal vas, ne bi bila shladila.«

Šel je z njimi v gostinsko sobo, brat kuhar je brž prinesel jedi, a iz zvonika se je že oglasil zvon, ki je menihe klical k skupni molitvi.

»Le postrezite si, potlej se pa kaj pomenimo,« jim je pokimal in odhitel v cerkev.

Lačni so že bili, slastno so se lotili jedi.

»Mislil sem, da menihi živijo kaj bolje,« se je Štepič čudil po jedi. »Ali so tole pripravili v hitrci, ali pa za take, kakršni smo mi, kuhajo posebej.«

»Menihi res ne zauživajo dosti dobrega — zapovedano jim je menda tako,« je Trlep pravil, kako se je čudil, ko je nekoč na vnebohodni dan prišel v samostansko kuhinjo in videl, da se jim tudi tak dan kuha skoraj

slabša jed kakor njemu doma. »Na vnebohodni dan ptič ptiča ujé, samo da meso jé — menihi pa nič ne vedo o kakovem priboljšku.«

»Kakor da ne bi imeli vsega na izbiro!« je Štepič zmajeval z glavo.

»Imajo, pa se vendar dosti tudi postijo.«

Štepič je godrnjal, češ, zakaj pobirajo desetino in te morajo na tlako, če potrebujejo tako malo in se postijo radi? Ali zato, da se iz samostanske sklede lepo pasejo popotni, ki jih nemir nosi tod mimo, siromaki sosedje, berači in postopači in vsi taki, menihi pa se pitajo le s postom in s takole oné?

»In v take dobrote se ti zagleda edini sin svobodnjaka Radoha, da gre, znemar pusti veliko, bogato domačijo in si natekne kuto!«

Trlep je hotel kaj reči zabavljivemu Štepiču, pa ti je vstopil klerik frater Angelik, Radohov sin, susceptor hospitum, ki mu je bila naloga sprejemati in gostiti goste.

»O, kaj ste res vi?« se je veselo začudil. »Pater opat mi je velel, naj pogledam sem, češ, da me čakajo stari znanci. Kako sem vesel, da vas spet vidim!«

»I, če vi ne pridete do nas, vas pač poiščemo mi,« ga je Trlep vikal.

»O stric, zakaj me pa vikate?«

»Ker ste samostanski gospod,« se je Štepič vteknil.

»Vsaj ti me tikaj, Janez,« se je mladi menih smejal.

»Oče nam je v Radohovi vasi naročil, naj ... vas ... te lepo pozdravimo,« se je Janez nerodno odrezal. »A kdaj nas obveselite z novo mašo, frater Angelik?« ga je tudi on vikal.

»Drugo nedeljo, če Bog dá,« je menišič zardel. »Saj pater opat gotovo povabi vas vse.«

»Potemtakem res ne pridete več domov?« je Štepič vedečno vprašal. »Edini sin, pa ste si izvolili meniški poklic, kako je to, če ne zamerite?«

»Ker bi bil ljudstvu rad svetovavec, pomočnik in učenik,« se je frater Angelik zresnil. »Kdo spoznava človeško srce bolj ko spovednik? Predte stopi človek, obupan, z grehi obremenjen, razpne se in ti pravi: Tako mislim, čutim, tako delam, živim. In spovednik, poslanec božji, mu je brat, človek, olajša mu vest in dá tolažbe in miru za vse hudo.«

Štepič ni vedel, kaj bi odgovoril, z velikim spoštovanjem ga je le gledal; mladi menih se mu je zdel ves ožarjen po nekem skrivnostnem siju...

Menili so se o domačih stvareh, o znancih in o letini. Kar so se odprla vrata, pater opat je prišel s patrom priorjem, ki je v rokah imel veliko listino.

»Vojščakov bomo začeli nabirati,« je opat udaril kar naravnost. »Vsi mladi tlačani, ki še niso oženjeni, bodo morali pred vojnega merčuna, da jih premeri in izbere.«

Trlep in Janez sta se spogledala, Štepič je hlastno vprašal:

»Kdaj jih začno — loviti?«

»Ne vem še; najbrž prav kmalu.«

Štepič je rdel in bleдел, opat je rekel:

»Poklical sem vas, da se pomenimo glede Janeza. Kaj misliš ti, Štepič?«

»Janez ne pojde nikamor! Če ga ne osvobodite vi, mu svobodnjaških pravic kupim jaz!«

»Res? Zakaj, Štepič?«

»Saj veste, pater opat,« je mož zardel in pogledal Janeza, ki v zadregi ni vedel, ne kam bi z očmi ne kam bi z rokami.

»Torej dovoliš svoji hčeri Ančki, da vzame Trlepevega Janeza?«

»Dovolim, rad.«

»In ti, Trlep, ne braniš?«

»Z nobeno besedo mu ne bi mogel kaliti sreče.«

»Janez, kaj praviš pa ti? Ali se nisi morda kaj sku-jal in nisi več v besedi z Ančko?« se je opat smehljajal.

»Ali Ančko ali nobene!« je ta počasi rekel; za malo se mu je zdelo, da kdo dvomi o njegovi veliki ljubezni.

»Doboš jo, Janez, če te le mara. Bog hoče tako. Po njegovi previdnosti ti hočem pomagati tudi jaz. Osvobajam te vseh tlačanskih služnosti in te brez odkupnine vpišem med svobodnjake.«

Tako je opat rekel prav slovesno in velel patru pri-orju in kleriku Angeliku, naj osvoboditev podpričata s podpisom na listini.

»Podpišita tudi vidva!« je dejal Trlepu in Štepiču.

Trlep, ki je znal pisati po rajnkem očetu bukovniku, se je počasi podpisal, Štepič se je le podkrižal.

Opat je zvil listino in jo dal Janezu, ki je ves rdeč stal pred njim in ga gledal naravnost v oči.

»Pater opat, kako naj se vam zahvalim? Saj se ne znam. A Bog mi pomagaj, da se nikdar ne bi pokesali, ker ste počastili stari Trlepov rod in mi pomagali do največje sreče!«

»V zakonu, če hočeš, da bo zdrav in lep, ne išči le sebe, marveč zvesto izpolnjuj dolžnosti, ki ti jih življenje nalaga. Sreča, ki te vžiga to uro, je dar božji za molitve, ki si jih storil; živi pošteno, da ga obdržiš. In trden bodi in zvest — zmerom Trlep, pa te bom vesel!«

Janez se je pripognil in mu molče poljubil prstan na roki.

»Da, Trlepi, trdni v pesti in zvesti v besedi smo zdaj, smo vselej bili in ostanemo zmerom!« je Trlep ponosno potrdil.

»Ti, Štepič, pa zahvali Boga, da ti je hči ozdravela in da si ji dobil takega moža,« je opat pokimal Štepiču.

Ta ni vedel, kaj bi rekel lepo, da bi bilo prav, a zanj in zase je spet odgovoril Trlep:

»Star prijatelj — star denar, smeš mu zaupati, v tem je velika sreča.«

»Sreča se dá primerjati očem,« se je opat nasmehnil ponosnemu možu; »en sam prašek ti oko skali, včasih tudi oslepi.« Malo je pomolčal in potlej zamolklo rekel: »To pomnite in povejte še drugim, ki jih slepijo zale-tavi beseduni.«

Kmečkih uporov se sicer ni priteknil z nobeno besedo.

»S poroko počakajte še nekoliko,« se je opat domislil. »Frater Angelik, tvoj sorodnik, oče Trlep, bo drugo nedeljo pel novo mašo; on sam naj ti poroči sina, da bo spomin večji in lepši. Poroka bodi tiha, čas je tak, da ne kaže bučno pirovati. Samostan vam vendar vse preskrbi za pojedino, da se bo vedelo, kdaj je vnuk starih Trlepov v zakon jemal svobodno hčer svobodnjaka Štepiča. Zdaj pa pojdite in se pripravite, a drugo nedeljo pridite na novo mašo vsi Trlepi in vsi Štepiči.«

»Iz vsega srca vam hvala, gospod opat,« je Trlep odgovoril. »A jaz še prosim, če je po volji tudi Štepiču, da bi poroka bila v Malem Gabru. Moj rajni oče, zadnji starih svobodnjakov Trlepov, je dal zgraditi cerkvico

svetega Mihaela; njegov pravnuk Janez, po vaši milosti in Štepičevem prijateljstvu spet svobodnjak, naj se prav v njej Bogu zahvali za to in za srečo, ki mu jo je namenil z nevesto Ančko.«

Janez in Štepič sta vsa žareča občudovala Trlepa, kako mu jezik teče brez spotike in zadrege.

»Oče Trlep,« je opat dejal, »lepo si se spomnil rajnkega očeta, ko sam sina daješ iz gnezda. Poroka naj le bo v Malem Gabru, če je tudi Štepič teh misli.«

»Bolje ne bi moglo biti,« je ta pritegnil, »tako res opravimo tiho in brez šumnega pirovanja.«

Potlej so šli.

In težko je bilo reči, kdo je bil bolj zadovoljen med njimi. V občutju velike sreče so molčali tja do Vira.

»Kako vesela bo Ančka, ko ji povem!« je Štepič pestoval vesele, lepe misli.

»Prekanjenski fant, dobro si je ubral!« se je Trlep hahljal sam vase.

A Janez je mislil, da je na vsem svetu sam z Ančko. Zavest bližnje sreče mu je bila sladka, da je dvomil, ali se mu samo ne sanja tako lepo. Srce je v veliki sreči in ljubezni plesalo in pirovalo.

XXVII.

Deseti brat — gospod Boštjan — je v mirnem drncu peketal po ozki cesti čez Mrzlo polje. Tlačani so orali za ajdovo sev in se odkrivali gosposkemu jezdecu.

»Vroč, kajne?« jih je ta ogovarjal.

»Sveti Jakob pravi: Ali zóri, ali zgóri.«

»Kako ste kaj našeli?«

»Ne dosti, plemeniti gospod, ne dosti,« so zmajevali z glavo. »Premalo moče je za rašč imela strn na pomlad in preveč sonca, ko ji je bilo iti v klasje.«

»Svet se izvežuje iz dobrega v slabo, iz slabega v dobro; slaba letina se še lahko popravi ob ajdi.«

»Vsejaj me v kepe, pravi ajda, pa te zasujem v kašči — vročina je, kepe, glejte, so ko otroške glave, dosti dela bo, preden jih potolčemo, človek pa vendar ne ve, kaj še bo.«

»Da je le mraz kaj ne opali na jésen, pa bo,« je Boštjan pokimal in se s sulicarji spustil dalje.

»Kdo neki je?« so se tlačani čudili. »Graščak ni, sicer ne bi tako lepo govoril z nami.«

»Znan se mi zdi, razmotati vendar ne morem, kako bi mu rekel.«

»Prav si pa le storil, da si skril bršlinov list, ki si ga zatikaš na klobuk.«

»Gospoda sem si zapomnil, zoper njega ne pojdem, če je graščak, dober človek se mi zdi.«

Gospod Boštjan jaha po cesti ob Krki; misli se mu prepletajo, vesele niso, otožno gledajo v preteklost. Saj je res, življenje se mu je predejalo in predrugačilo, kakor nikoli upal ni, veselja in sreče pa le ne čuti čisto do dna, spomin mu venomer išče le rajnco mater. Kako bi bila vesela, če bi še živela! Misli se vračajo in se gledajo z očetom. Ves se je sprevrgel, tudi s tlačani ne rohni več tako, le lovskih zankarjev ne mara, še zmerom jih krotoviči prav trdo.

V daljavi je iz gošče na cesto stopil neki mož, postal in se ritenski pomeknil nazaj.

»Zankar je!« je suličar jasknil in pogнал konja. »Stoj!« je vpil že zdaleč.

Mož je res spet stopil iz gošče in obstal.

»Kaj iščeš tu?« je suličar revskal. »Kdo si?«

»Kaj tebi mar?«

»Že prav, z nami pojdeš!«

»Ni se mi še priteknilo, da bi me bil kdo moral, če sam nisem hotel.«

Gospod Boštjan se je z drugimi suličarji približal in veselo zavpil:

»Ali si res ti, o Peter Klepec?«

Peter Klepec je zijal, debelo gledal in drhtel po vsem telesu.

»Pojdite počasi dalje, precej pridem za vami,« je gospod Boštjan velel suličarjem. »I, kaj me ne poznaš več?« je potlej vprašal odrevenelega silaka.

»Deseti brat si — poznam te po glasu,« se je Peter Klepec prestopal z noge na nogo in si z lopatastimi rokami mencial oči, »a pogled mi pravi, da si grajski gospod... s takimi uroki, vidiš, si me udaril, potepin desetobratski!«

»Slišiš prav in vidiš prav,« se je ta smejal; »deseti brat sem in gospod sem, nobeni uroki te ne blodijo.«

»Kako je to, ne vem, mislim pa, da si uročen zdaj tudi ti in da še sam ne veš, kdo si.«

»Ali še pomniš, kako si se ondan zarekel, da boš upornike odganjal izpred stiškega samostana?« ga je gospod Boštjan odpeljeval v druge misli.

»Pa ne, da se je kdo že kaj upal?« je hrust škrtnil z zobmi.

»Do zdaj še ne, vendar bi bilo prav, če bi precej stopil v Stično, da te ne prehitijo.«

»Saj bi šel, pa me rajnki Krajinčan ne pusti odtod,« je Peter Klepec šepetal. »Zmerom ti hodi z menoj in mi precej zastavi pot, če se namenim kam dlje.«

»Kaj se ga res bojiš, o Peter Klepec?«

»Saj sem se že zakadil vanj, pa je bilo, kakor bi udaril po senci, še premeknil se ni.«

»Ali ti nagaja tudi zdajle?«

»Tamle iz gošče na oni strani ceste gleda in ne pusti, da bi šel čez cesto; zato sem se prejle pomeknil nazaj.«

»Le stoj, precej ga zagovorim,« je gospod Boštjan rekel, roke stegnil v tisto mer in zamrmral neke besede. »Danes ti ne bo več nagajal.«

»O, ni ga več,« se je Peter Klepec oddihoval, »kar skrčil se je in utrnil.«

»Ali zdaj vidiš, da sem še zmerom tisti, ki sem bil?«

»Mogočen si, o deseti brat,« ga je Peter Klepec zaverovano gledal. »Nihče se ti ne more upirati.«

»Tudi ti slušaj, precej pojdi v Stično in se zglesi pri patru opatu; čaka te.«

»Kaj pa, če Krajinčan pride za menoj?«

»K spovedi pojdi, spovej se, da si ubil človeka in zakaj si ga. Po spovedi ga ne boš videl nikoli več.«

»O, ko bi bilo le res! Ta greh me močno peče. Saj še nikoli nisem ubijal.«

»Kaj nisi pogubil tudi žene?«

»E, kaj! Saj ni bila človek, večša je bila, hudičevka je bila.«

»Tudi tega se moraš spovedati, o Peter Klepec, pa boš živel spet mirno in srečno.«

»Brez pomude pojdem in ti storim vse po besedi,« je hrust pokimal in odklamal proti Stični.

Gospod Boštjan je zdirjal za sulicarji.

»Vest ga peče, siromaka,« je mislil. »Če bo pater opat znal ravnati z njim, bo prav za oba.«

Čuvaj Šimen je z žužemperškega gradu opazil jez-dece in brž zatrobil z dolгим rogom.

»Kakor bi nas že težko čakali v gradu,« je suličar dejal in svetlo pogledal v gospoda Boštjana.

»Kaj, ko bi se bilo kaj primerilo?« je tega zaskrbelo, da se je pognal v dir.

Konji so komaj pripeketal do gradu, pa se je mostič že sprožil čez obrambni jarek in v obzidju so zazijala težka grajska vrata.

»Ali je kaj novega?« je gospod Boštjan hlastnil, ko je razjahal na dvorišču.

»Gospod grof kar vèn in vèn vprašuje po vas, z rogom sem mu moral naznaniti, da ste že blizu.«

Gospod Boštjan se je brž nameril v grofovo bivalnico.

»O sin, da si le že tu!« se je grof počasi obrnil na širokem, oblazinjenem stolu.

»Ali se je kaj zgodilo, ka-li?«

»Ne, le pogrešal sem te, pusto mi je bilo samemu in govoriti sem hotel s teboj, pa te bilo ni,« je mignil sinu, naj sede.

»Saj ste mi davi sami ukazali, naj obiščem še bele menihe v Stični.«

»Gospodo tod okoli si naposled obiskal vso,« je grof preslišal sinov odgovor, »zdaj pa se morava pomeniti o tvoji ženitvi.«

»Gospod oče,« se je sin smehljal, »ali sem vam kdaj napomnil, da me ženitev tišči?«

»Mene tišči, če ne tebe,« je oče vil s trdovratnostjo starih ljudi. »Star sem, že ves trhel, morda kmalu sklenem.«

»Nikar, gospod oče! Zdravi ste in čvrsti, smrt je še daleč daleč.«

»Ali pa že pred pragom. Veš, kmalu, ko si odšel, sem nenadoma nekako otrdel, z nobenim udom nisem mogel geniti.«

»Puščati bi si dali, kri vam nagaja, nič drugega ni bilo.«

»Pač, opomin, naj se pripravim. Saj sem pripravljen, a pred smrtjo bi rad še učakal, da se oženiš.«

»Nemara ste mi tudi že ubrali nevesto?« se je Boštjan zresnil

»Sem in ne. A kjer vprašava, nama ne odkimajo.«

»Kdo sem, da bi zame snubili vi?«

»Res je, svet ne ve in tudi zvedeti ne sme. A v last ti je graščina Soteska in lep legat — dediščina te še čaka po meni; kjer hočeš, smeva potrkati.«

»Le vse povejte, gospod oče.«

»Baronesa Levkarda s Turna pri Ljubljani bi bila zate.«

»O joj, kaj bi jaz z baroneso?« se je sin zasmel.

»Lepa je, mlada je, bogata je, hiteti morava, h klarisinjam sili v Mekinje.«

»Jaz ji res ne bi hotel bloditi sreče.«

»Za žensko, ki je zdrava in dobra, je prava sreča le ob možu, v samostan pač morajo tiste, ki jih nihče maral ni.«

»Tako se govori, a redovnice bi nemara povedale kaj drugega!«

»Samo verjel jim pameten človek ne bi, kakor tebi ne verjamem jaz, da si se zaobljubil v večno samstvo.«

Boštjan je molčal, grof je poprijel.

»Če si že izbral sam, povej, vedeti hočem, samo vedeti. In nič ne bom zaviral, čeprav mi ne bo po volji.«

»Po nobeni mi še nikoli ni palo oko, da bi dejal, dobiti jo moram, pa je. A če bi se res kdaj ženil, bi vzel domačo žensko, pametno in dobro, čeprav bi bila — tlačanka.«

»Z vrha bi lahko jemal, pa segaš na dno!« se je grof ustrašil.

»Nikamor ne segam, le rekel sem, kaj bi storil, če bi res kdaj storiti moral.«

»Saj ti ne zamerim. Predolgo si bil sam na dnu. Kriv sem, prej bi ti bil moral pomagati kvišku.«

»Gospod oče, nikar si srca ne begajte s spomini, ki jih je sedanost že vse izbrisala.«

»Vidiš, prav sedanost bi ti rad povelical, da bi ti bila tudi prihodnost lepša in večja.«

»Verjemite mi, gospod oče, z grajsko ali mestno žensko ne bi bil srečen.«

»Prav, no. prav, če torej med tlačankami doboš tako, ki te bo vredna vsaj po sreči, vzemi jo in bodi srečen

z njo,« je grof vzdihoval in počasi skomljal v sivo brado. »Samo to prosim, da še prej stopiš na Turn, morda se premisliš, ko spoznaš baroneso Levkardo.«

»Kako bi vendar smel priti kar tako — gledat in ocenjevat?« se je Boštjan branil.

»Le stoj. Graščak s Turna mi je ondan poslal glas, naj si med tlačani odberem, kogar bi utrpel, ko začno nabirati vojščakov. Tako sem polovil nekaj klatežev in malopridnežev in jih kar precej poslal v Ljubljano; tlačana se mi ni bilo treba pritekniti nobenega.«

»Kablič iz Malega Gabra pa je le šel z njimi, kajne?«

»Zankar je bil in že nevaren tudi mojim ljudem!«

Boštjan je molčal, grof je rekel:

»Priatelj s Turna se moram zahvaliti, pismo mu neseš kar ti, tako nihče ne bo slutil, da si prišel na — ogled.«

Tako se Boštjan ni mogel več braniti in tudi hotel ni dražiti starega moža.

»Oče mi hoče dobro,« si je mislil, »a jaz res ne bi maral ob sebi gosposke ženske.«

Misli so mu pohlevno vasoale pri tlačanki, ki mu jo srce večkrat išče, odkar se mu je življenje sprevrglo.

Dokler je koledoval po vaseh, je dušil skrivne vzdihe za njo, saj je vedel, kako nemogoč ženin bi bil njeni ponosni rodovini. A zdaj mu je res žal, da si ni znal kakorkoli skrajšati poti do nje.

»Škoda, ženiti se menda res ne znam,« se je smehljal sam vase. »Vsaj meniti bi se bil moral z njo kdaj, da bi zdaj na besedo lahko pritegnil snubitev.«

»Če nisi truden,« je grof spet rekel, »stopi jutri na Grundljevo in poglej, ali je v lovišču vse prav.«

»Pojdem, gospod oče, prav zavred pojdem.«

XXVIII.

Štepič, Trlep in Janez so se res veseli in srečni vračali iz Štične.

»Pri Radohu se moramo zglasiti,« je Štepič dejal, ko so prišli čez Brezovski klanec. »Njegova medica ni slaba, zdajle bi se pritegnila kar dobro.«

»Bolj kakor dopoldne, ko smo zaradi nje vznevoljili opata,« je Trlep pritegnil.

Radoh jih je kakor že čakal. Sedel je za mizo, z muhovnikom otepal muhe in po malem srebal iz vrča.

»Zdaj si sladak pa ti,« se je Štepič nasmehnil. »Pa saj si lahko, sin, glej, ti je že ves gospod, govorili smo z njim, drugo nedeljo bo pel novo mašo.«

»Vem, vem,« je Radoh žarel od ponosa in jih posajal za mizo. »Zato se nekoliko sladkam, malo iz otožnosti, ker sina zgubom za zmerom, malo od veselja, da si je izbral tako svet poklic.«

Medica se ga je prijemala. Mehčala se je v prijetno pijanost velike zgovornosti, nežnosti in neke samoglave prepirljivosti, vse obenem.

»Pater opat nas je povabil na novo mašo,« se je Štepič hvalil. »Kdaj nas boš ti na Tončkino svatbo?«

»Tegale Janeza, ki se drži kakor tlačan, ki kaj utaji ob desetini in ki dosti namlati, bi rad za zeta, pa kaj, ko si me prehitel ti!« se je Radoh poredno smejal.

»O stric, saj imam še dva brata,« je Janez vračal, »kar izberite!«

»Moško si jo povedal — ná, pij!« mu je veseli mož napil. »Da bi bil moški in zdrav, močan tudi tačas, ko se ti rumenilo zgubó okoli kljuna! Izbiral pa ne bom jaz, Tončka sama je vredna, da jo najde pravi. In ne bom se krčil, ne gledal na doto in stan, le samošno in pohlevno kakor vijolica v meji mi naj hči ne živi.«

Janez je kar požiral Radohove besede in se ves srečen tiho smehljaj bratu Francetu, ki se že dolgo dolgo meni s Tončko in se malodušen, kakršen je, ne upa ziniti očetu, da bi že šel snubit tudi zanj.

»Tončka ga ima rada, Radoh se ga nemara ne bo branil,« je bil vesel, kakor bolj ni bil sam, ko je zvedel, da ga ponosni Štepič sprejme za zeta.

»Tončka je lepa, je mlada in je Radohova,« je Štepič povzdigoval. »Kaj se ji mara!«

»O, dekle naj bo kakor cvetka, čista in nežna — a spet ne kakor cvetka: metuljev naj se otepa!« je Trlep modroval.

»Da,« je Štepič pomagal, »kakor zvezda naj bo, tako vzvišena in mila — pa le ne kakor zvezda, ki mižika vsem!«

»In kakor cerkev — pa vendar ne kakor cerkev, ki vabi z vsemi zvonovi!« je Radoh kimal.

»Pa kakor sonce naj bo — in vendar ne kakor sonce: zjutraj in zvečer naj ne zardeval!«

»A kakor grozdje bodi, polno sladkosti — a spet ne kakor grozdje, ki ga obirajo veseli ptiči!«

»Lahko bo izbirala, taka je Tončka,« je Trlep pri-tegnil.

»O, saj to me ne skrbi, to,« je Radoh skrivnostno vteknil; »kar pa je otodile pravil neki tuj postopač, me pa res premika.«

»Kaj pa je?« so hoteli vedeti.

»Ob dolenskem Posavju se tlačani zbirajo že kar očitno in pretijo gradovom, v Kočevju so tudi lovili graščaka Thurna, pa jim je ušel, ujeli in grdo ubili so le njegovega valpta Gregorja. Nihče jih menda ne ustavi več, tako so jih Hrvatje naščuvali.«

»Kaj neki mislijo?« se je Štepič ustrašil.

»V naši gosposčini ne bo uporov,« je Trlep rekel.

»Zakaj neki bi tudi bili?« je še Janez priteknil.

»Človek je po srcu vendarle dober, tudi dober,« je Trlep še dalje dopovedoval. »Človeški bodi z njim pa ti ne stori hudega, saj mu v duši živi slavček, ki ti sladko poje, če ga dramiš z ljubeznijo.«

»O, pa še drugih in drugačnih novic mi je klatež naklavžal,« je Radoh vrč rinil pred Trlepa. »Tam daleč na Štajerskem nekje imajo — kugo.«

»Kugo?« so se ustrašili vsi trije.

»Kugo, da. Kaj bo, če jo zaneso tudi med nas?«

»Vasi lepo zapremo s stražami, pa se je ubranimo,« je Trlep vedel. »Nihče noter, nihče ven, tako je treba!«

»Vidiš, kmečki upori bi zdaj bili še nevarnejši,« je Radoh glasno govoril. »Pobesneli ljud bi podiral, požigal, obenem pa še kugo raznašal!«

»Pripraviti se moramo, pa ne bo hudega,« ga je Trlep miril. »Prav precej pošljem Posavcem glas, naj pazijo, da nihče ne pride čez Savo.«

»Stori tako, stori,« je Štepič prosil, »tebe radi slušajo vsi.«

»A nekaj tudi naši tlačani napletajo,« je Radoha skrbelo. »Prav dosti jih je, ki si bršlin zatikajo na klobuk.«

»Nemara so se zmenili, da pojdejo v kmečko vojsko, če se ukreše kakova večja homatija,« je Trlep mislil na

glas. »Plenjenje po gradovih jih skomina, obogateli bi radi; samostanski gosposčini na zoper pa to ni, bi dejal.«

»Kaj veš, svet je nor!« je Štepič godrnjal.

Skoraj molče in v skrbeh so požlevili medico in se odpravili domov.

Tudi zdaj je Tončka skrivaj Janeza potegnila za rokav in tiho rekla: »Franceta lepo pozdravi, Janez, in mu reci, da bom huda, če se brž ne spomni, kje je Radohovina.«

»Še nocoj, le čakaj, te bo prosil odpuščanja za boječnost, ki ga zadržuje.«

V Malem Gabru se je Štepič nekoliko pomudil na Trlepovini, a preden je šel, je menil, naj bi Janez šel z njim.

»Oba vkup povejva Ančki, kako smo opravili,« je dejal.

Janez je komaj čakal vabila, tako je želel tudi sam, da bi prej ko prej videl Ančko.

Spustila sta se po rebri k Témenici in iz Stranj po klančku v Žubino.

Srečnemu Janezu se je smehljal vsak kamen, ki se je včasih obenj spotikal, ko je še skrivaj in ponoči lazil pod Ančkino okno.

Vrh klančka sta srečala berača.

»Odkod, mož popotni?« ga je Štepič nagovoril. »Dan se je nagnil, kam zdaj?«

»S Posavja so me prinesle stare noge, k Trlepu v Mali Gaber moram, neki mož s Čateža mi je naročil.«

»Jaz sem Trlepov,« je Janez hlastnil, »kaj bi radi?«

»Nič tebi. Očetu Trlepu moram povedati, da so Hrvatje že pregnali Tahija in mu razdejali več gradov; zdaj so prebrodili Sotlo in s Štajerci zmogli Podčetrtek in Planino, od ondod pa zgrmeli nad Rajhenburg, a kmalu menda udarijo tudi na našo stran. Kdor noče z njimi, mu zažgo ali pa ga kako drugače poženo v daljni svet.«

»Kaj pa o kugi ste kaj slišali?« je Janez vprašal.

»Sem, pa ta ne hodi tako hitro. Zdaj je še daleč v gorenjih krajih.«

Z beračem se nista več dolgo mudila, dalje sta šla.

»Takile popotni res dosti zvedo, vendar radi več povedo, kakor je res,« je Janez sodil. »Kmečkih uporni-

kov, ki bi po turško požigali, plenili ali celó morili, tudi med Hrvati gotovo ni.«

»Veš kaj?« se je Štepič domislil. »Rad bi, da bi ti bil pri meni, kadar bi prirogovili. Trlepovo ime bi jih odganjalo.«

»Kar pokličite me,« je Janez veselo rekel; kadilo, ki ga Štepič zažiga Trlepom, mu je šlo v nos.

Sonce je stalo že nizko. Pred hišo je sedela Ančka, sončni žarki so jo oblivali.

»Kako, da si vstala?« sta se ustrašila oba.

»Pater Lukež je bil pri nekem bolniku, pa se je zglasil še pri meni in velel, naj le vstanem, potrebna da sem čistega zraka.«

»A zdaj stopimo v hišo,« je oče rekel ves vesel, »večerni hlad bi ti nemara škodil.«

Ančka od veselja in sreče ni mogla reči nobene, ko sta ji v hiši povedala vse prav po vrsti, kaj je opat storil za Janeza in kaj je še obljubil; le gledala je zdaj očeta zdaj Janeza in se smehljala.

»No, pa se še sama pomenita kaj,« je Štepič rekel. »pogledati moram, kako so posli gospodarili danes.«

»Janez, Janez, ali je res?« je potlej tiho vprašala.

»Bog me je uslišal,« je pokimal.

»Mati božja je prosila za naju. Ne morem ti povedati, kako goreče sem molila.«

»Tudi jaz, Ančka, tudi jaz.«

»Vem, vem. Saj si božjepotil, so mi oče povedali. O, kako bi se ti mogla zahvaliti?«

Pomolčala sta.

»Nikoli te ne bom žalil,« je Janez rekel. »Bog te mi je dal, ljubim te, o Ančka...«

»Tudi jaz te ljubim, o Janez, zmerom te bom ljubila.«

Tako sta se zarekla in že so jima besede šle drugam. Govorila sta o poroki. O, imenitna bo, saj jo opravi sorodnik, mladi novomašnik, pater Angelik.

»Precej morajo priti šivilje, lepa bi bila rada ob tebi v Trlepovi cerkvi.«

»Taka, kakršna si vsako nedeljo, si dobra, poroka mora biti tiha, opat sam svetuje tako, časi da so prehudu za veselo pirovanje.«

»Kdo se poroči? Ali ne midva? Kaj bi opat določal, kako naj bo?«

»Tudi tvoj in moj oče mislita kakor opat.«

Vdala se je, a žal ji je bilo veselih ženitovanjskih šeg.

»Ali vsaj nekaj naj bo po šegi, sram bi me bilo sicer.«

»Prav, že prav, pote pridemo, kakor je šega.«

»O, kako se veselim tistega dne! Pome prideš ti, tebe pa jaz potlej za mladega gospodarja odvedem na svoj dom!«

Janez je ves gorel in žarel.

»Kajne, mladi Štepič?« se ji je vse smehljalo.

»Da, lepa Šteпка! Vem, da si mojega življenja boljši del ti, o Ančka!« je goreče rekel in jo poljubil na obe lici.

»Čez dve nedelji se združiva za vse življenje. Joj, kako vesela sem tega, o Janez!« ga je prijala za roko in milo pogledala.

— Trden mrak je že bil, ko je Janez prišel domov.

Tisti berač je še pravil novice, domači so ga vedečno poslušali.

»Prav, že prav,« je oče Trlep kimal. »Če te je poslal Miklav, bo tudi hotel vedeti, ali si prišel do mene.«

»Da, velel mi je, naj se vrnem precej.«

»Jutri pojdeš in mu poveš, da se v stiški gosposčini ne upremo, a da vendarle pojdemo v kmečko vojsko zoper druge gosposke. Ali me razumeš?«

»Po besedi tako povem, oče Trlep, nič ne pozabim.«

»In še povej Miklavu, naj Posavci zastražijo vse brodove čez Savo, da nihče iz Štajerskega ne zanesе kuge med nas. To, mož popotni, si zapomni še prav posebno!«

»Ne pozabim, ne pozabim, Miklav že jutri zve vse, kar mi naročite,« se je berač veril in odpravljaj z Janezom v senico spat.

»Tudi zate imam novico,« je potlej šepetal, ko sta legla. »Miklav mi je velel, naj ti povem lepo na samem, da vsaj ti pridi med Posavce. Možje — s Kuma da jih poznaš — te močno čislajo, med seboj bi te imeli radi.«

Janezu je tudi to kadilo hudo šlo v nos, prevzel pa se ni, čisto mirno je odgovoril:

»Povejte Miklavu, da res ne morem in ne utegnem. Oče me ne bi pustili, Štepič in Ančka tudi ne — Miklav že ve, zakaj ne — in stiškemu opatu, ki me je včeraj osvobodil, bi se zameril, pa sorodnik poje novo mašo te dni in ženim se.«

»Prav, že prav,« je berač šepetal, »vse tako povem Miklavu, le brez skrbi bodi!«

Berač, truden od daljne hoje, je kmalu zasmrčal, le Janezu oči niso hotele vkup, bedel je in se igral s čudovitimi mislimi, ki so vse begale k Ančki, se smehljale očetu in iskale tudi desetega brata, gospoda Boštjana.

»O, deseti brat mi je lepo pomagal,« se je hvaležno spominjal skrivnostnega prijatelja. »Hvala Bogu, tudi njemu se je srečno predejalo. Gospod je. Kaj se mu mara!«

XXIX.

Ko se je Janez drugo jutro predramil, berača ni bilo več, družinčad pa vsa že na delu.

»Cerkev morava pogledati,« mu je oče dejal, »čedna mora biti, ko se bo pred njenim oltarjem vezala tako imenitna poroka.«

Trlepovina se v hudih časih ni mogla dosti meniti za svoje svetišče, saj je sama prestajala vse hudo. Prijazna cerkvica je samevala, zgolj postovke so jo obletovale, a maša se je v njej brala le o svetem Mihaelu.

»Glej, zid se kruši, ometati in pobeliti jo bo treba vso in oltar očediti, lastovke so uhajale v cerkev.«

»Apno do bom pri Štepiču, mivke in peska pa nagrabim iz Témenice v Stranjah.«

»Vidiš, prti na oltarju so tudi že čisto prepereli, praznjega platna pa ni več kaj prida pri hiši.«

In sta šla, da bi pripravila voz za apno in pesek.

Trlepka je brkljala okoli hiše in za vrtom razgrinjala praznje platno, da bi ga sonce še nekoliko pobelilo, preden za Janeza napravi srajc in hlač pa kaj rjuh.

»Poglej no, saj je platna še dosti,« se je Trlep smejal.

»Hranila sem in skrivala, da bi imela ob potrebi.«

»Naši cerkvi je treba novih prtov, vsaj toliko tudi zanjo utrpi tega lepega, skrivanega platna.«

»Saj bom, le stoj, tudi oltar ti oblečem, tak bo kakor stiški ni zmerom,« se je vdajala; »samo sili me nikar ne, da bi potlej nosila na sejem, kar ga še ostane. Lan ne obrodi vsako leto, a za Janezom jih je še troje, ki jim bo treba oprave.«

»Kaj se jim že mudi?« jo je pogledal.

»Vprašaj jih, morda ti povedo, meni še niso.«

Na njivi ob cesti je Minka, nekaj čezdvajsetletna Trlepova hči, v zelniku plela in tiho pela.

Po cesti je počasi prijahal gospod Boštjan. Bil je sam, pregosposko ni hotel priti v vas k svojim prijateljem.

»O Minkec, kaj se ne bojiš, da ti sonček opali lepa lička?« jo je pozdravil in pridržal konja.

»Joj, ali si... ste res vi?« je brž vstala, spustila pod pas zateknjeno krilo in se debelo zagledala v pogospošenega znanca.

»Vas bo, vas, ki ste gospod, tlačana se sonce ne prime,« se je nekoliko nasmehnila.

»Samo primerilo se je tako, da sem.«

»Kaj se vam mara!«

»Ali bi se rada pogospodila tudi ti?«

»Nihče se ne brani belega kruha.«

»Vidiš, če bi pote prišel kakov gospod?«

»Ali pa kraljič, kakor v pravljici, tako bi postala kraljica, kajne?«

»Kraljica je vsaka ženska, ki jo moški ljubi — v srcu mu kraljuje...«

»Lepo ste povedali to.«

»Kraljica si tudi ti, kraljuješ.«

»Hehe, še nihče mi ni povedal, da sem...«

»Kaj bi verjela, če bi ti pokazal tistega, ki mu kraljuješ že dolgo?«

»O, kaj res?« se je spet zasmejala. »Le zakaj mi ne pove sam? Kdo je, kdo?«

»Poglej me, o Minka, pa ga vidiš, že dolgo si mi v srcu...«

»Ko še niste bili gospod, ste bili spodoben človek, takih niste česnali!« je zavrela. »Zdaj pa nemara mislite, da se smete norčevati z ubogo tlačanko.«

»Minka, verjemi, nič se nisem spremenil. Bodi moja na gradu v Soteski, ne odreci se mi, ko pridem pote!«

Dekletu so pomrknile oči, trlepovsko občutljivo se je obrnila in počenila, da bi dalje plela; za nobeno ogovarjanje se ni več zmenila.

»Pojdem pa k očetu, če trmoglavíš ti,« je naposled rekel in pognal konja.

»Bog ne zadeni, da bi kaj črhnil!« se je ustrašila.

Zdaj ni odgovoril on, le z roko ji je pomahljal.

»Joj, kaj bodo oče dejali, če jim res kaj blekne?« jo je skrbelo. »Mislili bi, da sem se mu kdaj nastavljala.«

Trlep se je kar po bedrih udaril, tako se je obveselil, ko je gospod Boštjan razjahal pred hišo. Janez se je zasmel, priskočil in mu konja spravil v hlev.

»Če vi ne bi bili prišli, bi vas iskal jaz,« je potlej rekel.

»Kaj je?« ga je gospod vedečno pogledal.

»Da bi mi prišli v svate.«

»Saj res, pater opat mi je povedal, da so se ti nebesa odprla na vse stežaje. Veš, vesel sem, kakor če bi veljalo meni. Bog ti daj sreče, o Janez!«

»Sreča te vrste še čaka tudi vas, gospod Boštjan,« je Trlep menil. »In dosti je je, samo sezite po njej!«

»Motiš se, segel sem, pa se mi je precej odmeknila.«

»Neumna je bila, kaj hočete, tudi take so ženske.«

»Silijo mi táko, ki je še poznam ne in maram ne; tista, ki so mi jo oči našle same, pa gleda proč in se dela, kakor da se norčujem z njo.«

»Morda ste segli predaleč in previsoko?«

»Tlačanka je, a ponosna in nezaupna.«

»Nobena tlačanka, ki se ne misli zavreči, ne bi verjela, da res snubite pošteno, vsaka bi dejala, češ, sama slà ga je, v zvezo na levo roko bi me rad imel.«

»A ta me dobro pozna in že dolgo.«

»Je, ženske so muhaste, morda ji vseč niste?«

»Ali pa se je že zarekla komu drugemu?« je še Janez umno primeknil svojo.

»Če me ta ne bo marala, me druga tudi ne dobó!«

»Vidite,« je Trlep kimal, »vsakdo ima svoj križ, le da vaš ni več velik in ne pretežak zdaj.«

»O, kup bi pa le bil strašno velik, če bi jih ljudje, male in velike, zmetali vkup.«

»Ne rečem. A če bi Bog potlej velel, naj si ga, ko vendar sleherni človek mora nositi kakov križ, lepo preberemo iz tistega kupa, bi vsakdo brž segel po svojem, ker ga je že navajen in ker mu ga je bil pomeril Bog sam.«

Premolknili so in potlej drugam obrnili besedo.

»V svate, Janez, bi ti pa res rad prišel,« se je gospod Boštjan domislil, preden je odšel. »Kar gospodu Semeniču daj glas, kdaj bo, pa pridem. Le jutri in pojutrišnjem ne bi utegnil, po neklih opravkih mi je iti v Ljubljano.«

»V Ljubljano?« se je Janez čudil. »Lepo mora biti tam.«

»Pojdi z menoj, v dveh dneh bova nazaj.«

»Daleč je, ježnega konja nimam pravega.«

»Za konja ne skrbi, doboš ga iz mojega hleva; jutri prav zavred me kar čakaj na cesti ob Mrzlem polju.«

Janez je pogledal očeta.

»Le pojdi, le,« mu je ta pokimal, »sveta kaj vidiš in novic zveš pa sveč nakupiš za našo cerkev.«

Tako je Janez drugo jutro že ob prvem svitu čakal gospoda Boštjana. Kmalu je z Mrzlega polja slišal peket in hrzet, še malo pa se je iz meglenega somraka bližalo krdelce konjikov.

»Kaj si res že tu?« se je gospod Boštjan ustavil s štirimi suličarji in z očmi premeril zalega Janeza s širokrajnim klobukom in kratkim suknenim suknjičem, z irhastimi hlačami in ozkimi golenicami, ki so mu segale nad gola kolena.

»Zdaj pa le gor!« je velel in mu pokazal konja, ki ga je suličar imel ob brzdi.

Čez dobre pol ure so že počasi jezdili v Peščenjek. Sonce, ki si je do zdaj le mencalo oči, je že mežikalo izza daljnega hribja in vstajalo, ptiči po hosti obakraj ceste so mu na ves glas peli zornice, a konji so zdravo prhali in hrzali, suličarji so jih mirili in se menili.

»Prav, da še v hladu prekobalimo tale hudi klanec,« se je suličar ozrl po soncu. »V dobrih dveh urah, če v Šmarju ne bomo počivali predolgo, pridemo potlej do Ljubljane tudi še po hladnem.«

»E, kaj, takale ježa, ko veš, da ti je iti po mirnem opravku, je čisto prijetna tudi ob vročini,« se je prileten suličar oglasil. »Ali jaz se spominjam jež, ki jih ne pozabim nikoli.«

»Kakovih pa?« so silili vanj.

»O vseh vam ne morem praviti, saj bi jahali tja do Dunaja, pa vam še ne bi povedal najhujših. Samo eno bi zdajle vzel v misel.«

»Povej, povej,« so vedečno prosili.

»Hm. Čisto mlad sem še bil, v daljni nemški deželi sem služil na imenitnem gradu. Graščak je bil dobra duša, samo prerad se je bôl s sosednjimi graščaki. A mi smo ga ljubili, zanj bi bili vse storili. In ni bil možak,

da bi dejal, velik in viden junak. Majhen je bil, vendar širok ko vrata, tršat in plečat mož, močan za deset nas. Pa oči, oči! Mile in vroče, da so zmogle slehernega, ki so ga prijele. Ženske so kar vrele za njim.«

»E, ti in tiste ženske, kaj nam to mar?«

»Le stojte! Na nekem daljnem gradu si ubere nevesto, povabi svate, skliče potlej nas in pravi: Po nevesto pojdemo, vendar se oborožite, kakor da nam je iti v boj, človek je varen le, če je pripravljen na vse.«

»Ni bil neumen, glej.«

»O, moder kakor menih. — Jahamo in prijahamo, odkoder bi že morali videti nevestin grad. No, saj smo ga, ampak v dimu in ognju.«

»Aha, aha!« so suličarji razumeli.

»Gospod prebledi, zaječi in se zadrevi naprej, mi pa za njim. Pod gradom nam tlačani povedo, da je mlad graščak iz sosesčine nekoliko pred nami prigrmel s krdelom svojih ljudi, zažgal grad, našo nevesto pa z njeno krščenico odvel s seboj.«

»O grom Elijev! Kaj pa ženin?«

»Zdaj blede, kakor bi umiral, zdaj rdi ko še gorka kri, gleda po nas in molči. Slišali ste, kaj mi je storil, potlej zahropi. Kazen mu gre, povejte, kakova! Smrt! Smrt! rjovemo vsi kakor obsedeni. Kaj ne bi, radi smo ga imeli in smilil se nam je. Ali ste pripravljeni, da jo udarimo za njim? Mi vsi kakor žerjavica, a on nas posamič kliče predse in vsakdo položi desnico na križni ročaj njegovega meča in mu priseže zvestobo do poslednje moči in zadnje kaplje krvi.«

»O, rad bi bil tačas med vami!«

»In že jo kakor burja uberemo za malopridnežem in obstopimo njegov grad; na visoki skali je bil in trden kakor za večnost.«

»O, mislim si, kako vam je bilo!«

»Nak! Gospod ni hotel, da bi si trli betice in lomili kosti, kar mirovali smo in čakali. V gradu je res kmalu zmanjkalo živeža.«

»Aha, aha! Človek, ki znori za žensko, je brez uma in ne preskrbi za nič.«

»Grad se začne pogajati za mir in spravo, naš gospod ne odneha, prej hoče imeti nevesto nazaj.«

»Kaj mu je še bilo do nje — iz njegovih rok?«

»Nevesta res pride ven. Le-oni ji ni storil še nič, samo tiščal je vanjo, pa ga je hudo pičila z bodalom, ki si ga je bila skrila v nedrje. Tako je moral ležati in si lizati rano. Njena krščenica je potrdila vse to.«

»Kako pa potlej?«

»Kako? Le-oni ni hotel plačati velike odškodnine, ki jo je naš gospod zahteval. Tako smo še bolj stisnili grad in ga naposled zmogli. Kdor se nam je še upiral, smo ga posekali, grad zažgali, graščaka na konja privezali, s seboj odgnali in ga ob razvalinah nevestinega gradu za pete obesili.«

Suličarjem se je to zdelo pravično, zadovoljni so bili in so pomolčali.

Cesta je prilezla iz Stehana in se potegnila proti Šmarju. Sonce je že močno sijalo, v njem je polje migljalo. Tlačani so počasi orali s trudnimi, mršavimi voliči, sejali, vlačili in si z njive na njivo šegavo vpili; nad njimi se je dróбно zibala srebrna škrjančja pesem.

Janezu so oči božale njive in gledale po tlačanih. Vsi so za klobukom imeli kaj zelenega... Misli so se mu plašile, srce je gledalo domov in iskalo Ančko. Uzda se mu je v roki rahljala, konj je trudno kopitil po kotanjasti cesti.

»Kaj je, Janez?« se mu je gospod Boštjan nasmehnil.

»Saj se držiš resno in rezno kakor ponočni čuvaj o polnoči.«

»Pa sem res premišljal, kaj bi storil jaz, če bi kdo meni nadrobil kaj takega.«

»Bojeval bi se, v boju je zmaga in slast življenja.«

»O, in kaznoval bi ga še dosti huje, kakor ga je tisti gospod!«

»Hud si, vem, ljubezen te tišči.«

»Res sem nekoliko nemiren, časi so nevarni.«

»To je zato, ker so ti misli in srce le v Žubini. Strezni se pa boš miren in močan.«

»Kaj ste vi močni? Res močni?«

»Hoj, pa še kako! Še mavričnost oblakov bi zadržal in vonj cvetja bi ujel, tak sem!«

»To ste pa spet povedali prav lepo.«

»Vidiš, verujem vase, pa sem zmerom močan in dobre volje. Tudi ti bi smel biti, tebi nihče ne vzame

Ančke, jaz, glej, pa se bom moral še bojevat za tisto, ki bi jo rad. Nesrečna ljubezen je najbolj zvesta.«

»Pa je res čudna, da se brani vas!«

»Nezaupna je, ne verjame mi.«

»Ne zamerite, katera, čigava je?«

Gospod Boštjan ga je pogledal in pomolčal.

»Pojahajva nekoliko naprej,« je potlej dejal in dregnil konja, da je stopal hitreje.

»Janez, ali še pomniš, kako sem ti pomagal pri štepiču?«

»Še, še, kaj ne bi! In nikoli vam ne pozabim tega!«

»Vidiš, zdaj bi pomagal meni lahko ti.«

»O, rad, rad, samo povejte, kako!«

»Tisto tlačanko, ki sem o njej pravil včeraj, preveri, da jo res hočem za ženo.«

»Preverim jo, če ni čisto ob pamet. Katera je?«

»Tvoja sestra Minka.«

»Minka? Naša Minka?« je Janez ostrmel in se zasmejal na glas. »Pa da se je branila vas? Kdaj pa je bilo?«

»Včeraj, ko je plela na njivi,« je gospod Boštjan pravil, kako je bilo.

»Boga zahvalite, da se ni s pralico zakadila v vas,« se je Janez še smejal. »Huda je res ko osa, če misli, da jo kdo žali. Ali ste ji že kdaj napomnili kaj takega?«

»Še nikoli, deseti brat je vendar ni mogel snubiti.«

»Le brez skrbi, zdaj se poda, če le ni obljubila večnega devišтва.«

»Kaj pa, če se je res zarekla že komu drugemu?«

»Povedala bi nam bila že.«

»Če se je zarekla, ji nočem razdirati sreče, ki si jo je izbrala sama.«

»Saj se ni; pri nas smo navajeni, da vse zaupamo očetu in materi.«

»Tako je morda res mislila, da se šalim ali da jo hočem le kar tako.«

»Mlada je, neumna je.«

»O, ni neumna, ne, prav bistra je.«

»Nekaj bi rekel, če mi ne bi zamerili.«

»Beži no, kaj nisva stara prijatelja?«

»Veste, če je bilo mogoče, da je deseti brat, tepin, postal gospod in bogatin, zakaj se ne bi zgodil še en čudež, zakaj pa ne bi mogla hči iz starega rodu

mogočnih svobodnjakov Trlepov postati gospa? To bi bila morala pomisliti, če res neumna ne bi bila!»

Gospod Boštjan se je veselo smejal svoji primeri s tlačanko.

»Vidiš, takih ji povedi, pa jo morda res preveriš,« je potlej dejal.

Cesta se je pusto vlekla ob ljubljanski močvari. Iz ločja so se dvigale povodne ptice in padale v rakitje, kosci, nevidni in plahi ptiči, so škrtali svojo suho pesem, vroč dan se je obetal. Še malo pa sta se iz jutrnje megle prikazali starinska sivina grajske trdnjave in prijazna belina mestnega obzidja.

»Bela Ljubljana,« je gospod Boštjan mignil v daljo. Kmalu so bili v mestu.

Janeza so bile samo oči, nič več ni govoril. Če ne bi bil na konju, ki je pametno kopitil svojo pot, bi se bil zgubil, tako je strmel, toliko neznanega, čudovitega se mu je razodevalo vso pot.

Na Starem trgu jih je pomudila velika gneča. Bilo je v soboto, tržni dan v Ljubljani, okoličani in deželani so pritovorili dosti blaga. Trg je bil poln ljudi. Sredi je stal oder, pregrnjen z rdečim suknom, na njem je ležalo tnalno; v tnalu je tičala široka bradlja, z nje je migljalo še ne visoko sonce.

»Kaj pa to?« je gospod Boštjan vprašal meščana.

»E, nič posebnega, le neki jud bo ob glavo.«

»Zakaj?«

»Kristjanki se je približal, zdaj se bo za glavo ponižal.«

»Že gredó, že gredó!« se je zaslišal krik. Množica je zavrela in stopila na prste.

Med velikim hrupom se je počasi bližal voz z železno kletko; v njej je čepel mlad, čeden jud. Rabelj v rdečem plašču je stal ob kletki in se hudo držal. Jud je vpil na pomagaj: »Pravični Bog! Pustite me! Sama je hotela, nisem je slepil ne prosil!« Biriči so korakali ob vozu in s sulico bezali juda, naj se ne dere.

Gospodu Boštjanu se je zapriskutilo, vendar je vprašal: »Kje pa je tista ženska?«

»Zakaj?« je meščan debelo pogledal. »Saj je kristjanka.«

»Lepa kristjanka!« je sveta jeza že zavrela po Janezu.

»S poti, zijala neusmiljena!« je gospod Boštjan kriknil. Množica se je plaho razmeknila, a Janez je gredoč še zaničljivo revsknil: »Na tvalo bi morala tista vaša čednostna kristjanka, ne pa jud!«

Zajahali so dalje in razjahali pred Turjačanovo palačo na Novem trgu.

XXX.

Palača je bila skoraj prazna. Gospoda se je mestni vročini umeknila na grad Turjak. Za oskrbnika je v njej ostal že priletni, mršavi in drobni pisar Pavel Komar, vseveden in ponižno uslužen mož. Mala gospoda, ki je prihajala z dežele, ga je rada s seboj jemala po mestu, kadar je bilo videti kaj posebnega.

»Plemeniti gospod,« se je tudi zdaj ponudil gospodu Boštjanu, »o pravem času ste račili priti.«

»Kako to?« se je ta ozrl vanj. »Kaj pa je takega?«

»Nekaj prav imenitnega! Ob desetih bo v stolnici petje, da takega naša Ljubljana še slišala ni, kakor tudi je stara in polna učenih in slavnih ljudi!«

»O, kdo pa poje? Pa v cerkvi?«

»Gallus, imenitni Gallus sam, ki ga ves svet slavi, take pesmi sklada v note in tako lepo jih tudi poje! In same cerkvene, zato jih tudi danes zapoje v cerkvi.«

Gospod Boštjan je že slišal o tem skladatelju, ki mu je slava rasla že prav na široko, vendar je nevedno vprašal, da bi videl, ali pisar res kaj ve:

»Gallus... Gallus... odkod je mož s takim imenom?«

»Iz Ribnice, plemeniti gospod, prav iz Ribnice. Piše se za Jakoba Petelina, pa si je polatinil ime, saj veste, slavnih mož je navada taka. Šolal se je pri belih menihih v Stični, pomenišiti se pa le ni hotel. Kar na Dunaj jo je potegnil in več let godel in pel cesarju samemu. Ali cesarske službe se je kmalu naveličal, rajši je šel za kapelnika k škofu v Olomucu. No, tudi tam se ni dal privezati. Zdaj je v Pragi; premislite, v daljni Pragi uči in vodi same sloveče godce in pevce. Te dni je prišel, da bi spet videl domače kraje, a Ljubljanici so ga pre-stregli in preprosili, da bi ga vsaj enkrat slišali tudi mi... Hvala Bogu, že čez dve uri ga bomo slišali v stolnici. Kaj takega, plemeniti gospod, ne račite zamuditi!«

»Pojdem, prilika je res lepa.«

»Da, da, saj vas spremim v klop naše gospode, samo račite mi zapovedati.«

»Ne v klop, ne; da sem le v cerkvi in slišim, pa je dobro; s seboj vzamem tudi tegale svobodnjaka, ki je prišel z menoj.«

Pavel Komar je ošabno, kakor zviška pogledal Janeza in se vdal; na sedež Turjaških grofov res ne bi smel pustiti kmetača.

Preden sta se gospod Boštjan in Janez očedila in pripravila, ju je uslužni pisar, tudi sam prazničen, že čakal.

Ko so počasi šli v cerkev, se je gospod Boštjan čudil mnogim mnogim tujim vojščakom, ki so leno postopali ali pa v krčmah hripavo vreščali neznane pesmi.

»Deželni glavar jih zbira,« je pisar dopovedoval; »pošlje jih nad tlačane, ki se menda kanijo upirati.«

»Ali jih je dosti teh postopačev?« je Janeza zmoglo.

Pavel Komar se je prevzetno namrdnil, odgovoril pa ni. Janez ga je ves rdeč pisano pogledal.

»Če te človek lepo vpraša, zakaj ne odgovoriš?« je gospod Boštjan pokaral gosposkega hlapča.

»Govorim samo z vami in rad povem, da je dober tisoč te nadloge zdaj v Ljubljani; več tisoč je pa še po drugih mestih vse dežele.«

»Ljubljanci jih menda ne gledajo radi, kajne?«

»Kdo bi jih maral? Samovoljni so in divji; kar jim je všeč, po sili jemljó in preradi se tepó z meščani. In vse krčme so jih zmerom polne; če le zvedo, da je kje dobrega vina, že prideró in ga požró, a krčmarju včasih zapitek tudi kar unesó. Bog pomagaj, vse sode, glejte, nam usušijo. Kaj bo, kaj bo? Zametajo le kakovo kislasto žvižgavino. In to naj potlej požlevimo mi za drag drag denar, da ga človek, kakor jaz, ki živim z rok v usta, še zmore ne zmerom, brez dobrih plemenitih gospodov!«

»Danes ga boste zmogli spet, le potrpite!« je Janez usekal in zaničljivo trenil po njem, češ, sram te bodi, maslè gosposko, kar naravnost moleduješ za vbogajme.

Pisarju se je obraz razlezel v prijazen smehljaj.

»O, vem, kmetje ste petični,« se je žejni mož priklanjal. »A za nas ga ni zlepa od nikoder cvenka. Vsaka služba, tudi dobra, kakršna je moja, je pasja mati; slaba pa še imena nima.«

Zdaj ga Janez ni pogledal in mu ne odgovoril; trdo in ponosno je stopal ob gospodu Boštjanu.

Plemiške gospode, ki je imela klopi spred, še ni bilo dosti v cerkvi, tudi bogatih meščanov po srednjih in zadnjih klopih ne preveč; a zad in ob straneh so se gosto stiskali in gnetli obrtniki in revnejši ljud.

Gospoda je še zmerom prihajala, češ, kdor pride kesno, pride gosposko.

»Ali je baron Thurn že v cerkvi?« je gospod Boštjan tiho vprašal Komarja.

»Ne še,« je pisar odkimal; »ko pride, ga vam precej pokažem.«

In res se je čez čas nagnil h gospodu Boštjanu: »Baron Thurn in baronesa Levkarda.«

Med klopmi sta po sredi cerkve počasi stopala velik, nekoliko osivel mož v črni, žametni obleki in tenka, mlada gospodična, čisto belo oblečena; ob svoji klopi sta se, da bi ju vsa gospoda opazila, zamudno motala, preden sta se spravila vanjo.

»O, taka torej mi je — nevesta?« jo je gospod Boštjan držal z vsemi očmi. »Pa res ... kaj bi z njo jaz?« si je odmajeval.

Po sedežih v presbiteriju — duhovnišču se je okoli škofa razmestila še duhovščina, med njo tudi več belih menihov.

»Glej,« je gospod Boštjan šepetal Janezu, »tudi stiški opat je tu, pa nekaj patrov in Radohov novomašnik.«

»Radohov?« se je Janez obveselil. »Morda se bomo vračali vkup?«

»Ne verjamem. Kakov dan ostane nemara še tu, če je prišel tudi zato, da ga škof posveti za duhovnika.«

Zdajci so zabučale orgle in mehko prešle v napevno pesem, z njo se je skladno, zlil močan, visok in čist pevec glas.

Vsa cerkev je otrpnila in prisluhnila. Pevcu se je glas višal in zibal, umikal in vračal, piščali orgel so ga umno lovile in nosile, se z njim vile v radostne višave in tonile v otožne nižave — o, petje, da ga takega še ni slišala ta cerkev.

Pevec je s kratkimi presledki odpel več Marijinih in drugih cerkvenih pesmi.

Poslušavci bi bili še radi nastavljali uho, le počasi so se razhajali. A pred cerkvijo so postajali, da bi tudi videli slavnega moža.

Iz cerkve je prišel sredi stiških menihov skladatelj in pevec, še čisto mlad človek z visokim čelom in velikimi, živimi očmi pod močnimi obrvmi, v črnem plašču z gosposko plajščnico — trdim naborom širokega belega ovratnika in s tenkim, ničemurnim mečem ob bedru.

»Gallus —!« je dihnilo po množici. »Vivat Gallus!« je nekdo kriknil. »Vivat, vivat — živel!« je množica povzemala. Slavni skladatelj je prijazno trenil po ljudeh in se skromno zagledal predse, le beli menihi so se smehljali, anti ponosni so bili na svojega gojenca in učenca.

Gallus se je z menihi umeknil v škofovo hišo, množica se je razlezla, gospod Boštjan in Janez sta s Komarjem zamišljeno šla proti Turjaški palači.

»Škoda, gospode z dežele ni bilo,« je pisar govoril spotoma, »dom varujejo, kmečkih uporov se bojijo.«

Gospod Boštjan je molčal, a pisarju ni zmanjkalo besedi.

»O, ta Ribničan, le kako ti je pel in žvrgolel!« se je ogreval. »Človek bi ga žejen in lačen poslušal ves dan. In težko je reči, ali je lepše pel po svojih skladbah ali po skladbah škofa Jurija Sladkonje.«

»Škofa Sladkonje?« je gospod Boštjan spet skušal vsevedčega pisarja.

»Da, starega Ljubljanca in dunajskega škofa, ki je umrl pred petdesetimi leti. — O, slaven mož, ne dosti manj kakor tale čudoviti Gallus!«

Zgovorni pisar je goreče pravil, kako velik skladatelj in kapelnik je bil Sladkonja pri cesarju Maksimilijanu I. na Dunaju, kako umno je urejeval umetnost glasbe in petja in kako je podpiral mlade umetnike, skladatelje, pisatelje in učenjake.

Gospod Boštjan je v gneči nekoliko zaostal in šepnil Janezu: »Nagrado za to pot daš pisarju ti, da mu vrneš žalitev — ná nekaj denarja.«

V palači je gospod Boštjan velel pisarju, naj baronu Thurnu pošlje glas, da ga popoldne ob treh kani obiskati po naročilu grofa iz Žužemperka.

Pisar se je uslužno klanjal, a ločiti se ni mogel, nagrade je čakal.

Zdaj je Janez počasi segel v žep ozkih irhastih hlač in žejnemu možu milostno pomolil srebrni denar: »Nate, da vsaj danes, kakor sem prej rekel, žejni ne boste!«

Pisar Komar se mu je globoko priklonil in pogoltno v pest stisnil veliki denar.

»Precej pojdem in preskrbim, da baron Thurn še to uro zve za vaš imenitni obisk, plemeniti gospod!« se je sladkal tudi gospodu Boštjanu. A ker ta ni segel v žep, se je namrdnil in brž skočil na plano.

»Vidiš, denar kar v pesti nese krčmarju!«

»In takale, za vbogajme kupilna suha južina bi rada čez ramo gledala kmeta!«

»No, saj si ga dobro useknil.«

»O, tudi takile lačni pridaniči dosti olja prilivajo v ogenj kmečkih uporov!«

»Zmerom ti po glavi blodijo sami kmečki upor!«

»Saj ste slišali, blodijo tudi gospodi, da se še iz gradu ne upa več.«

»Slaba vest jih plaši, kaj posebnega ne bo.«

»Toliko že lahko, da se mi zmerom bolj mudi domov.«

»Le stoj, jutri bova že doma.«

Popoldne se je gospod Boštjan res odpravil k baronu Thurnu. Janez je ostal v palači. Pusto mu je bilo, domotožje ga je čudno bolelo. A čez kakovo uro je Komar, precej okajen po vinskih duhovih, prišel in se majavo razkoračil pred njim:

»Kaj gledaš in pojemaš, kmetavs? Za vino vem, angelčki bi ga pili, če bi ga znali in smeli, ti pa medliš tu!«

»Jaz sem, svobodnjak — kdo ste vi, da tako govorite z menoj?« je Janez revsknil.

»Svobodnjak... da, saj res, svobodnjak, skoraj gospod... ne zamerite, saj ne bom več,« se je pisar ustrašil. »A zmerom, če ne zamerite, je navada bila taka.«

»Odvadite se je!« se je Janez nalašč držal prav hudo.

»Joj, če so vsi kmetje tako srditi, se utegnejo res upreti.« je oplašeni mož skomljal.

»Ne vem, ali se upro. A če se, zaradi krivic se, preveč jim jih prizadevajo valpti, pisarji in drugi taki maslarji!«

»Nikar ne klopočite več, o svobodnjak, račite rajši z menoj, ne bo vam žal, takega vina dobova in živa živa dekleta iz daljne laške dežele naju pozabavajo.«

»Vašim sivim lasem, jih je res treba!« se je Janez posmehnil.

»O, če nočete, saj lahko stopiva drugam.«

»Tam pa vina ni takega, da bi ga pili tudi angelčki.«

»Kako ni? Samo dobro vino je tam, kamor hodim jaz!«

Pisar je še toliko žužnjaj in žužnjaj, da je Janeza prijela lahkomiselnost vedečnost.

»Pa pojdiva!« je dejal. »Vsaj vidim, kakovi so kaj Ljubljanci tudi za mizo,« si je mislil.

Dan je bil ves soboten in se je že nagibal, ko sta pisar in Janez čez most koračila v temačnost Starega trga. Pri vodnjaku je bila krčma. Iz nje sta vrela glasan pogovor in vesel smeh.

»Tu notri, o svobodnjak, točijo vino iz Vipave in Furlanije,« je pisar Komar rekel in postal. »O, vince, vam pravim! Polič ga je premalo, dva sta že preveč; zato ga pošten kristjan izpije tri poliče, da si ne more kaj očitati.«

»Prav, tudi jaz sem kristjan,« se je Janez nasmehnil.

Komar je zadovoljen pokimal in oblastno odprl vrata v krčmo.

Za široko, že nekoliko polito mizo je delopust zbral obrtnike; nacejali so se z močnim vinom in tožili o hudih časih in majhnem zaslužku.

»In še huje bo, če se kmetje upro. Letina je tudi slaba, kupčije ne bo, potlej pa živi, če moreš.«

»Gospoda res pretrdo pesti tlačana, zdaj ga pa še naš deželni glavar Herbart Turjaški draži z nabiranjem vojščakov.«

»Pravijo, zoper Turka jih nabira.«

»Ne, zoper tlačane, da bi se oplašili in nič ne storili graščakom.«

»Manjka nam samo še, da se kuga zanese med nas, pa bo ves pekel vkup!«

»Pri Dunaju, pravijo, se je skotila.«

»Za nas vse slabo prihaja le z Dunaja: davki, krivica, nerodni generali, ki se Turka lotiti ne znajo in vojščakov ne strahujejo zadosti.«

»Hoj, glej ga, Turjačanovega bernjavsa!« se je mizar Bobnar zasmel Komarju, ki je vstopil z Janezom. »Spet je tu, ni ga še poln!«

»Ali sem že kdaj bernjal pri tebi, ki doma še močnika nimaš zmerom?«

»Nič ne maraj, perogrizec,« je čevljar Ogrizek miril, »kar prisedi in se naliuj, kolikor še manjka, saj imaš, bi dejal, plačnika s seboj.«

»Tako ga Agata to pot ne požene ven,« se je mesar Kozoderec smejal.

»Z menoj je velmož svobodnjak, kmečki gospod, ki vas vse dene v koš,« je peresar revskal. »Prišel je z vitezom žužemperškega grofa, vi pa česnate, pastirji na paši ne tako!«

Pivci so se v zadregi spogledali, sram jih je postalo.

»O, svobodnjaku se res vsakemu godi že otorej, da mu ni treba klepati nezabeljenega močnika,« je Bobnar nerodno gladil; »še za vino lahko daje takile gosposki sneti, če je neumen zadosti.«

»Da te bés opali — zakaj delaš kaliž?« je Komar grdo pogledal in z Janezom sedel med kačjepičneže.

Iz stranskih vrat je zdajci prišla mlada krčmarjeva hči Agata, ki ji je bilo streči žejne goste, in se za trenotek vedečno zagledala v nenavadnega gosta Janeza.

»Vina prinesi prej, devica zamudna,« je pisar ukazoval, kakor bi sedel na prestolu, »potlej se spogleduj z mojim prijateljem svobodnjakom!«

»Agato pusti lepo na miru!« je godrnjavnil krojač Šivec, mlad, slabičen človek, a čednega obraza in belih, gosposkih rok. Lizal se je pri Agati in ljubosumen je bil na vsakogar.

»Kaj se bojiš zanjo?« se je Kozoderec smejal. »Saj takle Komar ne more več prehudo pičiti.«

Agata pa je že stekla in prinesla vina. Ko ga je postavila na mizo, se je pričakujoče ozrla v pisarja, a ta ni hotel razumeti. »Kdo plača?« je zato vprašala.

Janez je brž segel v žep in položil denar na mizo. Komar se je oddehnil in zabavljivo rekel: »No, ali je prav?«

»Prav, vse prav,« je rekla in se nasmehnila zardelemu Janezu.

»Svobodnjak, ali tudi pri vas rastejo takele?« je Ogrizek zinil in mignil v Agato.

»Vsaka trata ima svoje cvetje,« jo je Janez pogledal za tren.

»Ali ste slišali zdaj?« je Agata plosknila. »Cvetka sem na ljubljanski traži, vi pa tega še vedeli niste.«

»Vsi vemo to prav za trdno, o lepa Agica!« se je krojač branil hudega očitka.

»Priti pa je moral tale priljudni Dolenjec, da vam je dopovedal!« se je Agata nalašč še ljubezniveje nasmehnila Janezu.

»Kaj zato ga gledaš tako?« jo je Komar pičil, da bi vrnil žalitev ob plačevanju zapitka. »Nikar! Oženjen je in otrok ima že pol razstavke,« si je izmišljal. »Ali bi rada, da bi sodniki kaj privili še njega, kakor so davi juda pogubili zaradi trapaste babe?«

»Nikar no! Ob kmetavsca se krepostna meščanka še v mislih ne spotika,« je krojač pačil govor in še iskal besedi, ki si jih je nalovil pri gospodi. »Zato jo rači pustiti na miru, goba žejna!«

»A ti, suhoritec, ki te vsega ni za dobro mojo pest, lepo na miru pusti kmetavsca, ki ti noče nič!« je Janez rasel izza mize.

»Kako pa govoriš z menoj? Ali veš, kdo sem?«

»Prazna ljubljanska srajca, vem in vidim; le ti ne veš, ti, da sem svobodnjak, ki je vsaj tolikšen gospod, kolikršen je kakov mestni močnikar!«

»Tale dolenjski oné — ne vem, kako bi mu rekel? — bi nemara rad skupil katero!« je krojač kričal. »Doma hodi bos do kolena, tu pa se ščeperi, kakor bi kupoval vso Ljubljano!«

»Glejte no, z bikom bi se rad bol!« so se gostje smejali hudemu krojaču. »O, kar daj se, šivec, saj bomo radi gledali!«

»Pisar Komar,« je Janeza pogrelo, »povejte jim, da ne iščem tepeža. A če bo kdo še kaj bezal vame, mu podrobim koščice, da mu jih vsi šivankarji tudi na sodni dan ne steknejo več!«

Agata je zamaknjeno gledala hrusta Janeza, krojač šivec pa se je ves bled tresel od togote.

»Anti že veš, kako je prav po kmečko,« je mesar potepljal Janeza. »A dokler sem jaz tu, te žalil nihče več ne bo!«

»Pri nas vsaj ni take šege, da bi kdo kar tako pikal gosta. Pa jaz sem, saj ste slišali vsi, neumen kmetavs in ne morem vedeti, da imate v mestu drugačne navade.«

»Vidiš, v lepo luč nas postavljaš, siratka zelena!« je tudi mizar karal ljubosumnega krojača. »In zmerom napraviš kakovo grdo zabavo zaradi Agate in ji odganjaš goste!«

»Pa res!« je še Agata zavrela. »Kaj neki misliš? Ali že imaš mojo besedo, ka-li? Nič več kakor vsi, ki pijo vino pod našo streho. Pokaj se ujedaš, kakor da bi mi bil že mož ali vsaj ženin? O, kaj neki misliš? Možili me bodo z možem, ne pa s takole senco!«

Krojač je le pobesil glavo, zameril ni, saj mu je Agata že večkrat povedala še hujših.

»Jaz pa tako mislim, da se v tej družini lasali ne bomo!« je čevljar udaril ob mizo. »Kdor misli drugače, naj pove, da ga poženemo venkaj!«

»O, pijmo, veseli bodimo in ženske ljubimo tukaj in tam!« je pisar že pel in dvigal kozarec. »In se rajši moško menimo — pokaj bi si življenje težili!«

»Vidiš, prav pametno si razdrll!« je čevljar hvalil. »Samo to nam še zaupaj, ali tebe res še mara katera.«

»Marsikatera, o, dobro službo imam. Le jaz ne maram vsake, take že ne, ki zaradi nje človek zgubi glavo.«

»In ki še z okna gleda na morišče, ko se njegova glava trklja s tnala!«

»Čudna pravica!« se je še Janez oglasil. »Davi sem videl tistega človeka.«

»Ni ga škoda, jud je bil. Sodba je bila pravična.«

»Kako, če je sodila samo na eno plat? Zakaj ne sodi tudi ženske, ki je morda bila kriva največ?«

»Tako bi kmalu bili ob vse, kar racá v ženskem krilu!« se je mesar smejal. »Ljubljanke so vse kar nore na tujce. Saj še tebe, ki si naš človek, tale Agata gleda čisto mokro, tako si ji všeč!«

Možaki so se zasmejali bodici. Tudi Agata; še krojač se ni več kisal.

»Ne boš!« je Komar nagajal. »Svobodnjak je zvest svoji, nobena ga ne preslepi!«

»Kaj veš?« je še mizar dražil. »Moški lahko ljubi več žensk obenem, vendar ljubi eno bolj ko vse druge in ji ostane zvest po duhu zapovedi.«

»Kako, če ljubi tudi druge?« so se upirali.

»Kako? Zapoved prelomi le po besedi, ne pa tudi po duhu.«

»Res je, drugačne so šege med vami!« je Janez zmajeval. »Pri nas ni nič po besedi in po duhu, vse je le po veri in poštenju!«

»Saj ne veš, mlad si,« se je mesar smejal Janezovi resnosti.

»Mlad, vem pa vendarle, da med nami takih moških šlev res ni! Živa duša nikomur ne more čez hrbet zaradi takega greha.«

Mesar jih je še imel za bregom; Janezova prostodušnost ga je mikala, a v krčmo sta zdajci hrupno stopila tuja vojščaka.

»Vina!« je prvi zarenčal in brenil stol, ki mu je bil na poti, ko se je tlačil za stransko mizo.

»Pa hitro!« je tovariš pritegnil in se strmo zagledal v prestrašeno Agato, ki se je precej vsa rdeča umeknila v stransko sobo in mignila mesarju.

Ta je stopil za njo in vojščakoma prinesel vina.

»Zakaj ne prinese — ona?« je vojščak zarobantil.

»Ni domača; jaz strežem goste. Naročil si vino, tu je, pij, dobro zdravje!«

»Ona naj ga prinese!«

Mesar se je molče obrnil in sedel k Janezu. »Zabave iščeta — da bi ju vrag!« mu je šepnil.

»A če ju zagrabiva midva, se jima utegne izteči prav slabo, kajne?«

»Svobodnjak, ali bi res pomagal?«

»Kdor z menoj lomi kruh in pije vino za isto mizo, ga ne zapustim v stiski, taka je šega v naših krajih!«

»Krčmar, kje je deklina?« se je vojščak ujedal. »Kaj naj sam stopim ponjo?«

»No?« je Janez poredno mežiknil krojaču. »Ali ne skupi nobene?«

»Dela še imam,« je krojaček medlel ves bled, »domov se mi mudi!«

»Nikamor mi ne pojdeš!« je tudi mizar renčal. »Vojščaka bi mislila, da se ju bojimo.«

Mesar je molče meril vojščaka in si mežikal z Janezom, drugim tako ni zaupal posebne gorečnosti.

»In kaj napletaš s tistimle kmečkim upornikom?« je vojščak še revskal.

Janez se je počasi obrnil in z očmi molče obstal na nemirnežu.

»Poglej ga no, še tukaj se vleče iz hlač!« je vojščak skočil proti Janezu in zamahnil.

Janez je že bušil pokonci in odskočil. »Ali si vojščak, ali si obcestni razbojnik, da ljudi ne pustiš na miru?« je kriknil.

Vojščak je spet zamahnil, a Janez ga je trdo zagrabil in treščil v drugega vojščaka, ki je prvemu skočil na pomagaj, da sta se oba zavalila po tleh. Janez in mesar sta pala vsak po enem in ju uhalala in lasala.

Čevljar Ogrizek je brž iz žepa potegnil krivec.

»Proč z nožem!« je Janez hropnil in ga odpehnil.

Mizar je stolu odlomil noge in zavpil: »Nate, udarimo po razbojnikih!«

Vojščaka sta ječala, mizar in čevljar sta jima iztepala sirovost, da je kar pokalo, krojač se je skril v kot in se bal.

Janez in mesar sta naposled odnehala, vojščaka sta se pobrala in zbežala.

XXXI.

Gospod Boštjan je medtem prišel v Thurnov grad na ravnem polju ob Ljubljani. Baron ga je prijazno sprejel in se z njim menil, kako je na Dolenjskem in kako lepo je bilo danes v stolnici.

»Hči mi kar pozabiti ne more čudovitega Gallusa!«

»Res zasluži, da ga svet tako slavi.«

»Zmerom mi je silila v samostan,« se je baron smehljaj, »zdaj pa že pravi, da je zunanji svet tudi lep in da je samostanska tihotnost in samotnost ne mikata več.«

»Morda je že prej nista, če se je premislila tako lahko.«

»Ne vem, rad pa vidim, da je spet vesela in željna življenja.«

»Tega bo vesel gospod grof, ki mi je naročil, naj se baronesi Levkardi poklonim še prav posebej.«

»Vdovec je, le škoda, da je že prestar — zanjo.«

»O vas in o baronesi govori prav spoštljivo, a da bi se kanil še kdaj ženiti, ni kazno.«

»Tudi jaz mislim, da ne. Kaj bi z mlado ženo takle trhel, razmajan mož, ki mu sāpa pohaja in ki se že vdira v zemljo? A pojdiva, poglejva, kaj naša baronesa rači počenjati.«

Baronesa je sedela v svoji svetli bivalnici na mehkem stolu. Pred njo je ob odprti krošnji čepel jud, belušen, zagorel možiček.

»Vaša gosposkost, vsega imam na izbiro in prav v ceno, samo račite pogledati in izbrati.«

»Pokaži sam!«

»Tile prtički, račite pogledati, so tkani iz najtanjše prejice in so beli, kakor bi jih sonce belilo že sedemkrat sedem let! Vsaka plemenita in lepa gospa, kamor pridem, jih hoče imeti, da me zanje že vede kar trdo, tako mi zmanjkujejo!«

»Le obdrži jih, da jim lahko postrežeš!«

»O Bog pravični, obupam, če z njimi ne smem obveseliti tudi vaše velegosposkosti!«

»Obupaj, a prej pokaži še kaj drugega!«

Jud je zvito pomežiknil, z dvema prstoma rahlo prijel svilnat robec in ga dvignil proti luči.

»Kaj pa takile robčki, vaša milost?« je priostril debele ustnice in slastno srknil. »Pajčevina najspretnjšega pajka je naravnost hodnično platno v primeri s takole tkaninico! In kako je mehka... mehka! Božanje z rožnim listom je kakor bodeča brinova veja, če ga primerjam z mehkobo takegale robčka!«

»Le božaj se z njim sam!«

»O, ne smem se, kaj takega ni za siromašnega juda, le visoki gospodi gre ta nepreplačljivi užitek!«

»Pa naj bo: vzamem jih petero.«

»O hiša Davidova, račili ste me osrečiti, da bom slavo vaše neprimerljive lepote širil po vsem svetu!«

»Daj jih na mizo in priloži prav toliko tudi prtičev!«

»O kraljica vseh lepotic, vaš suženj je srečen, ker je našel milost v vaših premilih očeh! Naj vam poljubim nožico!« se je krošnjar judovsko raztopil in pripognil, pa se je baronesa že zasmejala in ga brnila.

»Ali nimaš v krošnji nič prida več?«

»O žalost Izraelova, kdo pravi, da nimam? Vaša visokost naj rači zvedeti: v tejle stekleničici je dišava, kakršne ne zmorejo vse cvetke vesoljnega sveta! In napravljena je iz nebeške rose, ki je zgolj device prav opolnoči prestrezajo iz belih lilij, in iz posebne smole s preimenitnega dišavnega grmičja na sami gori Libanonu v Jutrnji deželi!«

»Na mizo daj! A zdaj pokaži še kaj!«

»O vaša knežja milost, imam, nekaj prav posebnega še imam!« je jud resno dejal in umolknil.

»Pokaži, brž pokaži!« je baronesa vedečno silila.

»Ali res smem...? Hm... glejte, stekleničica, tako majhna... majhna... dobro zamašena... varno za-pečaćena...«

»Kaj je v njej?«

»O, saj veste, saj poznate. Prava redkost! Tekočinica brez barve, duha in okusa. Kdor je zaužije samo eno kapljico, od ljubezni zagori; če pa dobó kapljice tri, še ene kratke ure več ne živi — utrne se kakor duša v oljni svetilki!«

»Ti, huda, nevarna stvar je tam notri!«

»Huda, a potrebna, če me srce boli ali me žalitev skeli in se mi kam mudi!«

»Le spravi, nič me ne boli in ne skeli.«

»O, saj tekočnica se ne pokvari: leta in leta obdrži svojo moč.«

»I, pa jo postavi tjakaj in povej račun!«

Povedal je ceno, da je lehkomiselná baronica kar prebledela.

»Zblaznel si, to že vidim!« je pihala. »Ali poznaš vrednost denarja?«

»Poznam tudi ceno blaga.«

»Ne, zblaznel si!« je vstala. »Pospravi, sin Abrahamov, ne vzamem, predrago je!«

»Kaj se to pravi, predrago? Kar potrebujete, ni predrago nikoli!« je jud stokal, pospravil pa ni.

V sobanico sta prišla baron Thurn in gospod Boštjan.

»Kaj je?« se je oče nejevoljen začudil hčerini družčini.

»Prodaja,« je hči trenila po judu. »Izbrala sem si nekaj stvari.«

»Ali si drago plačala?«

»Plačala? Kupila sem, plačati morate seveda vi, ki me imate radi,« se je nasmehnila in povedala veliko veliko ceno.

Baron je stopil k mizici, a Levkarda je brž segla po stekleničici strupa in si jo spustila v nadržje. »To je neka prav posebna dišavica zame, skrivnost, ki je ne izdam nikomur,« je dejala.

»In vse to ceniš toliko?« je baron revsknil v preplašenega juda. »Pretepsti te dam, slepar!«

Gospod Boštjan se je smehljal. Tista šara je bila res draga, a kaj je baronesa skrila, je tudi vedel, poznal je take stekleničice.

Baron je šel po denar in zunaj služabniku naročil, naj juda pretepo prav grdo, da ga več v grad ne bo.

Gospod Boštjan je medtem baronesi Levkardi povedal kopo lepih besedi, ki mu jih je in ni naročil žužemperški grof, a neumna gizdavka jih je verjela vse po vrsti, kakor nekoliko prej kupčijskemu prilizovanju sleparskega juda... In takale frfra da je kdaj za res silila v samostan?

Brž se je poslovil in odjahal v Ljubljano.

»Ali bo oče gledal, ko mu povem, kakova zapravljivka je tale Levkarda!« se je smehljal predse. »Te mi že ne bo silil več, prepogubečen je.«

Smehljal se je, ko se je bližal mestu, a zdaj so mu oči že gledale Trlepovo Minko in jo boječe snubile...

V Turjaški palači sta ga pisar Komar in Janez čakala že prav nestrpno.

»Le kaj bo rekel plemeniti gospod?« je skrbelo pisarja. »V krčmo, tepež in v vse sem svobodnjaka zapeljal vendarle jaz!«

»Bridkih mi nadrobi za polomaj, ki sem ga storil!« je peklo tudi Janeza.

Gospod Boštjan se je vrnil. Pisar mu je skesan brž povedal, kaj se je zgodilo.

»Bojim se, da mestni sodnik seže po svobodnjaku, če ga vojščaki že prej ne poiščejo in pretepo do mrtvega,« je pisar malodušno opisoval veliko nevarnost.

»Na konje!« je gospod Boštjan ukazal. »Še pred sončnim zatonom moramo priti iz mesta!«

»To bi bil strahopeten beg!« se je Janez upiral.

»Ali hočeš, da te pripro, ko te doma čaka poroka?«

»Kaj sem storil takega, da bi se moral bati?«

»Pretepal si cesarskega vojščaka! To je zadosti, da te obesijo ali vsaj vzemo v vojščake.«

»Svobodnjak sem, ne smejo me loviti!«

»Pa ostani tu, da spoznaš, ali smejo! In potlej naj še Ančka zve, da si se pretepal zaradi neke Ljubljanke!«

To je zmoglo Janeza, nič več se ni upiral.

XXXII.

V Malem Gabru in Žubini so se ves tisti teden pripravljali le za poroko. Trlepovi so belili cerkev, vsa vas jo je zaljšala in oblačila za veliki dan. Pri Štepiču so šivilje pridno šivale, primerjale in popravljale.

Vreme, ki je že dolgo bilo lepo, se je zdaj kisalo, sveti Elija je grmeče vozil po hudih oblakih.

Trlep in Janez sta vedrila pod zvonikom.

»Da smo le strn že vso pospravili ob lepem,« je Trlep govoril in gledal po oblačju. »Slabo je plenjala, kaj bi bilo, če bi jo bila še toča klestila?«

»Rž je res bila snetjava, sonca je imela preveč,« je Janez menil, »všenica pa je bila še še, samo več bi je smelo biti.«

»O, všenična moka ni za vsak dan, vidiš jo le ob velikih praznikih in posebnih slovesnostih.«

»Na Trlepovini je letos utegne biti najbrž res premalo za vse slovesnosti,« se je Janez zvito posmehnil.

»Katere slovesnosti še neki?«

Janez je zdaj brž povedal, da gospod Boštjan snubi Minko.

»Pošten človek je, srečna bo v njegovih rokah,« je Trlep presenečen rekel. »Ali si že kaj povedal Minki?«

»Ne še, vam sem hotel prej, a zdaj ji bom.«

»Pa tudi France je v besedi z Radohovo Tončko.«

»Pravil mi je že,« se je Trlep veselo nasmehnil. »A kako veš ti?«

»Zaupal je tudi meni, še več pa Tončka sama,« je povedal, kaj mu je ondan naročala za Franceta.

Premolknila sta in gledala po nebesu, ki se je razodevalo iz oblačja.

Čez nebo se je razpela mavrica v troje redi, na oblačju se je bila vojska možakov, a že se je vse razmeknilo, z neba, glejte, je gledalo troje sonc...

Vse to je trajalo le nekaj trenutkov, a tisti, ki so videli čudno prikazen, so onemeli od strahu.

»Za staro pravdo!« so zdajci razumeli. »Čas je dozorel, nebo samo veli, kako naj se udarimo z gospodo...«

Tlačani, kolikor jih je bilo prav bojevitih, so pritiskali iz vse soseske in spraševali Trlepa, kaj jim je storiti.

»Kdor hočeš, pojdi v kmečko vojsko, ki se zbira v Posavju,« jim je Trlep velel.

»Kaj pa pri nas?« jih je gnalo. »Ali nič ne potipujemo menihov?«

»Menihov? Mar zato, ker te pasejo ob lakoti in ti krščansko pomagajo, ko si sam več ne moreš?«

Od vasi do vasi pa so že dirjali hodotaji s petelinjim peresom za klobukom in v kmečko vojsko klicali tlačanski ljud.

»Po vsem dolenjem Dolenjskem že gorijo gradovi,« so oznanjali, »tudi Posavje prav hudo pesti graščake!«

»V kmečko vojsko že pojdemo,« so se stiški tlačani obotavljali, »zoper samostan pa ne dvignemo roke.«

»Ali mu ne morate opravljati tlake in dajati desetine?«

»E, desetine dobomo dosti nazaj, kadar nas stiska vije, a tlaka nas tudi ne žuli preveč.«

Hodotaji niso dosti opravili v stiški gosposčini, radi so jih poslušali le bajtarji in jim neumno pritrjevali, ker so upali, da jim samostan, če ga uporniki privijejo, utegne nakloniti več zemlje.

A komaj se hodotaji razgube v druge gosposčine, kar ti zabobni pod zemljo in svet se strašno pretrese, trikrat po vrsti. Pol Šentvida se razmaje, Radohova vas, Dob in Témenica, Mali in Veliki Gaber utrpijo veliko škodo, še gradovom Grundljevo in Selo, Žužemperk in Šumbreg razpokajo močni zidovi, le stiškemu samostanu se ne zgodi nič, skoraj nič.

»Na trdnih tleh stoji naš samostan,« verujejo oplaseni tlačani, »Bog sam ga varuje!«

Kdo bi jih bil posihmal še mogel naščuvati zoper bele menihe?

A s Posavja se je vendar utrvalo veliko krdelo upornikov in se namerilo v Stično. Saj menihov ne bo težko zmoči, samostan je bogat, plen bo velik — tako se je krdelo spotoma še večalo in večalo, glas, ki je vršal pred njimi, je hodil hitro hitro.

Pri Trlepu in Štepiču so se ustrašili. Janez je od jeze stiskal pesti, ker se mu je prav v priprave za poroko primerila še ta zamuda.

»Meniški svobodnjak si,« mu je Trlep velel, »v Stično moraš, da pomagaš menihom, če bo treba!«

»Mislim, da bi Janez bolj moral varovati sebe in domačijo svoje neveste!« se je Štepič upiral.

»Le stoj, v Žubino pridem jaz sam,« ga je Trlep miril. »Dokler sem živ jaz, se nas ne loti nihče!«

Štepič si je dal dopovedati, Janez je na ves splav hitel v Stično. Uporniki so že vreli po kotanjasti poti iz Metnaja, ko je čez Vrh prisopihal do Tekavnice pred samostanom.

»Hoj, glejte, Trlepov Janez!« so vpili, ki so ga poznali s Kuma. »Vojarin nam boš tu!«

»Bom, če me boste slušali.«

»Bomo, samo brž nas vodi nad te srake v samostanu!«

»Mi zoper menihe ne pojdemo. Kaj je samostan storil vam?«

»Tlako naj odpravi in desetino!«

»Ali mu tlačanite in dajate desetino vi?«

»Če ne mi, pa vi!«

»Zato jih bomo pestili že mi sami, kadar bo treba!«

»Zdaj je čas, če hočete dobiti staro pravdo!«

»Z vami bi se moral pričkat sam arhangel, ne pa jaz, tako ste topoglavi, ko vam vendar pravim, da zoper samostan ne pojdemo!«

»Kaj ni samostan tudi grad?«

»Ni! Samostan je kakor cerkev, hiša molitve je in pravice! To so takile uporniki vedeli že pred šestdesetimi leti. Leto in dan so strahovali gospodo, samostana se vendar ni doteknil nihče. Le Turki so ga zažgali že dvakrat. Pa Turki so Turki. Ali vi mar niste boljši?«

Menihi so medtem bili v obednici in se po jedi zvrščali, da bi šli opraviti skupno molitev, pa ti je prišel brat vratar in zaklical:

»Uporniki so pred samostanom!«

Opat se je prestrašil in pogledal po patrih, pa so bili vsi še bolj prepadeni.

»Pojdimo, vprašajmo jih, kaj hočejo!« je svetoval mlad pater.

»Da, pojdimo!« je opat dejal.

Ob porti so se že posvetovali samostanski suličarji, med njimi je renčal Peter Klepec in silil vèn.

»Kam boš, tnalo?« se je prvi suličar jezil. »In kar z golimi rokami?«

»Saj vzamem uporniku, kar mi manjka!«

A hudi Peter Klepec je moral še počakati, menihi so se bližali.

»Odprite!« je pater opat velel suličarjem. »In mirujte, govoriti hočem z njimi!«

In so odprli. Ali uporniki se niso premaknili. Tako je pater opat stopil venkaj, menihi pa za njim.

»Kdo ste, ki kalite samostanski mir?« jih je pater opat mirno vprašal. »Kaj bi radi?«

Uporniki so se spogledovali in drug drugega bezali, češ, zini zdaj. Pa nič. Le Janez je stopil pred opata in povedal, kaj hočejo in kako jih je krivil že sam.

»Morda bi nas radi pobili?« se jih je pater opat spet lotil. »Ali pa po turško okrali cerkev in samostan? Kaj ne veste, da je božje, kar je cerkveno? A če mislite vendar moriti, le, tu smo, začnite!«

Uporniki so se po teh besedah začeli spogledovati in nerodno umikati na Tekavnico; sram jih je bilo. Tu so postali, da bi počakali vojarina Janeza.

Janez je pred samostanom ostal sam, gledal za njimi in se smehljaj, češ saj ljud ni hud, samo ravnaj z njim prav in draži ga nikar ne.

»Omečil in zadržal si jih vendarle ti,« se mu je pater opat zahvaljeval. »In sam Bog je tvojemu očetu dal pametno misel, da te je hitro poslal semkaj.«

»Tehle in drugih takih ne pride nihče več nad Stično,« je Janez vedeževal.

»Bog te usliši, da bi bilo res!« je pater opat vzdihnil in suličarjem velel, naj spet zapro vrata.

Peter Klepec je spoznal Janeza, videl ga je pred uporniki in se čudil.

»Velmož je, jaz pa sem mislil tačas v Žužemperku, da je tlačan,« je hrust počasi preudarjal.

In bal se je velmoža, ki z besedo samo kroti in ravna krdelo upornikov in ki ga pater opat toliko čisla, da z njim govori kar na dolgo nit.

A Janez se ni hotel preveč muditi pri opatu. »Za vojarina so me izbrali,« je dejal, »ne morem pomagati, mednje moram, da jih odvedem iz stiške gosposčine.«

»Pojdi, pojdi,« je opat razumel, »in skrbi, da se mirno razgubodo vsak na svoj dom.«

Janez je na Tekavnici pregovarjal upornike, da bi se vrnili lepo domov.

»Domov? Ko uženemo gospodo, prej ne!« so se branili. »Vodi nas, saj zmagamo, če dobro udarimo.«

In so pravili, kako štajerci krotijo gospodo in ji podirajo gradove. Oplenili in zažgali so že grad Podčetrtek, Planino in Prebold, ustrahovali župnika v Šentjurju in ženski samostan Studenice.

»Kaj?« je Janez debelo pogledal. »Tudi ženskega samostana so se lotili?«

»Redovnice so grdo pestile tlačana, čisto prav je, kar se jim je zgodilo.«

»Kaj se jim je zgodilo?« je Janez strmel v krdelo.

»I, kaj? Ko so možje razbili samostanska vrata, so redovnice zbežale v cerkev in se stisnile pred oltarjem. A uporniki so jih popali in se jim maščevali za vse hudo.«

»Kako maščevali?«

»I, nekoliko poigrali so se z njimi,« so se smejali in v kosmatih norčijah opisovali oskrumbo nesrečnih redovnic.

Sveta jeza je grabila Janeza. Zarohnel bi bil rad, pa se je bal, da bi se podivjani dedci uprli in obrnili spet v Stično. Nejevoljen se je z njimi odpravil navkreber.

»Če smo pustili Stično, zaradi tebe smo jo pustili,« so uporniki spotoma dopovedovali Janezu. »Ali gradu na Ojstrici ne prizanesemo.«

»Čigav je?«

»Šratenbahov.«

Janez se je zamislil. O baronu Feliksu Šratenbahu so mu že pravili, da je trd z ljudmi in sirov človek.

»Če je baron na Ojstrici, se bo znal braniti, saj je bil polkovnik v Karlovcu in se je že nekaterikrat drevals za Turki.«

»Užugamo ga,« so vpili, »dosti nas je in še več nas bo, preden pridemo tja.«

»Nič se ne ve.«

»Tlačani morajo z nami vsi, prisilimo jih, kakor smo jih še povsod. Kdor se je upiral, smo ga oplenili in mu zažgali. Ko je bil gol in brez strehe, se je podal vsak.«

Mladi in neizkušeni Janez ni vedel, kako človek grdo zabrazda, če se vdá strastem. Groza ga je postalo takih upornikov, najrajši bi jim bil obrnil hrbet, pa se jih je bal in skrb ga je bila za stiško gosposčino. Vendar je skočil na grivo ob poti in velel, naj postanejo.

»Ali sem vam vojarin, ali nisem?« je potlej vprašal glasno, da so slišali vsi.

»Si, si, ker si Trlepov!« so vpili. »Za teboj pojdemo mi in vsi, ki zvedo, da si med nami ti.«

»Prav. A že zdaj vam povem, da mu s temle čekanom razbijem betico, kdor bi nadlegoval trpina tlačana ali mu po turško zažigal!«

Upornikom, ki jim je vsem manjkala trdna roka pravega vojarina, so molče pobesili glavo, zdaj, slišite, so se oni bali njega.

Tako so v miru in redu prišli do Ojstrice.

A na Ojstrici se je že mudil deželni profos Lorenc Maas, pošten in spoštovan mož. Prišel je s krdelom vojščakov, da bi preiskal, zakaj se tlačani upirajo.

Šratenbah je tiščal vanj, da bi ga pridobil zase, preden bi začel zasliševati tlačane.

»Nič ne pozvedujte, kar z vojščaki nadnje!«

»Nisem prišel, da bi se bojeval z njimi; le pomiriti jih moram in zaslišati.«

»To ni nič! Z uporniki se vendar ne boste pogajali!«

»Seveda se bom, veleslavna deželna vlada mi je naročila tako.«

»Če se upirajo, so zločinci.«

»Ali pa so mučeniki, ki ne vedo, do kod smejo.«

»Torej sem obdolženec jaz?«

»Preiskava dožene to in vse drugo.«

»Če morda niso zanič vojščaki, vzemite še moje ljudi,« je baron silil, »samo udarite, videti morajo, da jih vlada sama tepe.«

»Vlada jih hoče braniti, ne tepsti,« je profos odrezal in šel, da bi dognal, zakaj so se ukresali upori.

Vojarin Janez je po prežunih dognal, da je vladni človek tu in zakaj.

»Mirujmo zdaj,« je spet pregovarjal upornike. »Naj razsodi on.«

»Vrana vrani ne izkljuje oči,« so vedeli. »Pa le mirujmo, dokler z vojščaki ne odide,« so se vdali in umeknili v okoliške hoste.

Profos je res že drugi dan odšel proti Preboldu, a baron Šratenbah, ki je zvedel, da se po hostah skrivajo neki ljudje, je z valptom Orličem zbral veliko krdelo hlapcev in sulicarjev in šel nadnje. Prijel jih je pred

in z obeh strani. Uporniki so se sprva moško branili, vendar s cepmi in čekanom niso bili kos izurjenim, orožja in boja navajenim grajskim, kar razbežali so se, da se je Janez, ki so ga pustili samega, le stežka otresel napadnikov in ušel v goščo.

Begunci so zbežali v cerkvico pri Svetem Krištofu, češ na posvečenih tleh smo varni. A kakor uporniki niso v cerkvi prizanesli studeniškim redovnicam, tako so jih zdaj tudi Šratenbahovi kar v cerkvici sami nekaj pobili, nekaj polovili.

Janez je potr t bežal domov. Sram ga je bilo takega vojarinstva, vse tisto se mu je zdelo strašno nemoško.

»Bolje bi bilo, če bi jih bil pustil, ko smo pri Trebovljem prebrodili Savo,« ga je vest pekla. »Sami se morda ne bi bili upali pretiti Ojstrici.«

XXXIII.

Tisto nedeljo potlej je bila v Stični nova maša Radohovega sina. Prišli so vsi Trlepovi, vsi Štepičevi in gospod Boštjan. Sredi samostanskega dvorišča so imeli tiho pojedino na čast novomašniku, gostom in samostanu.

»Jaz torej vaju poročim,« se je mladi pater smehljaj Janezu in Ančki, ki je že čisto okrevala in ki je kar žarela ob Janezu.

»Le dobro napravi, da prav lepo zvežeš tudi Tončko, kadar bo treba,« se je srečni Radoh vtikal.

»Kaj bo treba kmalu, oče?«

»Ne vem, vprašaj jo!«

Tončka se je menila s Trlepovim Francetom. Vesela sta bila tudi te prilike, da sta si že v stotič povedala, kar rado tišči mlade ljudi.

Menišič, neizkušen in neveden v takih stvareh, je res prihitel k sestri:

»Ko poročim Janeza,« ji je rekel, »bi kmalu rad še tebe, Tončka. Oče pravijo, naj te kar vprašam, kdaj bo.«

Tončka in France sta rdela in se v zadregi smehljala.

»Le povej mu, ali se ti že kaj mudi,« jo je France dražil.

»Meni že ne. Ali se tebi kaj?«

»O, nič se ne bi rebril, če bi tudi bilo kar zdajle! Vendar že še potr p m, če ni drugače.«

»I, kaj res še sama ne vesta, kdaj bo treba?« je mladi pater preprosto vprašal.

»Kdo pa ti je rekel, da se jemljeva midva?« se je Tončka vsa zardela smejala.

»Norčujeta se z menoj, že vidim,« ju je gledal. »Ali pa sama ne vesta, kaj bi rada.«

Ko ju je spet pustil sama, sta se veselo zasmejala.

»Prav iz mladega je v samostanu,« je Tončka dejala, »kakor otrok je in ne ve, kaj reče.«

»A sam Bog mu je na jezik dajal tiste lepe besede. Ko bi le kmalu dobile vreden odgovor!«

»Ali se ti naglica ne bi zdela nekoliko čudna?« je Tončka vprašala.

»Če bi jo pogнала sama, bi bilo res sitno.«

»Hm ...«

»Tončka, ali se ne bi mogla navaditi mene?«

»Govoriš, kakor da sem se že razvajala s kom!«

»Vidiš, od sreče že ne vem več, kaj bi rekel, da bi bilo prav.«

»Meni nič več, France, očetu mojemu in svojemu pa le reci še kaj!«

Pa tega ni mogel storiti kar precej. Gospod Boštjan sam se je motal med možmi, jih motil s šalami in z očmi stregel po Minki. Od daleč se mu je smejala, saj ji je Janez povedal vse in tudi oče so že rekli svojo. a če se ji je skušal približati, se je skrivala med ženske.

Francè je le očeta izpulil izmed mož in mu povedal, kaj sta s Tončko govorila in kaj mu je velela.

»Mladina dandanes živi res hitro,« se je mož zadovoljno smehljal; »samo migne, pa že misli, da mora vse steči kakor po loju.«

»Oče, kaj ni prav, kar se je nakretilo tako lepo?«

»Le stoj, Tončkinega očeta vprašajva, pa boš videl, ali je po volji tudi njemu.«

A Radoh je bil novice kar vesel in je dejal:

»Če je Tončka izbirala in izbrala, mi je dati le še blagoslov, a kolikor ne zmorem tega jaz, naj brž opravi — kako mu je že ime zdaj? — pater Angelik. Radohovina je pred sto leti Trlepovini dala hčer Marušo, zdaj naj ji starobitna domačija iz Malega Gabra to vrne s sinom Francetom!«

Zdaj se je tudi gospod Boštjan prismolil ob Minko.

»Minkec, ali si huda?« jo je poredno ogovoril.

»Če bi bili že ondan vprašali drugače, ne tako zviška in nenadoma, bi se bila že kako pomenila.«

»Jaz, glej, sem pa vendar še zmerom, tako naglih misli in te spet vprašam, kakor sem te tačas.«

»Oče naj odgovorijo, vprašajte jih!«

Medtem sta Trlep in Janez prišla do njiju in gospod Boštjan se je brž pohvalil, kaj je Minka rekla.

»Počakajmo no, da pater Angelik zveže prva dva,« se je Trlep hahljal; »potlej se pa le še vidva pripravita!«

»Glejte, pater Angelik bo sprva menda hodil le po svatbah!« se je smehljaj tudi pater opat, ko so mu povedali, kaj se še plete.

XXXIV.

Vse pride, vse mine. Minil je čas nevarnih uporov, minil čas čakanja. Ančkin in Janezov poročni dan je z zlato zarjo vstajal v najlepšo jasnino neba.

Ančka se je že dopoldne oblekla za poroko.

Lepa je bila v dolgem belem krilu s kratkim životnikom in širokim tkanim pasom, s trdo belo pečo na glavi in s srebrnim sklepancem, ki se ji je težko pobešal pod pas, z zlatimi prstani in vratnimi verižicami, v belih nogavicah in nizkih črnih čevljih.

Pogledala se je v škof vode in se nasmehnila sama sebi; zadovoljna je bila. Tudi družice so jo občudovale.

V sobo je pogledal Štepič in vprašal:

»Ali ste se že nališpale in olepšale vse?«

»Že, že!« so zavrele. »Le pogledjte!«

A on je videl le Ančko. Milo jo je gledal, v grlu ga je dušilo.

»Tudi ti si lepa!« je čez čas rekel družici, Radohovi Tončki. »A kje imate babo?«

»O, jaz sem najlepša!« se je izza družic prirnila stara sosedka, vsa umazana in raztrgana.

»Dobro so te našarile!« se ji je nasmehnil. »Če te mož vidi tako, še maral te ne bo več!«

»Ostanem pa kar pri vas za péstunjo!« mu je vrnila.

Ančka je zardela, dekleta so se zasmejala, a jezični ženici nihče ni utegnil odgovoriti, v sobo je prihitel

sosedov Matija, nevestin drug, in zavpil: »Gredo, že gredo, zdaj zdaj bodo tu!«

»Zapehni vrata, zaprite okna!« je Štepič pokimal in pogledal Ančko, ki je vsa rdeča še zmerom stala sredi sobe.

Matija je zapehnil vrata, ženske so pozaprle okna in se umeknile v vežo, da bi bolje slišale ženinove svate.

Oče in hči sta ostala sama.

»Še malo, Ančka, pa ne boš več samo moja,« je ganjen rekel.

»Saj ne pojdem iz hiše,« je tiho rekla, pa oči so se ji vendar zalile.

»Kadar te bo kaj tiščalo, moli, Ančka, in Materi božji se izročaj!«

»Oče ... oče ...!« jo je zmoglo, da se mu je vrgla na prsi.

»In trdna bodi, Ančka, zmerom in ne pozabi, da si bila Štepičeva. Tako nikoli sramote ne storiš Štepičevini.«

Pred hišo se je oglasilo vpitje svatov iz Malega Gabra.

»Odprite!« je ženinov starešina Radoh tresel vrata. »Nestestito nam dajte!«

»Tu ni nobene neveste!« je nevestin drug Matija odgovarjal iz zaprte veže. »Zašli ste, vprašajte drugod!«

»Kaj zašli! Nestestito nam dajte vèn, brez nje ne pojdemo odtod!«

»Deklet imamo res nekaj že godnih, izbrali bi katero in vam jo dali, pa ne vemo, ali bi jo marali.«

»Pravo izberite in vèn pošljite!«

Drug za dober režaj odpre vrata in na plano porine tisto ženico, raztrgano in umazano babo. »Tale bo prava,« reče, »lepše in mlajše nimamo!«

»Ne maramo te!« svatje zavrešče. »Pravo nam dajte!«

»Kdo bi vam ustregel? Izbirčni ste!«

»Za takega ženina, ki ga imamo s seboj, že smemo biti nekoliko izbirčni!«

»Če je tako, izberemo katero drugo. — Aha, tale pa bo prava, kajne?« se drug posmeje izza vrat in rahlo pehne vèn teto.

»Ta bo dobra zame,« starešina pohvali in se pozdravi s teto. »Zdaj pa nam jo dajte še za ženina, ki od neučakanosti stoji samo še na eni nogi in kar cvili.«

»Da bo mir, vam damo še tole, čeprav neradi,« se drug vda in iz veže spusti družico Tončko.

Starešina jo sprejme in izroči ženinovemu tovarišu Francetu.

»Zahvalimo, ta je za ženinovega tovariša res kar dobra! Išcite še za ženina, saj imate še katero lepšo.«

»Našli smo res še eno, našli, a te ne damo iz hiše in ne damo, tako je pridna in lepa.«

»O, tudi ženin je otorej, da je bo vreden: mlad je in močan, delaven in trezen.«

»Da, pred poroko je vsak ves zlat, v zakonu se pa kmalu izkaže, da je vrag!«

»Nak, tisto pa ne, ta ne bo nápačen, možat je in zvest, ta že ne pozabi, kar ji obljubi pred oltarjem!«

Drug dolgo molči, kakor bi se nerad odločil, a čez dolgo na stežaj odpre vrata, se za trenotek umekne in za roko pripelje nevesto Ančko.

»Hoj, ta je prava, ta je lepa nevesta za našega ženina, brž brž mu jo dajte!« svatje veselo hrumijo.

»Ne damo je, tukaj že ne, iz rok cerkvenega gospoda naj jo dobó, če bo dejala, da ga mara!« jo drug še drži za roko in se v šali otepa svatov, ki tiščijo vanj, da bi mu jo vzeli.

»Če ni drugače, pa brž stopimo v cerkev, da se ženin ne skuja in nevesta ne uide na hruško!« se starešina poredno smeje in ureja svate za veselo pot v Mali Gaber.

Cerkvica svetega Mihaela v Malem Gabru jih je čakala vsa bela in praznična, a svatje so se ustavili pri Trlepovih, da bi po šegi izpili požirek medice.

»Le nobenih sladkosti pred poroko!« je starešina nagajal in odrinil ženina in nevesto. »Najprej v cerkev — potlej pa v imenu božjem...!«

»Da, v cerkev — le pogledjte, kako se ji oči že svetijo, naši lepi, sladki nevesti!« je še nevestin drug pribelil svojo.

»Jejhata, pater Angelik že čaka!« je vaščan pritekel povedat.

Brž so vstali, da bi šli, a Janez je stopil pred starše in rekel:

»Oče... mati, prosim za zamero, če sem vas kdaj žalil...« Pa dalje ni mogel, ves solzan je pokleknil.

»Pomni najinih naukov in ne pozabi Boga in Matere božje, da se ti bo godilo dobro in da umrješ v milosti božji!« je mati zaihtela in ga pokropila iz kropilnička.

»Janez, bodi zmerom Trlep, moški in pošten!« se je očetu lomil glas, ko je roko podržal na sinovi glavi. »Ko te dajem iz hiše, ti želim sreče in zdravja in da bi se tvoje dobro ime brez madeža vračalo na dom starih Trlepov! Tako si tudi posihmal ostanemo eno.«

A starešina je silil, šli so v cerkev.

Ko je pater Angelik opravil, so se vsi vkup vrnili na Trlepov vrt, kjer je stiški samostan ob dolgih, za to pri-liko napravljenih mizah pripravil ženitovanjsko gostijo tudi vsej vasi.

In komaj jih je starešina razposadil, pa sta po cesti pripeketal pater opat in pater prior, da bi počastila svate.

Ves Mali Gaber se je razživel v ženitovanjsko veselje.

Starešina je napival ženinu, nevesti in obojnim staršem, nevestin drug je povzdigoval Mali Gaber, ki lepi žubini daje ženina iz tako imenitne hiše, a pater opat je presrčno povedal vse in za vse.

»Velik velik praznik slavimo danes,« je počasi govoril; »z njim častimo kmečko hišo, starobitno domačijo slovečega rodu. Ta rod, ki je zmerom ljubil rodno zemljo, jo pojil in posvečal s svojim znojem in s svojo ljubeznijo, mi je podoba trdnega, močatega njenega varuha. Zvest ji je, ker raste iz nje in ne greši zoper njo. Zakaj greh zoper rodno zemljico je kakor greh zoper naravo: strahovito se maščuje!

Rastite, o Trlepi, množite se, zvesti bodite sebi in zemlji, držite jo z vsem srcem, z vsemi močmi, saj za-sluzi: dala vas je, mati vam je!

Pater Angelik, sin te zemlje, naj še dolgo veže, kar žene iz nje. Stiški samostan z veseljem gleda žive vezi ljubezni in zemlje in bo, to le verujte, zmerom rad po-magal, da blagoslov božji ne usahne, glejte pa tudi sami, kako bi ga bili vredni zdaj in vekomaj. Amen.«

Družba sv. Mohorja ima v zalogi še tele Slovenske večernice

(z * zaznamovane knjige so vezane v platno)

	Cena za ude		Cena za neude	
	broš.	vez.	broš.	vez.
Bevk: Stražni ognji*	12.—	21.—	16.—	28.—
Cigler Janez: Deteljica. Četrta izdaja	6.—	12.—	8.—	16.—
Detela dr. Fr.: Hudi časi. S slikami	9.—	15.—	12.—	20.—
— Vest in zakon	9.—	18.—	12.—	24.—
Finžgar F. S.: Strici*	6.—	12.—	8.—	16.—
Jaklič F.: V graščinskem jarmu	6.—	12.—	8.—	16.—
— Peklena svoboda	9.—	18.—	12.—	24.—
Kostanjevec J.: Življenja trnjeva pot	6.—	12.—	8.—	16.—
Lah Ivan: Uporniki*	9.—	18.—	12.—	24.—
Lésar A.: Perpetua. Tretja izdaja	6.—	12.—	8.—	16.—
Malešič Matija: Izobčenci*	—	18.—	—	24.—
Ozvald dr. K.: Za vsak dan. 1. zvezek	3.—	9.—	4.—	12.—
Parapat J.: Robinzon starši. Četrta izdaja*	9.—	15.—	12.—	20.—
Pregelj dr. Ivan: Peter Pavel Glavar	3.—	9.—	4.—	12.—
— Umreti nočejo*	12.—	21.—	16.—	28.—
Sket dr. J.: Miklova Zala*	6.—	12.—	8.—	16.—
Slemenik: Izdajavec. Zgod. povest. 2. izdaja	6.—	12.—	8.—	16.—
— Križem sveta. Druga izdaja	6.—	12.—	8.—	16.—
Šorli dr. I.: Sorodstvo v prvem členu	3.—	9.—	4.—	12.—
Velikonja Narte: Višarska polena	12.—	18.—	16.—	24.—
Verne Jules: Carski sel. I. in II. del, vsak zase	6.—	12.—	8.—	16.—
Vošnjak dr. J.: Troje angelskih češčenj*	6.—	12.—	8.—	16.—
Vuk Ivan (Starogorski): Zorislava*	6.—	12.—	8.—	16.—
Wieseman-Zupančič: Fabijola.* Tretja izdaja	9.—	15.—	12.—	20.—
Zakrajšek: Oglenica. Tretja izdaja*	6.—	12.—	8.—	16.—
Zbašnik dr. Franc: Boj za pravico*	9.—	15.—	12.—	20.—
— (Malograjski): Pisana mati	9.—	15.—	12.—	20.—
— — Za srečo	9.—	15.—	12.—	20.—
Zorec: Domačija ob Temenici	9.—	15.—	12.—	20.—
— Beli menihi*	12.—	21.—	16.—	28.—
— Stiški svobodnjak*	12.—	21.—	16.—	28.—
Mati božja dobrega sveta.* Povest iz časov tur-				
ških bojev iz XVI. stoletja. Druga izdaja	6.—	12.—	8.—	16.—

41. zvezek: Življenje sv. očeta, papeža Leona XIII. , pesmi, povesti, zgodovinske kratkočasnice i. dr.	—	12	—	16	—
42. zvezek: Na krivem potu. (Povest.) Potopisne črtice iz Italije. Kakšni so strahovi. (Humo- reska) in drugo	6	12	8	16	—
49. zvezek: Vas Kôt. (Povest, spisal žaljski.) Za- klad. (Povest, spisal A. Koder.) Pesmi, itd. . .	6	12	8	16	—
51. zvezek: Dr. Jožef Muršec. (Življenjepis, spisal J. G. Vrbanov.) Strašen božični večer. (Povest, spisal žaljski) in drugo	6	12	8	16	—
52. zvezek: Nehvaležen sin. (Povest, spisal Malo- grajski.) Krivica in dobrota. (Igra v treh de- janjih) in drugo	6	12	8	16	—
53. zvezek: Bog ga je uslišal. (Resnična dogodba, spisal Milovršnik.) Ne vdajmo se! (Humoreska) in drugo	6	12	8	16	—
55. zvezek: Miklova lipa. (Zgodov. povest, spisal Malograjski.) Rotijin Blaže. (Povest) in drugo	6	12	8	16	—
57. zvezek: Pošteni ljudje. (Povest, spisal J. Kosta- njevec.) Nesrečnež. (Povest, spisal dr. Anton Medved.) Razne povesti in drugo	6	12	8	16	—
59. zvezek: Kovač in njegov sin. (Povest, spisal J. M. Dovič.) Kako je Jaka kupoval koze. (Ša- ljiva dogodba) in drugo	6	12	8	16	—
61. zvezek: Novo življenje. (Spisal dr. Fr. Detela.) V samoti. (Spisal Ivan Cankar.)	12	18	16	24	—
64. zvezek: Trebušnik na slovanskem jugu. (Spisal J. Mlakar.) Druge povesti in pesmi	6	12	8	16	—
68. zvezek: Novo življenje. (J. Kostanjevec.) Go- zdarjevi spomini. (Kostanjevec.) Druge povesti	6	12	8	16	—
72. zvezek: Krščen denar. (Dr. I. Šorli.) Sejmski tatje. (Fr. Milčinski.) Polje. (Črtica, I. Dornik)	6	12	8	16	—
Razne povesti. (Vsebina: Fr. S. Tratnik: Konec po- vesti; J. Kostanjevec: Oče in sin; P. Bohinjec: Glagoljaš štipko; Lea Fatur: Zvonjenje v gozdu pri Ptuj; Živalske pravljice)	9	15	12	20	—

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

COBISS

00000075573

